

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ
KÂRLILIĞININ EKONOMETRİK ANALİZİ

Sinan Emre KURTAAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Cebrail MEYDAN

KARS-2018

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ
KÂRLILIĞININ EKONOMETRİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Sinan Emre KURTAAL

Danışman ve Jüri Üyeleri
Yrd. Doç. Dr. Cebail MEYDAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin KARABAYIR
Yrd. Doç. Dr. Ali Kemal ÇELİK

KARS-2018

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sinan Emre KURTAAL tarafından hazırlanan *“Türkiye’deki Katılım Bankalarının Kârlılığının Ekonometrik Analizi”* başlıklı bu çalışma, 23 / 01 / 2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak **oy birliğiyle** kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan :Yrd. Doç. Dr. CebraİL MEYDAN

İmza:

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin KARABAYIR

İmza:

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali Kemal ÇELİK

İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun / / **2018** tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Yaşar KOP

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Türkiye’deki Katılım Bankalarının Kârlılığının Ekonometrik Analizi*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

SCIENTIFIC ETHIC STATEMENT

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “*Econometric Analysis of Profitability of Participation Bank in Turkey*” as a Master Thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

23/01/ 2018

Sinan Emre KURTAAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI	4
1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı	4
1.1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı	4
1.1.2. Katılım Bankacılığının Amaçları	5
1.2. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri	6
1.2.1. Dini Nedenler	6
1.2.2. Sosyal Nedenler	7
1.2.3. Ekonomik Nedenler	8
1.3. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	9
1.3.1. Dünya’da Katılım Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	9
1.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	13
1.4. Genel Olarak Faizsiz Bankacılık Sisteminde Fon Toplama ve Fon Kullanırma Yöntemleri.....	15
1.4.1. Fon Toplama Yöntemleri.....	15
1.4.2. Fon Kullanırma Yöntemleri.....	16
1.4.2.1. Murabaha (Üretim Finansmanı)	16
1.4.2.2. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)	17
1.4.2.3. Müşâreke.....	19
1.4.2.4. İcare (Kiralama - Leasing)	21
1.4.2.5. Selem Satış (Ertelenmiş Teslimatlı Satış).....	24

1.4.2.6. İstisna Akdi (Siparişe Dayalı Satın Alma).....	24
1.4.2.6. Sukuk.....	25
1.4.2.7. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)	26
1.4.2.8. Joala.....	27
1.5. Türkiye’deki Katılım Bankalarının Fon Toplama Faaliyetleri.....	27
1.5.1. Özel Cari Hesaplar	27
1.5.2. Katılma Hesapları.....	28
1.5.2.1. Katılma (Katılım) Hesaplarında Kar Dağıtım Sisteminin Unsurları.....	28
1.5.2.2. Kâr ve Zararın Katılma Hesapları ile Katılım Bankası Arasındaki Paylaşım Oranı	29
1.6. Türkiye’deki Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Yöntemleri	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERİ VE KATILIM BANKALARINDA KÂRLILIK ANALİZİ	32
2.1. Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri	32
2.1.1. Aktif Büyüklüğü	32
2.1.1.1. Toplanan Fonlar	33
2.1.1.2. Kullanırılan Fonlar	34
2.1.2. Banka, Şube ve Personel Sayıları	35
2.1.3. Aktif Kalitesi.....	37
2.1.3.1. Kullanırılan Fonlar/Toplam Aktifler	38
2.1.3.2. Takipteki Krediler/Toplam Kullanırılan Fonlar.....	39
2.1.4. Kârlılık Durumu	40
2.1.4.1. Aktif Karlılık.....	40
2.1.4.2. Öz Kaynak Karlılığı	42
2.1.5. Sermaye Yeterlilik Rasyosu	43
2.2. Katılım Bankalarında Kârlılık Analizi	44
2.2.1. Kârlılık Analizinin Tanımı	44
2.2.2. Bankaların Kârlılık Analizi Kıstasları.....	45
2.2.3. Bankaların Kârlılığının Analizinde Kullanılan Finansal Oranlar	46

2.3. Kârlılık Analizine İlişkin Literatür Özeti	48
2.3.1. Geleneksel Bankalar Üzerine Yapılan Karlılık Analizi Çalışmaları.....	48
2.3.2. Katılım Bankaları Üzerine Yapılan Karlılık Analizi Çalışmaları	49
2.3.3. Geleneksel ve Katılım Bankaları Üzerine Birlikte Yapılan Kârlılık Analizi Çalışmaları.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ KÂRLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ	61
3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları	61
3.1.1. Araştırmanın Amacı	61
3.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları.....	61
3.2. Araştırmanın Metodolojisi.....	61
3.2.1. Araştırmanın Yöntemi	61
3.2.2. Araştırmanın Veri Seti ve Araştırmada Kullanılan Değişkenler	64
3.3. Verilerin Çıkarımsal Analizi.....	66
3.3.1. Birim Kök Testi	66
3.3.2. Albaraka Türk Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi.....	68
3.3.2.1. Albaraka Türk ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi	68
3.3.2.2. Albaraka Türk ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi	71
3.3.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi	74
3.3.3.1. Kuveyt Türk ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi.....	74
3.3.3.2. Kuveyt Türk ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi	78
3.3.4. Türkiye Finans Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi	82
3.3.4.1. Türkiye Finans ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi	82
3.3.4.2. Türkiye Finans ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi.....	85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	90
KAYNAKÇA.....	93
ÖZGEÇMİŞ	109

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ KÂRLILIĞININ
EKONOMETRİK ANALİZİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sinan Emre KURTAAL

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cebrail MEYDAN

2018-XII + 109

ÖZET

1960'lı yıllarda ortaya çıkan ve dünyada “İslami Bankacılık”, Ülkemizde ise “Özel Finans Kurumları” olarak kurulduktan sonra 2006 yılında isim değişikliğine uğrayan Katılım Bankaları, son yıllarda bankacılık sektörünün önemli bir unsuru haline gelmişlerdir ve her geçen gün sektör içerisindeki payları artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki katılım bankalarının kârlılığını etkileyen faktörlerin araştırılması ve bulguların değerlendirilerek öneriler sunulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, katılım bankacılığı alanında faaliyet gösteren bankaların kârlılık belirleyicileri 2008-2016 dönemi esas alınarak incelenmiştir. Literatüre uygun olarak belirlenen beş adet içsel (katılım bankaları ile ilgili) ve dört adet dışsal (sektörel ve makroekonomik) faktörün, katılım bankalarının kârlılık göstergesi olarak değerlendirilen Aktif Kârlılığı Oranı (AKO) ve Özsermaye Kârlılığı Oranı (ÖKO) üzerindeki etkisi Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modelleri ile test edilmiştir. Sonuçta literatür ile paralel olarak belirlenen faktörlerin, bankaların kârlılıkları üzerinde etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık, Kârlılık Analizi, Eşbütünleşme Analizi, Hata Düzeltme Modeli

Kafkas University
Graduate School of Social Sciences
Department of Business Administration
Econometric Analysis of Profitability of Participation Bank in Turkey
Master Thesis
Sinan Emre KURTAAL
Assist. Prof. Dr. Cebrail MEYDAN
2017-XII + 109

ABSTRACT

Participation banks, which emerged in the 1960s as "Islamic Banking" in the world and as "Special Finance Houses" in our country, after being renamed in 2006, have become an important element of the banking sector in recent years and their share in the sector has been increasing swiftly.

The aim of this study is to investigate the factors affecting the profitability of participation banks in Turkey, to evaluate the findings and make proposals accordingly. For this purpose, profitability determinants of the banks operating in the field of participation banking have been examined for 2008-2016 period. The effects of five endogenous (related to participation banks) and four exogenous (sectoral and macroeconomic) factors on Return on Assets (ROA) and Return on Equity (ROE) ratios, which are considered as profitability indicators of participation banks, are analyzed by Cointegration and Error Correction Models.

Keywords: Participation Banking, Interest-Free Banking, Profitability Analysis, Cointegration Analysis, Error Correction Model.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma sürecimde bana destek veren, bilgisinden faydalandığım, karşılaştığım problemlerde üst akıl olarak danıştığım danışmanım Yrd. Doç. Dr. Cebrail MEYDAN'a ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin KARABAYIR, Yrd. Doç. Dr. Ali Kemal ÇELİK ve Arş. Gör. Samet TOPAL'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tez yazım sürecinde bilgisinden faydalandığım Merve Özdemir'e ve arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim. Ayrıca hayatım boyunca her türlü konuda bana destek veren annem, babam ve kardeşime saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

KISALTMALAR

AAOIFI	: Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu
CON	: Concentration Variable
CSTFTA	: Fund source management consumer, hort-term funding /total assets
GDPPC	: GDP Per Capita, Annual Gross Domestic Product
GCC	: Gulf Cooperation Council
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DTA	: Fund Source Management Ratio
EQTA	: Capital to Asset Ratio
EXTA	: Efficiency Ratio
FIN	: Total Loans
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
INF	: Inflation Rate
LATA	: Risk Ratio ,Liquidity Ratio
LTA	: Liquidity ratio
LNTA	: Logarithmic Value of Total Assets
LEV	: Liabilities of Bank
M.Ö.	: Milattan Önce
MS	: Money Supply
NNIM	: Net non- interest Margin
NIEATA	: Ratio of Non-interest Earning Assets to Total Assets
NIM	: Net Income Margin
NCB	: The National Commercial Bank
OLS	: Olağan En Küçük Kareler
OHE	: Overhead Expenses
OVRHD	: Overhead / Total Assets
ÖFK	: Özel Finans Kurumları

PBT	: Profit Before Tax
RES	: Reserve Requirements For Banks
ROAA	: The Average Return On Assets
ROA	: Return on Assets
ROE	: Return on Equities
SIZA	: Bank Size
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TAX	: Taxation İndicator Variable
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TL	: Türk Lirası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
YP	: Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. 1: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	15
Tablo 2.1: Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğü (2008 -2016).....	32
Tablo 2.2: Katılım Bankalarının Topladıkları Fonlar ve Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi).....	34
Tablo 2.3: Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar ve Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)	35
Tablo 2.4: Katılım Bankalarının Banka, Şube ve Personel Sayıları İle Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)	36
Tablo 2.5: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlar, Toplam Aktifler İle Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi).....	38
Tablo 2.6: Katılım Bankalarının Takipteki Kredileri ve Kullandırılan Fonları (2008 – 2016 Dönemi)	40
Tablo 2.7: Katılım Bankalarının Aktif Kârlılık Oranları (2008 – 2016 Dönemi)	41
Tablo 2.8: Katılım Bankalarının Özkaynak Kârlılık Oranları (2008 – 2016 Dönemi)	42
Tablo 2.9: Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Sermaye Yeterlilik Rasyosu (2008 – 2016 Dönemi)	44
Tablo 3.1: Araştırmada Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	65
Tablo 3.2. Birim Kök Testleri.....	66
Tablo 3.3: Albaraka Türk ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları	69
Tablo 3.4: Albaraka Türk ROA için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	70
Tablo 3.5: Albaraka Türk ROA için Uzun Dönem Katsayıları.....	70
Tablo 3.6: Albaraka Türk ROA için Hata Düzeltme Modeli	71
Tablo 3.7: Albaraka Türk ROE İçin ARDL Sınır Testi Sonuçları	72
Tablo 3.8: Albaraka Türk ROE için ARDL Eş bütünleşme Testi Sonuçları	73
Tablo 3.9: Albaraka Türk ROE için Uzun Dönem Katsayıları	73
Tablo 3.11: Kuveyt Türk ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları.....	75
Tablo 3.12: Kuveyt Türk ROA için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	76

Tablo 3.13: Kuveyt Türk ROA için Uzun Dönem Katsayılar	77
Tablo 3.14: Kuveyt Türk ROA İçin Hata Düzeltme Modeli.....	78
Tablo 3.15: Kuveyt Türk ROE için ARDL Sınır Testi Sonuçları	79
Tablo 3. 16: Kuveyt Türk ROE için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları.....	80
Tablo 3. 17: Kuveyt Türk ROE İçin Uzun Dönem Katsayıları	80
Tablo 3. 18: Kuveyt Türk ROE İçin Hata Düzeltme Modeli	81
Tablo 3. 19: Türkiye Finans ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları	83
Tablo 3. 20: Türkiye Finans ROA için Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	84
Tablo 3. 21: Türkiye Finans ROA İçin Uzun Dönem Katsayılar	84
Tablo 3. 22: Türkiye Finans ROA için Hata Düzeltme Modeli	85
Tablo 3. 23: Türkiye Finans ROE için ARDL Sınır Testi Sonuçları.....	86
Tablo 3. 24: Türkiye Finans ROE için Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	87
Tablo 3. 25: Türkiye Finans ROE İçin Uzun Dönem Katsayılar	87
Tablo 3. 26: Türkiye Finans ROE İçin Hata Düzeltme Modeli.....	88

GRAFİK LİSTESİ

<u>Grafik No.</u>	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. 1. Dünya’da Faizsiz Sistem İçerisinde Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	11
Grafik 1. 2. Faizsiz Finansal Varlık Dağılımı	12
Grafik 1. 3. Dünya’da Ülkelere Göre Faizsiz Finansal Varlıkların Dağılımı	13

GİRİŞ

Bankacılık sektörünün M.Ö. 3500 yıllarına dayandığı bilinmekte ve Sümer, Yunan, Babil medeniyetlerinin bankacılık faaliyetlerine benzer işlemler yaptığı belirlenmiştir. Yalnız yaşayamayan insanoğlu fitratı gereği başka biri ile yaşama gereğini her zaman istemiştir. Bu istek toplu ve bir arada yaşayan insan gruplarını oluşturmuştur. Oluşan bu topluluklar ile beraber, ihtiyaçlar oluşmaya başlamış, ihtiyaçlar da beraberinde ticari faaliyetlerin oluşmasına yol açmıştır.

Ticari faaliyetlerin başlaması, bugün de ticari faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan paranın icat edilmesine sebep olmuştur. Paranın insan hayatına girmesi ile beraber ticari faaliyetler gelişmeye başlamış ve ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli ticari faaliyet kolları oluşmaya başlamıştır. İnsan ihtiyaçlarının her geçen gün artmasına paralel olarak paranın içinde bulunduğu piyasa değişmekte, gelişmekte ve büyümektedir.

Günümüzde bilgi çağının bir gereği olan küreselleşme ile beraber bilgi teknolojileri sektörü de sürekli büyümektedir. Teknolojinin büyümesi ve gelişmesi ile beraber ekonomik faaliyetlerin geliştiği ve değiştiği bir piyasanın oluştuğu görülmektedir. Bilgi teknolojilerinde gelişim, özellikle finans piyasalarının daha fazla gelişmesine ve değişimine yol açmıştır.

Paranın insan hayatına yerleşmeye başlaması, ticari faaliyetlerin küresel anlamda önemli bir ivme kazanmasıyla beraber ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü bir kuruma ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Böylece fon arz edenlerle fon talep edenler arasında fon transferini sağlayan günümüz bankacılık sistemi önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Ancak bu sistemin faizi esas alması nedeniyle faiz sistemi içerisinde tasarruflarını değerlendirmek istemeyen bir kesimin tasarruflarının ekonomik sistemin dışında kalmasına yol açmıştır. Toplumun bu kesiminin tasarruflarının ekonomiye kazandırılması ve fonların değerlendirilmesi ihtiyacı, faizsizlik prensibine göre çalışan kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Yukarıda ifade edilen ihtiyaçların gereği olarak ortaya çıkan katılım bankaları, finansal piyasalar içerisinde İslam Dini'nin bir gereği olan faizsizliği temel prensip

edinmiş, bu prensip doğrultusunda her türlü bankacılık faaliyetlerini yürüten bankalardır. Günümüzde katılım bankaları finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahiptir.

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu hâlde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık ” (Nisa Suresi 161. Ayet).

Bu ayette ve Kur’an’daki diğer birçok ayette faiz haram kılınmıştır. Bu bağlamda İslam dinine inanıp faiz yasağına uymak isteyen insanlar için katılım bankaları önemli bir kuruluştur. Helal prensip çerçevesinde bankacılık faaliyetlerini yürütmesi diğer bankalardan farklı kılan en önemli noktadır.

Türkiye’de yaşayan, katılım bankacılığı ilkelerine inanan insanların tercih ettiği, faizsiz sistem 1970’li yıllardan sonra görülmeye başlanmıştır. Günümüz ekonomik sistem faize dayanmaktadır. Faizli sistem içerisinde çalışan bankalarda fonlarını kullanmak istemeyen, faizden uzak duran, evde yastık altı olarak tabir edilen birikimleri değerlendirmek isteyen insanların ihtiyaçlarını karşılamak için katılım bankalarının gerekli olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan hanelerin fonlarını yatırıma dönüştürebilmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için 1983 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Özel Finans Kurumları kurulmuştur. Daha sonraki süreçte özel finans kurumları katılım bankalarına dönüşmüştür. Süreç içerisinde birçok katılım bankası faaliyet geçmiştir. Sektöre olan ilginin artması, alternatif fon kullandırma yöntemlerinin geliştirilmesi ile beraber katılım bankaları bir büyüme ve gelişme sürecine girmiştir.

2018 yılı itibariyle ülkemizde faaliyet gösteren beş adet katılım bankası vardır. Bunlardan ikisi kamu diğerleri ise özel sermayeli katılım bankalarıdır. Ocak ayı itibariyle bu bankaların toplam 1.026 adet şubesi ve 14.917 adet çalışana bulunmaktadır. Katılım bankalarının 2018 ocak ayı itibari ile Aktif büyüklüğü

159.769 milyon ₺, topladıkları fon tutarı 106.834 milyon ₺, kullandırdıkları fonlar 109.167 milyon ₺'dir (www.tkbb.com.tr, 2017).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri analiz etmektir. Analizde, 2008 – 2016 dönemi esas alınmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde katılım bankacılığı hakkında genel bilgiler verilmiş ve sistem içerisinde hangi unsurların aldığına değinilmiştir. Katılım bankacılığının dünya ve Türkiye'deki tarihsel gelişim süreci, katılım bankacılığı prensipleri doğrultusunda oluşturulmuş enstrümanların neler olduğu hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki yeri ve önemi, zaman içerisindeki gelişimi çeşitli sayısal veriler ve istatistiklerle açıklanmaktadır. Ayrıca çalışmanın esas konusunu oluşturan kârlılık analizine ilişkin literatür özeti yer almaktadır.

Üçüncü bölümde ise; Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kârlılığını etkileyen faktörler literatürdeki çalışmalara uygun olarak oluşturulan değişkenler ile zaman serisi analizi yapılmak suretiyle saptanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI

1.1.Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım bankaları, finansal sektör içerisinde faizsizliği temel prensip edinen, bu prensip doğrultusunda fonlar toplayıp kaynaklar oluşturan, bu kaynakları kullanarak bankacılık faaliyetleri yürüten kuruluşlardır (Tunç, 2010: 13).

Çalışmanın bu kısmında katılım bankacılığı kavramı ve amaçları açıklanmaktadır.

1.1.1.Katılım Bankacılığı Kavramı

İslami bankacılıkta “katılım” kelimesi, yapılan bankacılık faaliyetinin kâr ve zarara katılma esasına dayalı bir faaliyet olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Katılım bankaları müşterilerinden topladıkları fonları faizsiz finansman esaslarına göre ticaret ve sanayide değerlendirerek oluşan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşırlar. Farklı para birimleri (TL, USD, EUR v.b.) üzerinden toplanan fonlar çeşitli yöntemlerle değerlendirilmektedir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2017: 3).

Katılım Bankaları (İslami Bankalar) Finans sektöründe faaliyet gösteren, reel ekonomi içerisinde finansal faaliyetlerde bulunan ve bankacılık hizmetleri sunan kuruluşlardır. İslami bankalar topladıkları fonları, faizin olmadığı piyasada değerlendirerek, fon sahipleriyle kar ve zararı paylaşan kuruluşlardır. Katılım bankaları vadeli hesaplarda topladıkları fonları çeşitli fon değerlendirme yöntemleriyle değerlendirirler (Albaraka Türk, 2017).

Katılım (İslami) Bankaları geleneksel bankalardan farklı olarak müşterilerine önceden belirlenmiş sabit bir oranla faizin talep edilmesine izin vermez. İslam hukuku olan şeriat yasalarında paradan para kazanma (riba) yolu kesinlikle yasaklanmıştır. Buna rağmen geleneksel bankalar müşterilere çeşitli imkânlar sunarak krediye olan ilgiyi artırmakta ve piyasada faizin yasak olmasına rağmen müşteri mevduatlarına faiz ödemektedir. Banka, mevduat sahiplerine yapacakları

ödemeler nedeniyle kredi kullananlardan daha fazla faiz almaktadır. Bu durumda bankalar, ellerindeki varlıklarla elde ettikleri faiz ve yükümlülükleri için ödedikleri faiz arasındaki olumlu farktan kazanç elde etmektedirler. (Bouheni, Chantal ve Aldo, 2016: 50).

Katılım Bankacılığı, İslam hukukunun belirlediği ilkelere uygun hareket eden ve İslam ekonomisi tarafından yönlendirilen bir bankacılık veya bankacılık faaliyet sistemini ifade etmektedir (Bouheni, Chantal ve Aldo, 2016: 50).

1.1.2.Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım bankalarının amacı, reel ekonomiye katılmayan finansal fonların yastık altından çıkarılarak faizsiz bankacılık esaslarına göre değerlendirilmesini sağlamaktır. Yastık altında bulunan bu finansal fonlar, fon sahiplerinin dini inanışları nedeniyle geleneksel bankalarda değerlendirilmemektedir. Ayrıca bu temel sebebin dışında; bazı bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi nedeniyle klasik bankacılığa olan güvenin kaybolması, rant ekonomisinden sağlanan kazançlardaki artış ve katılım bankacılığının pek fazla bilinmemesi söz konusu fonların ekonomiye kazandırılmamasının nedenleri arasında sayılabilir. (Deran ve Özulucan, 2009: 87-88).

Katılım (İslami) bankacılığın amaçları, İslami kuralların geçerli olduğu yerlerde önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. İslam ülkeleri 1980 yılında Riyad'da Merkez Bankaları Governörleri toplantısında, İslami bankaların amaçlarının bazılarını şöyle ifade etmişlerdir (Karabacak, 2015: 40):

- İslam ekonomisi kural ve ilkelerini hayata geçirmek,
- Fonları değerlendirilip yatırımlara dönüşmesini sağlamak ve sosyo-ekonomik açıdan belli düzeylere ulaşmak,
- Sistemli ve dengeli finans sistemi kurmak,
- Çeşitli bankacılık hizmet ve ürünlerini İslam ilkelerine göre uygulamak,
- Geleneksel bankacılık sisteminin getirdiği faizli yaşam içinde kâr fırsatlarından daha fazla yararlanmak.

İslami yasaların geçerli olduğu yerlerde, insanların bir kısmı faizden uzak durmayı tercih etmektedir. Bu durum insanların elindeki tasarrufların atıl kalmasına ve ekonomik sisteme dahil edilememesine sebep olmaktadır. Katılım bankaları faiz hassasiyeti ile klasik bankalara gitmeyen bu fonların ekonomiye kazandırılması ve tasarruf sahibinin elinde kalan fonları güvenle değerlendirebilmesi için kurulmuşlardır. Bu fonların kısa, orta ve uzun dönemde ekonomiye katılması durumunda piyasaya bir hareketlilik getirecekleri açıktır. Katılım bankaları uzman görüşlerini ve dünyadaki fon değerlendirme yöntemlerini örnek alarak çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemler sayesinde, eldeki fonların ticari kazanç niteliğinde değerlendirildiği ve faizin olmadığı konusunda fikir birliği olduğu görülmektedir (TKBB, 2017).

1.2. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Dünya’da katılım bankaları toplumun ihtiyaçları doğrultusunda kurulmuştur. Katılım bankalarının kuruluş sebeplerinin bütün dünyada ortak olduğu söylenebilir. Bu ihtiyacın en temel nedeni dini nedenlerdir. Faiz duyarlılığı olan fon sahiplerinin dini sebeplerinin yanında sosyal ve ekonomik nedenler de yer almaktadır. Bu açıklamalara göre katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri dini nedenler, sosyal nedenler ve ekonomik nedenler başlıkları altında incelenebilir.

1.2.1. Dini Nedenler

Din kavramı başta İslam coğrafyasında ve diğer bütün dinlerde davranışları doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Dinlerin kendine özgü kuralları vardır. Katılım bankacılığının kurulma sebeplerinin temelinde din vardır. İslam dininde “faiz” haram kılınmış ve birçok dinde de meşru görülmemiştir. Toplumsal düzen içerisinde faizin ekonomik ve sosyal dengeleri bozduğu görülmektedir. Bundan dolayı tarih boyunca faize karşı bir hoşnutsuzluk söz konusudur (Ustaoglu, 2014: 13).

Gerek İslam dünyasında ve gerekse diğer dinlerde din, davranışları etkileyen kesin ve güçlü bir kural olarak görülmektedir (Karaman, 2009: 113). İslam, tek tanrılı

dinler içerisinde faizi en net şekilde reddeden dindir (Çizakça, 1993: 3). İslam dininde faizle alakalı ayetlere ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur;

- “ *Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz* ” (Ali İmran Suresi 130. Ayet)

- “*Riba (faiz) yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa ancak öyle kalkarlar. Bu ceza onlara, "alışveriş de faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi de haram kılmıştır. Bundan böyle her kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Her kim de yeniden faize dönerse işte onlar cehennem ehlidirler ve orada süresiz kalacaklardır* ” (Bakara Suresi 275. Ayet).

- “ *Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz* ” (Bakara Suresi 278. Ayet).

- “ *İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onlar, malları kat kat artmış olanlardır* ” (Rum Suresi 39. Ayet).

Görüldüğü üzere İslam dini faizi kesin bir şekilde reddetmiştir. Bu durum Müslümanların geleneksel bankalara fonlarını yatırmamalarına neden olmuştur. İslam topraklarında din âlimleri, İslam dinin kuralları doğrultusunda düşünmüşlerdir. Daha sonraki süreçte içinde faizin olmadığı “İslam Bankacılığı” kurulmuştur. Fakat bugünkü adıyla katılım bankaları daha düzenli ve etkin faaliyetlerini sürdürebilmesi için bu bankaların olduğu ülkelerde faiz hukuken yasaklanmalıdır. Hatta faizli işlemler yapanlara cezaların uygulanması gereklidir (Sıddıqı, 1983).

1.2.2. Sosyal Nedenler

Katılım bankalarının oluşumunda etkili olan nedenlerden birisi de sosyal nedenlerdir. Toplum bir arada yaşayan bireylerin oluşturduğu topluluktur. Bireyler toplum içerisinde yaşamlarını sürdürürken çeşitli sınıfsal farklılıklar oluşmaktadır. Toplum içerisindeki bireylerin hiçbirinin yaşam standartları eşit değildir. Bu durum,

ekonomik sınıfların oluşmasına neden olmuştur. Toplum içerisinde yaşayan bireyleri refah seviyesinin yüksek olması, oluşan toplumsal sınıflar arasındaki bireylerin iletişim kurması, iletişimlerini yürütmesi ve sınıfsal farklılıkların ortadan kalkması mümkündür. Bu noktada katılım bankacılığı sermayeyi reel piyasada değerlendirilerek, iş alanlarını genişleyeceğini, iş alanlarının genişlemesi ile beraber üretim faktörlerinin de çalışmasını sağlayacağını göstermektedir (Özkan, 2012: 9).

Görüldüğü üzere toplumu oluşturan bireyler toplum içerisinde farklı gruplara mensup olarak gözükmektedir. Toplumu meydana getiren bireylerin ve bireylerin oluşturduğu bu grupların iletişim kurabilmesi oldukça önemlidir. Toplumsal mutluluğun sağlanması bireylerin oluşturduğu gruplar arasındaki iletişimle çözülebilir. Toplum içerisinde sosyal bir refah ve barış ortamının sağlanması ekonomik düzeni de beraberinde getirebilir. Bu durumda alt sınıf ve üst sınıf arasındaki ekonomik düzensizliği giderebilmek adına katılım bankacılığı sisteminin değeri ortaya çıkmaktadır. Bu sistem faizsizlik prensibi ile çalıştığı için faizle çalışan zenginlerin önüne bir engel çıkaracaktır.

1.2.3. Ekonomik Nedenler

Katılım Bankalarının ortaya çıkışını sağlayan ekonomik nedenlerin 1970'li yıllara dayandığı görülmektedir. Bu dönemde İslam ülkelerinin petrolden elde ettikleri gelirlerini, ekonomik piyasa içerisinde kullanarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlama arzusunda olduğu görülmektedir.

1974'ten sonra petrole olan ihtiyacın artmaya başlaması ile birlikte petrol fiyatlarındaki devamlı ve hızlı bir artış, Orta Doğu ülkelerinde önemli miktarda döviz rezervinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Petrol fiyatlarının artış içerisine girmesi, petrol ithalatçısı ülkelerin giderlerini arttırmaya başlamıştır. Bu durum bu ülkelerin farklı alanlara tahsis edebilecekleri kaynakları ve kalkınma hızlarını negatif yönde etkilemiştir. Türkiye de bu durumdan etkilenmiştir. Bu durum hem petrol üreticisi hem petrol tüketicisi ülkeleri biriken bu fonları kendi ülkelerine çekmek için yoğun çaba harcamaya yöneltmiştir. Batı ekonomik yapı içerisinde petro-dolarların faiz sistemi içinde işlem görenlerinin dışında, sadece kâr zarar düzeni içinde işlem

görmesi arzusunda olan belli bir miktarı mevcuttu. Faizli sistem içerisinde kendisine yer bulamayan çevreler, faizin olmadığı bir sistemde sadece “kâr ve zarar” yapısının olduğu bir yapı istemişlerdir (Bilir, 2010: 24).

Görüldüğü üzere bir yandan petrole ilgi artarken diğer taraftan petrol üreticisi olan ülkelerdeki döviz fazlalıkları fon fazlasına sebep olmuştur. Bu durum beraberinde bu fon fazlasını kullanmak isteyen ülkelerin oluşmasını etkilemiştir. Fonlarını faizin olmadığı sistemde kullanmak istemişlerdir ve farklı fon kullandırma yöntemlerinin gelişmesine sebep olmuşlardır.

Fon ve sermaye fazlası İslam ülkeleri ile sermaye ve fon azlığı çeken ülkeler arasında yapılacak ticari ilişkilerin gelişmesi her iki taraf açısından pozitif sonuçlar çıkaracağını düşünülmüştür. Bunun da farklı İslami bankaların kurulması açısından önemli bir etken olarak gösterebiliriz (Akgüç, 1989: 146).

1.3. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Faizsiz bankacılığın geçmişine bakıldığında M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil’de hüküm süren Hammurabiye kadar uzanmaktadır. Hammurabi Kanunları’nın 100-107. bölümleri borçlanma faaliyetlerinin nasıl yapılacağını göstermektedir. Bu yasalar faizsiz bankacılığın tarihteki ilk örneğidir. İslam Dini’nin yayılması ile beraber borçlanma, kiralama, ortaklık gibi kavramlarda İslam’ın çeşitli coğrafyalara yayılması ile beraber farklı alanlarda uygulanmaya başlamıştır (Kuveyt Türk Katılım Bankası, 2017).

Çalışmanın bu kısmında katılım bankacılığının Dünya’daki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi incelenecektir.

1.3.1.Dünya’da Katılım Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Dünya’da çağdaş faizsiz kuruluşların oluşumu 1942’li yıllara dayanmaktadır. Paydaşlık esasına dayalı ilk faizsiz finans kurumu 1963 yılında Mısır’ın Mit-Gamr kasabasında kurulmuştur. Aracı ve tefecilerden kurtulmak için Ahmed En Naccar tarafından faaliyete geçirilmiştir. Ahmed En Naccar kurduğu bu banka ile İslami

Bankacılık sektörüne öncülük eden ekonomist olarak bilinmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman bankalarının güçlenmeye başlaması ve hızlı büyümesi En Naccar'ın dikkatini çekmiştir. Bu sistemden etkilenerek İslam'ın yasalarını dikkate alarak Mısır'da uygulamaya başlamıştır. Bankayı kurma aşamasında Almanya'dan destek alan En Naccar faizsizliği prensip edindiği için daha sonraki süreçte destek alamamıştır. Kurulan bu faizsiz banka dört yıl işlemlerini yürütmüştür. Bu ilk adım gelecekte kurulacak olan katılım bankalarına öncülük etmiştir (Ece, 2011: 3).

Daha sonraki süreçte, Cidde'de İslam ülkelerinin dışişleri bakanlarının katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda İslam Ülkeleri arasında ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiştir. Daha sonra Pakistan'da yapılan bir toplantıda Pakistan ve Mısır bir faizsiz bankanın kurulması gerektiğini söylemişlerdir. Aralarında Türkiye'nin de yer aldığı İslam Ülkeleri 1973'te mali bir komite kurarak, faizsizlik prensibi ile İslam devletlerinin sermayelerinin İslam dünyasının faydasına sunulması yönünde karar almışlardır. Kral Faysal'ın çağrısıyla 1975 yılında 43 Müslüman ülkenin katılımı ile İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Böylece faizsiz bankacılık sistemi gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmeler İslam ülkelerindeki petrol canlılığı ile daha da önem kazanmıştır. Daha sonraki süreçte İslam ülkeleri Cenevre'de toplanmışlardır. Yapılan bu toplantıda Uluslararası Bankalar Birliği kurulmuştur. Bu birlik katılım bankacılığı faaliyetlerinin geliştirilmesi, eksik kaldığı noktaların tamamlanması için çalışmalarda bulunmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 13).

İslami Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla beraber modern anlamda katılım bankaları kurulmaya başlamıştır. Önce Dubai İslamic Bank sonrasında ise Abu Dabi İslamic Bank faaliyete geçmiştir. Dünya'da finansal piyasalar içerisinde büyük paylara sahip olan Citibank, Societe Generale, HSBC gibi bankalar kendi bünyelerinde açtıkları faizsiz bankacılık ürünleri satmaktadırlar. Körfez bölgesinde HSBC ve Citibank kendi adlarını taşıyan bankalardır. Bunların içerisinde HSBC Manama Bankası dünyanın en büyük katılım bankaları arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2010: 10).

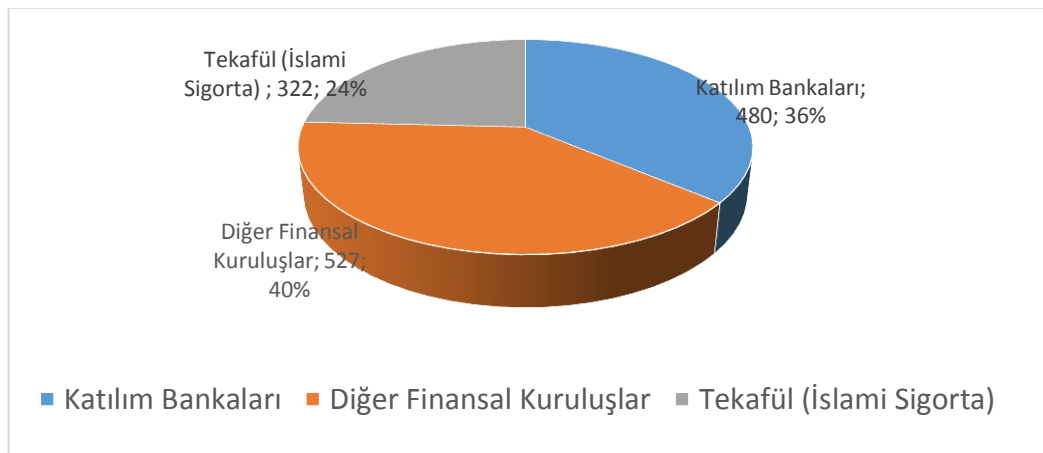
1990'lı yıllara gelindiğinde, İslami bankacılık sistemine olan ilgi artmaya başlamış ve Malezya gibi ülkelerde faaliyet alanlarını genişleterek büyümeye başlamıştır. Sektörel anlamda büyüme ile beraber gerek yasal boyutta gerekse sistemin düzenini oturtmak adına İslami Finans Kurumları ve Denetim Teşkilatı (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - AAOIFI) kurulmuştur. Sektör sürekli bir büyüme içerisinde. Uluslararası büyüme ve gelişimler ise 2000'li yıllarda olmuştur (TKBB, 2015: 11).

Bunların yanında Dünya'da katılım bankacılığı uygulayıcıları Citibank, Barclays ve Commerzbank'tır.

Dünya'da 60'a yakın ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları Güney Afrika, Kazakistan, ABD ve Pakistan'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Sürekli gelişmekte olan katılım bankacılığı sektörü sürekli büyümektedir (KuveytTürk, 2017).

ICD (Islamic Corporation for the Development of the Private Sector) Thomson Reuters Faizsiz Finans Gelişim Raporu - 2016'da yer alan verilere göre; 2015 yılı sonu itibarıyla faizsiz sistem içinde dünya çapında faaliyet gösteren kuruluşların dağılımı Grafik 1.1.'de sunulmuştur:

Grafik 1. 1. Dünya'da Faizsiz Sistem İçerisinde Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

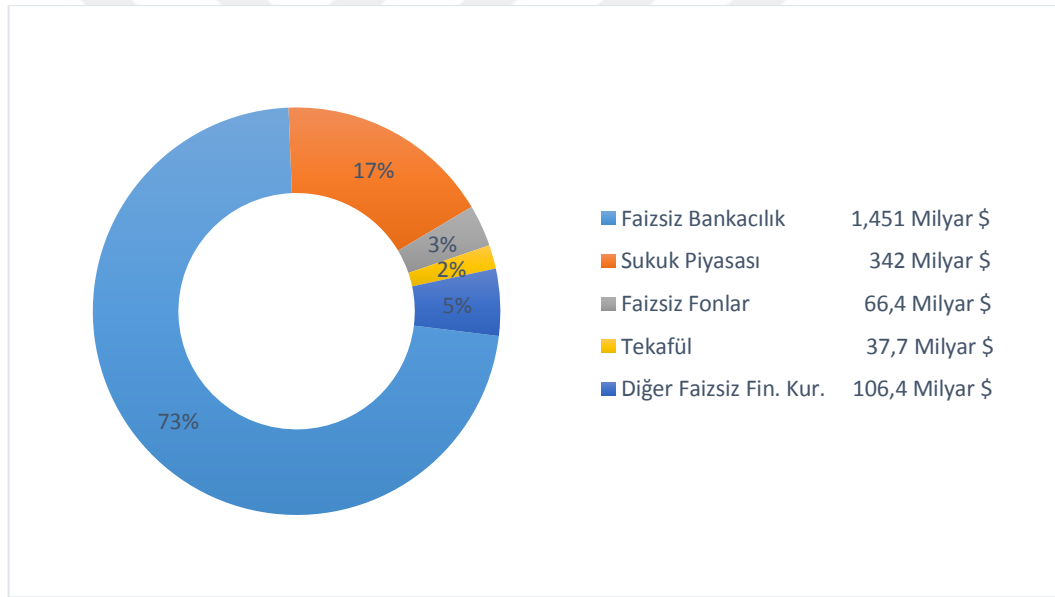
Kaynak: (ICD Thomson Reutres, 2016: 38-74).

Grafikten de görüleceği üzere global faizsiz sistem içerisinde faaliyet gösteren 1329 adet kuruluş söz konusudur. Bunların % 362'si (480 adet) faizsiz bankacılık prensibi ile çalışan katılım bankalarıdır. Bu kuruluşların % 24'ü (322 adet) Tekafül Şirketi (Katılım Sigortası – İslami Sigortacılık), geri kalan % 40'mı (527 adet) ise diğer finansal kuruluşlar oluşturmaktadır (TKBB, 2016: 37).

ICD Thomson Reuters Faizsiz Finans Gelişim Raporu-2016'da yer alan verilere göre; faizsiz finans sisteminin toplam varlıkları, % 8 büyüyerek 2015 yılsonu itibariyle 2.003 milyar \$'a ulaşmıştır.

Bu varlıkların faizsiz finans sistemi içerisindeki dağılımı Grafik 2.2.'de sunulmuştur.

Grafik 1. 2. Faizsiz Finansal Varlık Dağılımı

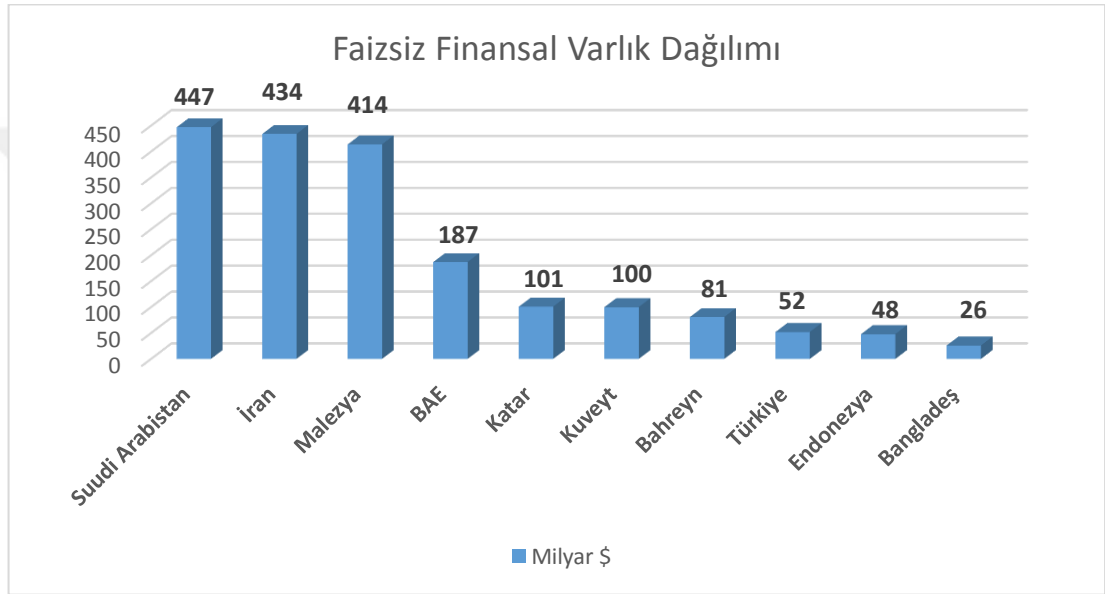

Kaynak: (ICD Thomson Reuters, 2016: 38-74).

Grafikte finansal varlıkların dağılımına bakıldığında faizsiz bankacılık toplam varlıklarının 1.451 milyar \$ (% 73), · Sükuk piyasası varlıklarının toplam değerinin 342 milyar \$ (% 17), · faizsiz fonların toplam değerinin 66,4 milyar \$ (% 3), · Tekafül işlemlerine konu varlıkların toplamının 37,7 milyar \$ (% 2), olduğu görülmektedir. Diğer faizsiz finansal kurumların varlık toplamı ise 106,4 milyar \$ (% 5)'dir.

Faizsiz finansal varlıkların yine 2015 yılsonu itibariyle ülkeler bazında (ilk 10 ülke) dağılımı Grafik 1.3'de sunulmuştur. Küresel faizsiz finans sistemi kapsamındaki varlıklar incelendiğinde, 447 milyar \$ ile ilk sırada Suudi Arabistan'ın bulunduğu görülmektedir. İkinci sırada 434 milyar \$ varlık büyüklüğü ile yer alan İran'ı, 414 milyar \$ ile Malezya izlemektedir. Bu üç ülke, toplam küresel faizsiz varlıkların % 65'ine sahiptir (TKBB, 2016: 37).

Grafik 1. 3. Dünya'da Ünelere Göre Faizsiz Finansal Varlıkların Dağılımı

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2016, s. 38.

1.3.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de katılım bankacılığının başlangıcı 1975'li yıllara, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın (DESIYAB) kuruluşuna kadar dayanmaktadır. Bu bankanın esas faaliyet konusu, içerden ve dışardan gelen kaynakları toplayıp ekonomide değerlendirmek ve bu kaynakları çeşitli faaliyet alanlarına yönlendirmektir. Bu sayede faaliyet alanlarına çeşitli fon kaynakları sağlayan bu yapı, bankacılık sistemini oluşturmuştur. Bu sistemin faizli veya faizsiz çalışacağı konusu banka yönetim kurulu kararına bırakılmıştır. DESİYAB, 1975 ve 1977 yılları arasında

faizsizlik prensibi ile faaliyetlerini yürütürken bu dönemden sonra ise faizli sisteme geçmiştir (Gödeş, 2016: 85).

Türkiye’de katılım bankaları ile ilgili olarak ilk Bakanlar Kurulu kararı 1983’te çıkmıştır. 1984 yılında ise ilk faizsiz (katılım) banka olan Albaraka Türk kurulmuştur. Bunun ardından 1985 yılında Faysal Finans ve 1989 yılında Kuveyt Türk faaliyete başlamıştır. Daha sonraki süreçte Körfez merkezli Kuveyt Türk piyasada daha aktif olmak için Vakıflar Genel Müdürlüğü’nü sermayesine ortak etmiştir. Bu gelişmelerin ardından sektör daha da ivme kazanmış ve 1996’da Asya Finans kurulmuştur. Faysal Finans ilerleyen süreçte Family Finans’a dönüşmüş ve 2005 yılında Anadolu Finans ile sermaye birleşimine giderek bugünkü adıyla Türkiye Finans Katılım Bankası oluşmuştur (Sümer ve Onan, 2015: 299).

Katılım bankalarının çatı kuruluşu olan Özel Finans Kurumları Birliği; 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 29.05.2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4672 sayılı Kanun ile değişik 6’ncı fıkrası hükmü uyarınca, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kurulmuştur. Söz konusu fıkra hükümleri çerçevesinde, 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Birlik Statüsü’nün yürürlüğe konulması sonrasında faaliyete başlamıştır . Sonrasında, Resmi Gazete’nin 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları “katılım bankaları” adını aldığı gibi Birliğin ünvanı da Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir (TKBB, 2017).

İlerleyen süreçlerde Mayıs 2015’te Ziraat Katılım, Şubat 2016’da Vakıf Katılım faaliyetlere başlamışlardır. Bununla birlikte Temmuz 2016’da ise BDDK tarafından Bank Asya’nın faaliyetleri durdurulmuştur.2017 yılı itibariyle Türkiye’de aktif olarak beş katılım bankası mevcuttur. Süreç içerisinde 1995’te faaliyete başlayan İhlas Finans yaşadığı yönetsel ve ekonomik sorunlar nedeniyle BDDK tarafından faaliyetleri durdurulmuştur (TKBB, 2017).

Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankaları; Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası’dır

Türkiye’deki katılım bankacılığına ilişkin gelişmeler kronolojik olarak Tablo – 1.1’de sunulmuştur.

Tablo 1. 1: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Tarih	Önemli Gelişme
1983	83/7506 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ÖFK’lar kuruldu
1985	Albaraka Türk ve Faysal Finans Kurumları kuruldu.
1989	Kuveyt Türk Finans Kurumu kuruldu.
1991	Anadolu Finans Kurumu kuruldu.
1995	İhlas Finans Kurumu kuruldu.
1996	Asya Finans Kurumu kuruldu.
1999	4491 sayılı Kanun ile ÖFK’lar 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Kapsamına girdi.
2001	İhlas Finans Kurumu BDDK tarafından durduruldu, Faisal Finans Family Finansa dönüştü.
2005	5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile ÖFK’ların ismi Katılım Bankası olarak değiştirildi, Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans katılım bankası oldu.
2006	Türkiye Katılım Banları Birliği (TKBB) kuruldu.
2008	Türkiye Finans Katılım Bankası Suudi Arabistan kökenli The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alındı
2015	Türkiye’nin ilk kamu katılım bankası olan Ziraat Katılım Bankası faaliyetlere başladı.
2016	Şubat ayı itibariyle 2. Kamu Katılım Bankası olan Vakıf Katılım Bankası faaliyetlerine başladı.
2016	Temmuz ayı itibariyle Bank Asya kapatıldı.

Kaynak: (Tanaydı, 2016: 36)

1.4. Genel Olarak Faizsiz Bankacılık Sisteminde Fon Toplama ve Fon Kullandırma Yöntemleri

1.4.1. Fon Toplama Yöntemleri

İslami bankalar faaliyette buldukları ülkedeki düzenleyici otoritelerin kurallarına göre fon toplamaktadır. Toplanan fonlar için açılan hesaplar ülkelere göre farklı

isimler olsa da, toplanan fonlar için temelde iki tür hesap açılmaktadır. Bunlar Özel Cari Hesap ve Tasarruf Hesabı'dır.

1.4.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

1.4.2.1. Murabaha (Üretim Finansmanı)

İslami bankaların ve finans kurumlarının çoğu murabaha fon kullandırma yöntemini kullanmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin büyük bir kısmını murabaha üzerinden yapmaktadırlar. Murabaha bir İslami satış terimidir. Finansman ile özde ilgisi olmayan bir satış çeşididir. İslami murabaha sistemi bir satıcının bir emtiayı belli oranda kâr oranı ile satması demektir. Murabahadaki esas unsur satıcının gerçek maliyeti ve kâr payını alıcıya bildiriyor olmasıdır. Bu kâr oranı bir tutar olabileceği gibi yüzdesel olarak da ifade edilebilir (Usmanı, 2002: 65).

Murabaha; kredi müşterisinin (firmanın) ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin katılım bankası tarafından müşteri adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında müşterinin borçlandırılması işlemidir. Murabaha bir tür çalışma sermayesi ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması zorunludur. Üretim desteği olarak da bilinen bu sistemde malın maliyet fiyatı üzerine alıcı ile anlaşılan oranda bir kâr eklenerek satışı yapılmaktadır. Dolayısıyla müşteri satın aldığı mal sebebiyle satıcıya ne kadar kâr verdiğini bilmektedir. Katılım bankalarının asıl kazanç elde etme yöntemi murabahadır. Çoğunlukla peşin olarak alınan malın vadeli ve kârlı satımı şeklinde işlemektedir (Yardımcıoğlu, Coşkun, ve Hilal , 2014: 123).

Murabaha işleminde ödeme peşin olarak yapılabildiği gibi tarafların anlaşmaya vardıkları başka bir tarihte de (vadeli) yapılabilir. Dolayısıyla murabaha İslam hukukunda basit bir satış olarak nitelendirilir ve geleneksel bankalarda nitelendirilen ertelenmiş ödeme (kredi) olarak nitelendirilmez. Eğer bir satıcı mal satışında maliyeti belirtmeksizin malı satarsa, söz konusu satıştan kar etse dahi bu murabaha olmaz bu sadece satış olur. Murabaha olabilmesi için “maliyet + kar” durumu olması

gerekmektedir. Bir satışın, İslami bankalar tarafından bir finansman modeli olabilmesi için İslami kurallara göre düzenlenmesi gerekir. (Usmanı, 2002: 65).

İslam Dini'nde satış, karşılıklı rızayla bir değer unsuru ile değerli bir şeyin değiş tokuşudur. Satış işlemi ve murabaha birbiri ile karıştırılmaktadır. Bu sebeple murabaha uygulanabilmesi için bazı kurallar getirilmiştir. Bunlar;

- Satışla alakalı içerikler satış anında mevcut olmalıdır.
- Satışa konu olan malın mülkiyeti satıcıda olmalıdır.
- Satıcı satış işlemi sırasında satmak istediği malın fiziki ve hukuki haklarına sahip olmalıdır.
- Satış işlemi anlık ve o an da gerçekleşmelidir.
- Satışa konu mal değerli olmalıdır.
- Satışa konu olan mal haram dışı olmalıdır.
- Satışa konu olan malın özellikleri alıcıya bildirilmelidir.
- Satış konu ürünün teslimi hemen gerçekleşmelidir.
- Satışın gerçekleşmesi için belli bir fiyat belirlenmelidir.
- Şarta bağlı satış olmamalıdır (Usmanı, 2002: 65-70).

1.4.2.2. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Varlıklı sahibi kişileri, servetlerini değerlendirirken işletme karşısında sergiledikleri iktisadi tutumları bakımından birkaç grupta ele almak olanaklıdır. Bunlardan bir kısmı, servetlerini iyi niyetle ve verimli bir şekilde kullanarak insanlara istihdam sağlarlar. Böylece hem kendileri kazanırken, hem de başkalarının ve toplumun büyük bir kesimine kazandırır. Kur'an-ı Kerim'de bu tür zenginler sürekli bir biçimde övülerek, Allah katındaki yüksek derecelerine dikkat çekilmektedir. Diğer kısmı ise, çeşitli nedenlerle servetlerinin bir bölümünü veya tamamını değerlendirme olanaklarından yoksundurlar. Bir grup zengin de vardır ki, malı gereksiz yere biriktirerek insanların faydalanmasından alıkoymaktır. Bu tür kişiler Kur'an-ı Kerim'de oldukça şiddetli ifadelerle kınanmaktadır ve yaptıkları bu işten dolayı ahirette büyük bir cezaya çarptırılacakları ifade edilmektedir. Çünkü servetin işletilmeden atıl vaziyette tutulması, hem servet sahipleri bakımından, hem de

toplum için zararlıdır. Mudaraba, atıl durumda bulunan bu fonların (servetin) ekonomiyeye kazandırılması için geliştirilen formüllerden biridir (Gül, 2005: 47).

Mudaraba, taraflardan birinin (müşterinin) emek, bilgi veya tecrübesini, karşı tarafın (faizsiz banka) ise sermayesini fon olarak koyarak yürüttükleri bir faaliyettir. Tasarruf sahibine belirli projelere yatırım yapma olanağı sunan ve hisse senedi ihracı yoluyla finansman sağlayan bir yöntemdir. Bu yöntem önceden belirlenen oranlarda kâr paylaşımı yapılan ancak sermaye sahibinin kesin bir kâr talebinin söz konusu olmadığı hesaplardır (Pehlivan, 2016: 302).

Mudaraba, yeterli sermayesi olan fon sahibi ile sermayesi olmayan ama risk alarak çok kâr elde etmeyi isteyen kişileri bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Buradaki temel nokta, sermayesi yeterli olup risk almaktan çekinen kişilerin eksiklerini tamamlamaktır. Sermaye anlamında yetersiz ticari anlamda yetenekli olan bir kişi, risk almaktan korkan kişilerden sağladığı kaynakları kullanarak kazançlı bir iş yapabilmektedir (Döndüren, 1992: 223).

Mudaraba işlemine başlamadan önce fon sahibi ve fon kullanıcı kişiler arasında kâr dağılımları ve fon kullanıcısının yetkileri belirlenmelidir. Fon kullanıcısı, belirlenen şartlara göre fonu işletmeye başlar ve ortaklık başlamış olur (Gedikli, 1998: 127). İslam ekonomistleri, mudaraba yönteminin en temel özelliği olarak zarar durumunu görmektedir. Zarar durumunda fon kullanıcısının bir sorumluluğu yoktur. Bu durum, mudarabayı diğer ortaklıklardan ayırmaktadır. Eğer fon kullanıcısının bir kastı yok ise zarardan fon sahibi sorumludur. Fon kullanıcısının zarara katlanması sadece emeğinin karşılığını alamaması şeklinde olmaktadır. Bu özellik ekonomi tarihinde “sınırlı sorumluluk” anlayışını doğurmuştur (Kumaş, 2006: 377).

Mudaraba yönetimini diğer ortaklık türlerinden ayıran temel bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ortaklık oluşturulurken taraflardan birinin sermaye değerinin ise emeğiyle ortaklığa katılmasıdır. Eğer ortaklardan her ikisi de sermaye ile ortaklığa katılırlarsa bu mudaraba olmaz. Mudaraba ortaklığında yetkiler karar bağladıktan sonra mudarib, belirlenen şartlarda sermayeyi işletmeye başlar. Mudaribin işletme yetkileri doğrultusunda iki çeşit mudaraba söz konusudur. Bunlar

mutlak ve mukayyed (sınırlı) murabahadır. Mutlak mudarabada fon sahibi, fonu işletme konusunda tüm yetkiyi işletmeciye verir. Sınırlı mudarabada ise mudarib (fonu kullanan) fon sahibinin koşullarına uymak zorundadır (Kumaş, 2006: 376-377).

Mudaraba sözleşmesinde olması gereken bazı şartlar vardır. Klasik fıkhıta bu konu ile alakalı iki önemli şarta dikkat çekilmiştir. Bunlar;

- Kâr miktarı belli olmalıdır. Tarafların kârdan ne kadar alacakları belli olmalıdır. Eğer olmazsa akit geçersiz olur.
- Kârın orantılı olması gerekir. Kâr miktarının taraflardan biri lehine şart koşulması caiz değildir (Bakkal, 2016: 12).

Mudaraba yönteminin ilk adımı, fon kullanacak kişiyle sözleşme(akit) yapmaktır. Daha sonra katılım bankası kâr oranını müşteriye bildirir. Fonun miktar ve kâr oranı duruma göre değişebilir. Bu yöntem, yetenekleri olan fakat fon anlamında yetersiz olan kişilerin yeteneklerini keşfetmeyi amaçlar. Eğer ortada bir kâr/ zarar var ise paylaşım; kâr ya da zarar yok ise banka sermayesini geri alır. (Özsoy, 2012: 115-116).

Bu yöntemde izlenecek bir başka yol, bir veya daha fazla kaynağın birleştirilmesi ya da bir veya birden fazla kuruluşun fonlarını birleştirerek oluşturdukları mudaraba (Joint Venture - Ortak Girişim) işlemi yapılabilir. Bu durum faizsiz bankaların oluşmasına sebep olur. İşletmeci kendi işini yönetir ve personel alımı yapabilir. Bu fonları kendisinden daha iyi çalıştıracak birine de verebilir. Böylece mudaraba başlamış olur. İş daha iyi yapabilecek birine bu fonlar verildiği için başarı şansı daha yüksek ve dolayısıyla kâr oranı daha fazla olabilir. (Karakuş, 2016: 11).

1.4.2.3. Müşâreke

Ortakların iş ve ticaret bağlamında kar veya zararı paylaştığı ortak girişim anlamına gelir. Faiz temelli finansman hem üretim hem de pazarlama üzerinde önemli bir alternatiftir. Modern kapitalist ekonomide faiz ayırım gösteren en önemli araç olarak görülmektedir. İslam'ın faizi yasaklamasından dolayı bu araç herhangi bir fon için

kullanılmaz. Dolayısıyla müşâreke İslami ilkelere dayanan bir ekonomide önemli bir rol oynayabilir (Usmanı, 2002: 17).

Kâr ve zarar ortaklığı olarak da nitelendirilen bu fon kullandırma yönteminde iki veya daha fazla kişi bir araya gelerek, belli miktarlarda sermaye birleştirip ortaklık kurmasıdır (Bayındır, 2005: 140). Bu yöntem kâr ve zarar paylaşımına dayanmaktadır. Mudaraba fon kullandırma yönteminden farkı olarak hem fon sahibi hem de fon kullanıcısı bir araya gelerek sermaye birleşimine gitmektedir. Bu sermaye birleşiminde tarafların her ikisi de kâr ve zarara ortaktır. Kâr paylaşımı önceden belirlenen kâr oranı üzerinden yapılırken, zarar durumlarında ise sermaye oranı kadar paylaşım yapılmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 398). Katılım bankaları bu yöntemde, gerçek ve tüzel kişi arasında kâr ve zarar esasına dayanan bir sözleşme imzalamaktadır. Bu sözleşme ile beraber kâr/zarar hukuki ve mali açıdan güvence sağlamaktadır (Söyler, 2014: 8).

Faizli sistemde, borçlu tarafın kazancı veya zararı ile ilgilenmemektedir. Finansör tarafından geliştirilen bir sabit kredi oranı bulunmaktadır. Fakat müşâreke sabit bir getiri oranı öngörmemektedir ve ortak girişimin kazandığı fiili kâra dayanmaktadır. Faiz taşıyan bir kredinin finansörü kaybetmez. Fakat eğer ortak girişim meyve vermez ise müşâreke kaybedebilir. İslam faizsiz bir finansman aracı istemektedir. Çünkü böylece alıcı ve borçluya haksızlık edilmemiş olur. Eğer borçlu zarar ederse ve alacaklı sabit bir getiri oranı ile talepte bulunursa haksızlık olur. Tam tersi bir durumda borçlu çok yüksek bir kazanç elde ederse ve alıcıya bunu bildirmezse bu da haksızlıktır (Usmanı, 2002: 17-18).

Kâr ve zarar ortaklığı adı altında katılım bankalarına yapılan proje başvuruları için gerekli incelemeler yapılır. Proje bu incelemelerden sonra uygun bulunur ise ortaklık oluşturulur. Kurulan bu ortaklıkta paydaşların sermaye oranları farklı olabilir. Projenin sonuca ulaşması durumunda eğer kâr varsa sözleşmede belirtilen oranda ya da zarar durumunda sermaye oranı doğrultusunda paylaşımlar olur (Çizakça, 1993: 45).

Müşârekenin dayandığı bazı kurallar vardır. Bunlar aşağıdaki gibidir (Usmanı, 2002: 23):

- Müşâreke taraflar arasında karşılıklı bir sözleşme ile kurulan ilişkidir. Dolayısı ile tipik bir sözleşme içerisindeki maddelerin bulunması gerekmez. Tarafların karşılıklı özgür rızası ile gerçekleşir.
- Ortaklar arasında dağıtılacak kârın oranı sözleşmede belirtilmelidir. Eğer böyle bir oran saptanmazsa sözleşme geçerli değildir.
- Her ortak için kâr; işletmeye tahakkuk ettirilen fiili kâr oranı ile orantılı olarak belirlenmelidir. Kâr oranı sermaye ile orantılı değildir. Ortaklardan herhangi biri için toplu ödeme yapmak yasaktır. Yatırımı ile bağlantılı bir kâr oranı olmalıdır.

1.4.2.4. İcare (Kiralama - Leasing)

İcare bir işletmenin ihtiyacı olan varlığı katılım bankalarına bildirmesi ve katılım bankalarının bu varlığı peşin olarak satın alıp kiraya vermesidir (Yeşilyaprak, 2012: 33) .

Tarihte ilk kiralama örnekleri finansal bir getirisi olan tarlaların, mülk sahibi tarafından belli bir kira ücreti karşılığında izin verilmesi ile başlamıştır. Bu sistem ilk çağlara dayanmaktadır. Tarih içerisinde Fenikeli'lerinde gemi kiralandıkları ve ticaret yaptıkları söylenmektedir. Yakın tarihe baktığımızda ilk kiralama yolu, 1846'da İngiltere'de olmuştur. Kiralamaya konu olan ürün ise müzik evi aletleri satan bir yerin piyanosunu kiralamasıdır. Sonraki dönemler de ise İngiliz Demir Yolları'nın kömür ve taş ocaklarına vagon kiraya vermesi ile kiralama fon kullandırma yönteminin kullanıldığı bilinir (Uçar, 1994: 137).

Katılım bankaları kiralama işleminin yanında kiralama satın alam işlemi de vardır. Banka ve kiralama işlemini yapacak kullanıcı arasında fonların kullanımı ile alakalı bir kira anlaşması imzalanır. Bu kiralama anlaşmaları kira süresinin bitmesi durumunda malın alıcı (kullanıcı) tarafından satın alınabileceği taahhüdünü de içerebilir. Bankada bulunan fonların gelir getirebilme miktarına göre kira tutarı

banka ve alıcı (kullanıcı) tarafından belirlenir. Eğer kiralama işlemleri yıllık ise aşınma payı dikkate alınmaz. Fon kullanıcısı satın alacağı bu mal için belli dönemlerde taksit ödemeleri yapmaktadır. Bu taksit tutarları banka tarafından farklı bir hesapta toplanır. Toplanan bu tutarlar işletilir. Kâr veya zarar durumu fon kullanan kişinin hesabına aktarılır. Kiralama satın alma işlemi İran'daki İslami bankalar tarafından kullanılmaktadır. Makine, teçhizat, araç, gereç işlemlerinde kullanılmaktadırlar. Kiranın vadesi ekonomik ömrü kesinlikle aşmaz. Ekonomik ömür de İran bankaları tarafından 2 yıl olarak belirlenmiştir (Kınalı, 2012: 89).

İslam fıkhında "İjarah" olarak geçen kiralama 'kiralık bir şey vermek' anlamına gelmektedir. İslam literatüründe kiralama iki şekilde kullanılmaktadır. Birincisi bir kişiye belli bir ücret vererek onun hizmetlerinden yararlanmaktır. İkinci ise bir malın mülkiyetine sahip bir kişinin belli bir kira karşılığında kiralamaktır. Kiralama fon kullandırma yöntemi kiralama anlamında satış kurallarına benzemektedir. Çünkü her iki durumda da belli bir şeyin aktarımı söz konusudur. Satış ve kiralama arasındaki tek fark kiralama sisteminde mülkiyetin devri söz konusu olmayıp sadece kullanım hakkının kiracıya verilmesidir. Bundan dolayı kiralama, bir fon kullandırma yöntemi olarak görülebilir. Satış gibi ticari bir faaliyet olan kiralama, birçok ülkede finansman amacıyla kullanılmaktadır. Katılım bankaları kredi vermek yerine bazı ekipmanları kiraya verebilmektedirler. Bu ekipmanlar kiraya verilirken satın alım maliyeti belirlenir. Daha sonra kiralama süresi boyunca belli bir miktar belirlenir ve hesaplanan kiralama tutarı aylara bölünür ve sabit olur. Bir kiralama işleminin İslami fon kullandırma yöntemi olabilmesi için sözleşme şartlarının buna göre hazırlanması gerekir. Daha önce belirtildiği gibi leasing(kiralama) bir ticari faaliyettir. Bunun katılım bankacılığı düzeyin kullanılabilmesi için şeriat kurallarına tabi olması gerekir. Bu nedenler bir kiralama işleminin katılım bankaları fon kullandırma ürünü olabilmesi için belli kurallar vardır. Bunlar;

- Kiralama, mülkiyet hakkına sahip mülk sahibinin belli bir fiyatla mutabık kalınan mülkiyetini belli bir süreliğine devrettiği sözleşmedir.
- Kiralamaya konu olan mülkiyet değerli olmalıdır. Değerli olmayan kiralama konusunun kiralanması mümkün değildir.

- Geçerli bir kontrat için mülkiyet mülk sahibinde kalır, kiracıya kullanım hakları devredilir. Dolayısıyla tüketilmeden kullanılmayan ürünler kiralanamaz. Yani para, ekme ve yakıt gibi ürünler kiralanamaz. Çünkü tüketilmedikçe kullanılmaları mümkün değildir. Bu türdeki işlemler kredi niteliği taşımaktadır. Kredi işlemine girdiği için bu durumda faiz olarak nitelendirilir.
- Kiralanmış mülkiyetten kaynaklı sorunlar mülk sahibi tarafından karşılanır. Ancak mülkün kullanımına dair sorunlarda ise kiracı sorumlu olur.
- Kira süresi açıkça belirlenmelidir.
- Kiracı, kiralanan varlığı kira sözleşmesinde belirtilen amaç doğrultusunda kullanamaz. Eğer sözleşmede kullanıma dair bir belirtme yoksa onu uygun bir amaca yönelik kullanabilir. Farklı amaçlarla kullanmak isterse mülk sahibi izin vermezse kullanmaz.
- Kiracı, kiraladığı mülkiyeti kötüye kullanması durumunda verdiği her zarar için mülk sahibine tazminat ödemek zorundadır.
- Kiracı, kiraladığı süre boyunca, kiralanan varlığın bütün sorumluluğunu almış olur. Kiracıdan kaynaklı kontrol edilmeyen bir durum sonrası oluşabilecek zararlar kiracıya aittir.
- Bir mülkiyet iki veya daha fazla kişiye verilebilir. Sözleşmede yer alan hisse oranına göre dağıtım olmaktadır.
- Ortak mülkiyetlerin olduğu yerlerde kiralama ortak bir kiracıya verilir.
- Mülk sahibi ve kiracı arasında mutabık kalınan bir durum oluştu ise final kiralama sözleşmesi gerekir.
- Kira ödeme dönemi, kira sözleşme yapıldığı dönemde belirlenmez.
- Kira tek yönlü artırılırsa anlaşma geçersiz olur.
- Kiranın bir bölümü varlığı kiracıya teslim edilmesinden önce ödenebilir.
- Kira süresi, kiracının kullanımına bakılmaksızın kiralanan varlığın kiracıya verildiği tarihten itibaren başlayacaktır.
- Kiralanan varlık işlevini kaybeder ve onarımı mümkün değilse bu kayıpların olduğu gün sözleşme sona erer.

- Kiralanan varlık kiracının kötü kullanımı sonucu meydana gelmişse, yine tazminat ödemeye tabidir (Usmanı, 2002: 109-111).

1.4.2.5. Selem Satış (Ertelenmiş Teslimath Satış)

Selem satış sözleşmelerinde reel olarak var olmayan bir şeyin satılması söz konusudur. Bu fonu almak isteyen müşterilerin kafalarında soru işareti bırakmaktadır. Selem satış sözleşmelerinde varlığı içeriği, miktarı ve teslim suresi belirtilmiştir. Eğer satıcı teslim suresinde malı teslim etmemişse piyasada malı bulup teslim etme zorunluluğu vardır. Selem satış taksitli satımın tam tersidir. Yani kullanılan para; peşin, mal vadeli şeklindedir (Aktepe, 2013: 50).

Satıcıya ödenen belli bir miktar karşılığında gelecekte alıcıya belli malın taahhüt edildiği satış işlemidir. Selem satışta mal bedeli peşindir fakat malın teslimi vadelidir. Selem satışın geçerli olabilmesi için alıcının satış sırasında parayı tamamen ödemesi gerekir. Aslında selem satışın en önemli özelliği anlık ihtiyaçları karşılamaktır. İlk olarak selem mahsullerini yetiştirip ailelerini geçindirmek isteyen küçük çiftçilerin hasat zamanına kadar besleyip ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları bir yöntemdir. (Iqbal ve Mirakhor, 2011: 80).

1.4.2.6. İstisna Akdi (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna kelimesi Arap literatürüne ait bir kelimedir ve üretimde bulunmak anlamına gelmektedir. Alıcı ve satıcı arasında gerçekleşen bir şeyi imal ettirme veya yapma içerikli bir fon kullandırma yöntemidir. Bu yöntemde alıcının talep ettiği ürünü satıcı yapıp daha sonra teslim etmeyi taahhüt eder. Bu yöntem, genelde yapımı ve inşası uzun süren ürünlerde kullanılan bir yöntemdir. Örnek olarak inşaat yapımını gösterilebilmektedir (Mahmud, 2016: 11).

İstisna bir malın var olmadan önce işlem görmesidir. Alıcının istekleri doğrultusunda belirlenmiş bir malı imalata vermek anlamına gelir. Satıcı imalatçının malzemelerini kullanarak mal üretmeyi taahhüt ederse istisna işlemi gerçekleşmiş olur. İstisna satışın geçerli olabilmesi için bir istisna sözleşmesi oluşturmak gerekir. İstisna satışın geçerli olabilmesi için fiyatın tarafların rızası ile sabitlendiği ve imal edilmesi amaçlanan

emtiyanın açık olarak belirtilmesi gerekir. İstisna sözleşmesi imalatçı için bir yükümlülük oluşturur. Eğer imalat işlemi başlamamış ise sözleşme iptal edilebilir. Fakat başlamış ise sözleşme tek taraflı iptal edilmez (Usmanı, 2002: 114).

İstisnanın en önemli özelliklerinden biri ödeme noktasındaki esnekliktir. Bundan dolayı tarafların kendi aralarında oluşturacağı bir ödeme planı olmalıdır. Bu ödeme planı taksit olarak da yapılabilir. Selem satış ve istisna çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Bundan dolayı selem satış ve istisna arasındaki farklar aşağıda belirtilmiştir (Iqbal ve Mirakhor, 2011: 82):

- İstisnanın konusu her zaman üretim gerektiren bir şey iken selem satışın konusu olmayan bir şeydir.
- İstisnada fiyat tam olarak ödenmemiş olabilir ama selem satışta kesin ödenmiş olmalıdır.
- Selem satış sözleşmesi tek taraflı iptal edilmez. İstisna sözleşmeleri üretimden önce iptal edilebilir.
- Selem satışta süre vazgeçilmez bir unsur iken istisnada sürenin sabit olması gerekli değildir.

1.4.2.6. Sukuk

Sukuk en tanınmış finansman ürünlerinden biridir. Sukuk, bir İslami Menkul Kıymet (tahvil)'dir. Geleneksel tahviller İslami kurallara uygun değildir. Çünkü geleneksel tahviller çoğunlukla tahvil sahibine verilen faiz ödemesi nedeniyle İslami kurallara uygun değildir. Ribanın İslam dininde yasak olması sebebiyle, böyle düşünen insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, geleneksel tahvillere alternatif olarak İslami kurallara uygun bir ürün ortaya çıkmıştır (Salah, 2014: 2).

İslam dinine göre mali ve nakdi işlerde şüpheye düşmemek için faizsiz finans ürünlerine yöneliş, faizin olmadığı çeşitli yöntemlerin geliştirilmesini sağlamıştır. Bunlardan biri de sukuk'tur. Kira sertifikaları olarak da bilinen sukuk bir reel varlık üzerinde mülkiyet hakkı ve bu varlıktan bir getiri sağlayan yatırım aracıdır. Bir varlığın sahiplik hakkını göstermektedir. (Alpaslan ve Kudun, 2016: 322).

Belli standartlar oluşturmak için sukukun bazı temel kuralları vardır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

- İslami tahvilin mülkiyetine sahip olan kişi tüm hak ve sorumluluklardan kendisi sorumludur. Bu nedenle sukuk ihraç edenler hiçbir hakkı kendi üzerine almamakta ve sukuk mülkiyetini sahibine devretmiş durumda olmalıdır.
- Ticari faaliyete konu olan İslami tahviller alacak hakkı oluşturma veya borca dayalı ihraç gibi olmamalıdır.
- İslami tahvilin yani sukukun getirisi beklenenden az ise sukuk ihraç edenler eksik getiri yüzünden sukuk sahibine ödeme yapmaz.
- İslami tahvil ihraççısı borcu az ödeme durumunda sukuk üzerine yazılı olan değerden geri alamazken gerçek değer üzerinden geri alabilmektedir.
- Faaliyete konu olacak her içerik ve şartlar karşılıklı olarak incelenmeli, değerlendirilmeli ve takip edilmelidir (Alpaslan, 2014: 16-17).

Sukuk, varlığa dayalı, belli bir düzen içerisinde gelir sağlayan, finans piyasalarında işlem gören, İslami kurallara göre hazırlanmış, orta vadeli İslami finans ürünüdür. Sukukun ikincil piyasa da işlem görebilmesi bireysel yatırımcılara da ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum işlem havuzunun genişlemesine ve farklı yatırımcıların bulunmasına sebep olmaktadır. İhraç, İslami tahvilin ilk kez çıkarılması anlamını taşımaktadır. Eğer İslami tahvil yurtiçi finans piyasasında işlem görüyorsa yurtiçi İslami tahvil, yurtdışındaki piyasalarda işlem görüyorsa yurtdışı İslami tahvil ihraçı olarak tanımlanmaktadır (Yardımcıoğlu, Ayriçay, Sabuncu ve Gerekli, 2014: 201).

1.4.2.7. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)

İslam kuralları çevresinde borç verebilmenin tek ölçütü olarak faizsiz borç görülmektedir ve bu duruma izin verilmektedir. Faaliyet alanı az ve etkisi belli standartlardadır. Katılım bankalarının müşterilerine verdikleri ödünçler kapsamındaki bir yöntemdir. Faizsiz banka yöneticileri, kendi aralarında alacakları karar ile banka müşterisi olan, banka ile ilişkileri iyi olan zor durumda olan müşterilerine faizsiz borç verebilmektedir. Verilen bu borç katılım bankası

müşterisinin zor durumu geçtikten sonra aynı şekilde geri iade edilmesi suretiyle fon sağlanır. Burada banka ne kâra karışır nede zarara. Burada oluşan kar veya zarar faizsiz bankanın kendi öz kaynağından ve cari hesabından sağlanmaktadır (Tok, 2009: 11).

1.4.2.8. Joala

Joala kavramı istisna kavramına benzemektedir İstisna'da fiziksel bir emtia söz konusu iken joala da bir hizmet sunma durumu söz konusudur. Joala da kesin bir hizmet söz konusudur ve bu hizmet için belli bir fiyat ödenmesi durumu vardır. Bazı durumlarda istisna ve joala birbiri ile karıştırılmaktadır (Khan, 1997: 42).

1.5. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Fon Toplama Faaliyetleri

Katılım bankaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereği iki çeşit fon toplama faaliyetleri bulunmaktadır. Bunlar, Özel Cari Hesaplar ve Katılım Hesaplarıdır. Bankacılık sisteminde kazanç, toplanan fonlara verilen faiz ile kullandığı kredi faizi arasındaki farka eşittir. Geleneksel bankacılıkta fon toplayan banka borçlu, tasarruf sahibi ise alacaklı durumundadır. Öte yandan geleneksel bankacılıkta fon kullandıran banka alacaklı iken, fonu kullanan ise borçlu durumdadır. İslami bankacılıkta ise geleneksel bankalardan farklı olarak hem fon alırken hem de fon verirken bir ortaklık ilişkisi mevcuttur. Bu ilişkinin koşulları ve şartları ise ülkeden ülkeye değişmektedir (Buğan, 2015: 21-22).

1.5.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar, mevduat sahibine reel anlamda hiçbir getirisi olmayan belli bir kısmı ya da tamamı çekilebilen hesaplardır (Yanpar, 2014, s. 129). Özel cari hesaplar, istenildiği zaman para çekilebilen vadesiz hesaplardır. Özel cari hesaplarda fonlar istenildiği zaman iade edilebilir (Tosun, 2000: 180).

Özel cari hesaplar herhangi bir reel getirisi olmayan vadesiz hesaptır. Normal şartlarda vadesiz mevduat hesaplarında bir getiri söz konusu olabilir. Fakat özel cari hesapta bu ilişki bir borç doğurmaktadır. Hesap sahipleri tarafından bu hesaba

aktarılan ya da yüklenen fonlar katılım bankası tarafından kullanılır. Bu işlem sonucunda ortaya çıkabilecek kâr ya da zarardan katılım bankası sorumludur ve bütün risk katılım bankasına aittir (Aktepe, 2010: 72).

Görüldüğü üzere, özel cari hesabın hesap sahibine bir getirisi yoktur. Fakat katılım hesaplarındaki işleyiş daha farklıdır.

1.5.2. Katılma Hesapları

“Katılma Hesabı; Özel finans kurumlarına Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak "kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı" karşılığında yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kâr ve sair nam altında bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları” ifade eder (T.C. Resmi Gazete, 2001).

Katılma hesapları, tasarruflarını kâr ve zararın paylaşımı esasına göre değerlendirmek isteyen bireyler ve kurumlar tarafından tercih edilen hesaplardır. Katılma hesaplarında anapara garantisi yoktur. Bu durum hesapların bir tür risk sermayesi olarak da adlandırılmasına yol açmaktadır. Katılım hesapları 1 ay, 1 yıla kadar ve daha uzun vadeli olarak açılabilir. Katılım hesapları kapsamında dönemsel kâr payı ödemeli hesap açılabilir gibi, vadesi en az 5 yıl olan birikimli hesaplar ve yine katılım bankalarına özgü olan belirli bir projenin finansmanı için kesin bir vade içermeyen, özel fon havuzları da oluşturulabilmektedir (Çobankaya, 2014: 14-15).

1.5.2.1. Katılma (Katılım) Hesaplarında Kar Dağıtım Sisteminin Unsurları

Katılma hesaplarına dağıtılacak kâr belirlenirken hesabın açılması, katılım bankası tarafından işletilmesi ve vade sonunda kâr / zarar ilavesiyle çekilmesi aşamalarında aşağıda açıklanan üç ayrı değer ölçüsü kullanılır (Kalaycı, 2013: 64-65) :

a. Birim Değeri: Katılma hesaplarının banka tarafından işletilmesi sonucu elde edilen kâr zararın bir ölçü birimi olup katılma hesaplarından oluşan havuzun kâr

zarar gelişimini gösterir. Katılım bankasının katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak alınan bu değer, her gün/hafta sonu o gün/hafta içinde elde edilen kâr zarar ilavesiyle yeniden hesaplanır ve bir sonraki gün/hafta sonuna kadar geçerli olmak üzere ilan edilir. Birim değer, kâr zarar kayıtları yapılan fondaki mevcut aktif değerlerin toplamının bir önceki gün ya da haftadaki hesap değerleri toplamına bölünmesi ile bulunur. Fonun kâr etmesi durumunda birim değer artar, zarar etmesi durumunda ise azalır. Birim değer artması katılım fonun kârlılığını gösterir.

b. Hesap Değeri: Katılım bankalarına fonlarını yatıran tasarruf sahiplerinin bu fondaki paylarını toplam aktiflere katılma oranıdır. Bu değer, Tasarruf sahibi hesaba para ekledikçe artan, hesaptan para çektikçe azalan bir katsayıdır. Hesap değeri yatırılan fonun o günkü birim değere bölünmesi ile bulunur. Katılım fonunda hesabı bulunun kişilerin hesap değerlerinin ayrı ayrı toplamı “toplam hesap değeri”ni verir.

c. Birim -Hesap Değeri: Yukarıda açıklanana birim değeri ve hesap değerinin çarpılması sonucu bulunan değerdir. Bu değer katılım hesap sahibinin, hesap üzerinde hak iddia edebileceği tutarı göstermektedir. Hesabın açıldığı tarihteki birim-hesap değeri hesabın kendisine eşittir. Hesap işletildikçe (vade süresince) kâr elde edilmesi durumunda birim değer arttığı için birim-hesap değeri de artacaktır. Bu birim-hesap değeri, fon sahibinin vade sonunda hak iddia edebileceği tutarı (anapara + kârı) gösterir.

1.5.2.2. Kâr ve Zararın Katılma Hesapları ile Katılım Bankası Arasındaki Paylaşım Oranı

Katılım bankaları fonları toplarken bunları Türk lirası ve döviz olarak toplamaktadır. Fon kaynakları 90 gün, 180 gün ve 360 günlük kısa vadeli ya da daha uzun süreli açılan hesapları kapsamaktadır. Katılım bankalarında mevduat banklarında olduğu gibi önceden belirlenmiş bir faiz oranı yoktur. Dolayısıyla reel bir kazancın da garantisi bulunmamaktadır. Tasarruf sahibinin katılım bankasına yatırdığı tasarrufun üzerine banka tarafından belirlenen birim değer ile hesap değerinin çarpılarak tasarruf sahibinin alacağı miktar belirlenir. Birim değeri fon kaynağının toplamı (anapara) ve brüt kârdan oluşmaktadır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 15).

1.6. Türkiye’deki Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 48. Maddesinin birinci fıkrasında “*Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır*” denilmektedir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise yukarıda sayılanlara ek olarak, “*kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar*”ın da bu kanun kapsamında kredi sayılacağı ifade edilmektedir.

BDDK’nın, 1 Kasım 2006 tarih ve 2633 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren “*Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliği*”nin 19. Maddesinde katılım bankalarının finansman sağlama (fon kullandırma) yöntemleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- a. “*Kurumsal Finansman Desteği: Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir*”.

- b. **“Bireysel Finansman Desteği:** Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcılarn doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir”.
- c. **“Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı:** Katılım bankalarınca gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir”.
- d. **Finansal Kiralama:** Taşınır ve taşınmaz malların 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir”.
- e. **“Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı:** Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme dahilinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir”.

“Ortak Yatırımlar: Kanunun 56 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki sınırlamalar dikkate alınmak kaydıyla, gelişme potansiyeli taşıyan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması şartıyla, katılım bankalarınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılınmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERİ VE KATILIM BANKALARINDA KÂRLILIK ANALİZİ

2.1. Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri

2.1.1. Aktif Büyüklüğü

Aktif büyüklüğü, katılım bankalarının ellerinde bulunan varlıklarını başka bir deyişle nakde dönüştürülebilecek varlıklarını ifade etmektedir. Katılım bankalarının aktifleri genelde duran varlıklardan çok nakde dönüşebilecek (dönen) varlıkları içermektedir (Türkmenoğlu, 2007: 65).

Tablo 2.1.'de yıllar itibariyle (2008 – 2016) katılım bankalarının aktif büyüklükleri, geleneksel bankacılık ve toplam bankacılık sektörü ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 2.1: Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğü (2008 -2016)

Yıllar	Katılım Bankalarının Toplam Aktif Değeri (Milyon ₺)	Mevduat Bankalarının Toplam Aktif Değeri (Milyon ₺)	Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplam Aktif Değeri (Milyon ₺)	Toplam Bankacılık Sektörü Aktif Değeri (Milyon ₺)	Katılım Bankalarının Toplam Bankacılık Sektörü İçindeki Payı (%)
2008	25,77	683,82	22,94	732,54	3,52
2009	33,63	773,26	27,03	833,92	4,03
2010	43,34	932,37	30,96	1.006,67	4,31
2011	56,15	1.119,91	41,64	1.217,70	4,61
2012	70,24	1.247,65	52,76	1.370,66	5,12
2013	96,08	1.566,19	70,14	1.732,40	5,55
2014	104,16	1.805,43	84,57	1.994,16	5,22
2015	120,18	2.130,60	106,65	2.357,43	5,10
2016	132,87	2.455,34	142,81	2.731,02	4,87

Kaynak: TKBB, Sektörel Yıllık Raporlar (2008 – 2016)

Katılım bankalarının yıllar itibari ile aktif büyüklüğü incelendiğinde 2008 yılında aktif değeri yaklaşık 25,7 milyon iken 2016 yılında bu rakam yaklaşık 132,8 milyon TL'ye kadar yükselmiştir. Katılım bankalarının aktif değeri 2012 yılında yaklaşık 70,2 milyon iken 2013 yılında yaklaşık 96 milyon TL'ye yükselişi göze çarpmaktadır. Katılım bankalarının, bankacılık sektörü içerisindeki aktif payı incelendiğinde 2014 yılına kadar bir yükselme, 2014 yılından sonra ise bir azalma olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörü içerisindeki en düşük oran 2008 yılında % 3,5, en yüksek oran 2012 yılında % 5,1; azalmaya başladığı 2014 yılında oran % 5,2 iken 2016 yılında bu oran % 4,8 seviyelerine kadar gerilemiştir. Katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payının düşmeye başlamasının sebebi olarak güncel piyasa ve 2016 yılında katılım bankası olarak faaliyet gösteren Bank Asya'nın kapatılması gösterilebilir.

2.1.1.1. Toplanan Fonlar

Mevduat, diğer adıyla toplanan fonlar, bankaların en büyük kaynağıdır. Toplanan fonlar istenildiği zaman ya da belli vade içerisinde geri alınmak üzere bankalara yatırılan fonlardır. Toplanan fonlar (mevduat) banka açısından bir borç kalemidir. Parasını bankaya yatıran fon sahibi ise bankaya kredi vermiş gibi olmaktadır (Güler, 2014: 32).

Tablo 2.2: Katılım Bankalarının Topladıkları Fonlar ve Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Bankalarının Topladıkları Fonlar		Katılım B. Toplam Fon Tutarı (TP + YP)	Bankacılık Sektörü Toplam Fonlar	Katılım B. Toplam Fon/ Bankacılık Sektörü Toplam Fon
	Türk Parası	Yabancı Para			
2008	11.044.770	8.165.081	19.209.851	454.599.000	0,0423
2009	16.918.084	9.923.886	26.841.970	514.618.000	0,0522
2010	22.230.010	11.597.541	33.827.541	619.466.000	0,0546
2011	24.059.925	15.809.357	39.869.282	707.716.000	0,0563
2012	28.990.265	20.616.190	49.151.455	783.888.000	0,0627
2013	36.984.083	26.226.112	63.210.195	949.318.000	0,0666
2014	39.239.360	27.548.285	66.787.545	1.056.628.000	0,0632
2015	40.740.000	33.622.000	74.362.000	1.250.016.000	0,0594
2016	48.313.000	33.192.000	81.505.000	1.459.269.000	0,0558

Kaynak: TKBB, Sektörel Yıllık Raporlar (2008 – 2016)

Tablo 2.2. incelendiğinde katılım bankalarının topladıkları fonların yıllar itibariyle yükselen bir seyir izlediği görülmektedir. Toplanan fonlar 2008 yılında yaklaşık 19,2 milyon TL iken, 2016 yılında yaklaşık 81,5 milyon TL'ye yükselmiştir. Ancak toplanan fonların toplam bankacılık sektörü içindeki payları incelendiğinde, 2008'den 2013'e kadar bir artış eğiliminde iken 2014 – 2016 yılları arasında toplanan fonlardaki artışın devam etmesine rağmen bankacılık sektörü içindeki payın ise giderek azaldığı görülmektedir. Bu durum, sektöre ilişkin ilgili dönemde yaşanan gelişmelerle açıklanabilir.

2.1.1.2.Kullandırılan Fonlar

Katılım bankalarının kullandıkları fonlar, geleneksel bankacılık sistemindeki kredilere karşılık gelmektedir. Fakat geleneksel bankacılıktaki bir anlayış ile kredi / fon kullandırmamaktadır. Yani faiz karşılığı bir fon transferi söz konusu değildir (Türkmenoğlu, 2007: 67).

Tablo 2.3.'te katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait kullandığı fonlar ve bankacılık sektöründeki payları gösterilmektedir.

Tablo 2.3: Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar ve Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Bankalarının Kullandığı Fon Tutarı (₺)	Bankacılık Sektöründe Kullandırılan Toplam Fon Tutarı (₺)	Katılım Bankalarının Sektördeki Payı (%)
2008	19.733.858	367.444.000	5,37
2009	24.911.209	392.623.000	6,34
2010	32.084.643	534.252.000	6,00
2011	41.103.435	708.257.000	5,80
2012	49.979.828	829.597.000	6,02
2013	67.415.970	1.094.132.000	6,16
2014	69.965.468	1.280.137.000	5,46
2015	79.191.000	1.513.969.000	5,23
2016	84.880.000	1.773.745.000	4,79

Kaynak: TKBB, Sektörel Yıllık Raporlar (2008 – 2016)

Tablo 2.3. incelendiğinde katılım bankalarının kullandırılan fonların yıllar itibari ile bir artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. 2008 yılında kullandırılan fon tutarı yaklaşık 19,7 milyon ₺ iken 2016 yılında bu tutar yaklaşık 84,8 Milyon ₺'ye yükselmiştir. Ancak katılım bankalarının kullandıkları fonların bankacılık sektöründeki payları yıllar itibariyle dalgalanma göstermektedir. 2008 yılında katılım bankalarının kullandıkları fonların sektör içerisindeki payı % 5,37 iken 2016 yılında tutar olarak artmasına rağmen oransal olarak (% 4,79) azalmıştır.

2.1.2. Banka, Şube ve Personel Sayıları

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait toplam banka sayısı, şube sayısı, personel sayıları ve bankacılık sektöründeki yüzde payları Tablo 2.4.'te sunulmuştur.

Tablo 2.4: Katılım Bankalarının Banka, Şube ve Personel Sayıları İle Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Bankaları Verileri Toplam			Bankacılık Sektörü Verileri Toplam			Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yüzde Payı		
	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Banka Payı (%)	Şube Payı (%)	Personel Payı (%)
2008	4	530	11.032	50	9.298	182.667	8,00	5,70	6,00
2009	4	560	11.802	49	9.572	184.216	8,16	5,90	6,40
2010	4	607	12.694	49	10.066	191.180	8,16	6,00	6,60
2011	4	685	13.857	48	10.518	195.292	8,33	6,50	7,10
2012	4	828	15.356	48	11.066	201.474	8,33	7,50	7,60
2013	4	966	16.768	48	11.986	214.226	8,33	8,10	7,80
2014	4	990	16.720	49	12.210	216.880	8,16	8,10	7,50
2015	5	1080	16.554	50	12.269	217.504	0,10	8,80	7,60
2016	5	959	14.465	52	11.747	210.910	9,60	8,20	6,90

Kaynak: TKBB, Sektörel Yıllık Raporlar (2008 – 2016)

Tablo 2.4’te, Türkiye’deki katılım bankaları banka sayıları incelendiğinde, 2008 ve 2014 yılları arasında dört katılım bankasının 2015 ve 2016 yıllarında ise beş katılım bankasının Türkiye’de faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Türkiye’de katılım bankaları şube sayıları incelendiğinde yıllar itibari ile bir artışın olduğu görülmektedir. 2008 yılında 530 olan katılım bankası şube sayısı, 2015 yılında 1080’e kadar yükselmiştir. Yıllar itibari ile katılım bankalarının en az personele sahip olduğu yıl 2008, en fazla personele sahip olduğu yıl ise 2015’tir. 2016 yılında personel sayısı 959’a kadar düşmüştür. Bunun nedeni olarak 2016 yılında kapatılan Bank Asya katılım bankası gösterilebilir.

Türkiye’de katılım bankalarının personel sayıları incelendiğinde personel sayısının yıllar itibari ile büyüdüğü görülmektedir. 2008 yılında personel sayısının 11.032 olduğu, 2016 yılında ise 14.465’e yükseldiği görülmektedir. Personel sayısının en yüksek olduğu yıl 2015’tir.

Bankacılık sektörü toplam banka sayısı içerisindeki katılım banka sayısı dikkate alındığında 2008 yılında 4 adet ve oransal olarak sektörün %8'ine, 2016 yılında 5 adet ve oransal olarak % 9,62'sine sahip olduğu görülmektedir. Yıllar itibari ile sektöre giren yeni kamu bankalarının etkisi ile bu oran her yıl yükselmiştir. 2015 yılında oranın % 10 kadar yükseldiği sonraki dönemde ise bu oranın düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi olarak diğer bankacılık sektöründeki büyüme ve 2016 yılında kapatılan Bank Asya katılım bankası gösterilebilir.

Bankacılık sektöründe toplam şube sayısı içerisindeki katılım bankası şube sayısı incelendiğinde 2008 yılından 2015 yılına kadar bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu artışın 2008 yılında % 5,7 iken, 2015 yılında % 8,8'e kadar yükseldiği görülmektedir. Bankacılık sektörü içerisindeki katılım bankası şube payının düştüğü 2016 yılında ise sözü edilen oran % 8,2 seviyelerindedir.

Bankacılık sektörü içerisindeki katılım bankaları personel sayısına ait pay incelendiğinde 2008-2013 yılları arasında bir yükseliş söz konusu iken 2014 ve sonrası dönemlerde bir azalma gözlemlenmektedir. Bankacılık sektörü içerisindeki katılım bankası personel payının 2008 yılında % 6 ve 2013 yılında ise % 7,8'e kadar yükselmiştir. Azalmaya başladığı 2014 ve 2016 yılları arasında ise % 7,5 ile % 6,9 arasında seyir izlemektedir. Azalmanın sebebi olarak bir katılım bankasının kapatılması ve makroekonomik koşullar gösterilebilir.

2.1.3. Aktif Kalitesi

Bankalar; kaynaklarını, krediler, sabit değerler ve menkul değerler gibi çeşitli varlıklara bağlamaktadır. Bu yatırımlara bağlanan nakdin kazanç sağlayıp sağlamayacağı, kazancın büyüklüğü ve devamlılığı gibi kıstaslar dikkate alınmaktadır. Bankaların aktif (yatırım) kalitesinin ölçülmesinde aşağıda verilen oranlar kullanılmaktadır. Bunlar; Kullandırılan Fonlar / Toplam Aktifler ile Takipteki Krediler / Toplam Kullandırılan Fonlar (Türkmenoğlu, 2007: 69).

Bankacılık sektörü genel anlamda toplanan fonlara bağlı değildir ama kredilerin aktif içerisindeki payı önemlidir. Eğer bu pay yüksek olursa risk de yüksek olur. Bu

kalemlerdeki aktif kalitesinin en önemli göstergesi Toplam kredilerin Toplam aktif değerine oranlanmasıdır (Çolak, 2013: 57).

Bankacılıkta risk, varlıkların değerini kaybetmesidir. Bankaların kaynaklarının büyük bir bölümünü yabancı kaynaklar ve bu kaynakların faiz yükümlülüğü oluşturmaktadır. Öz kaynak payları düşük olduğundan dolayı pasifte esneklik düşük seviyededir. Bu nedenle varlıkların da değer düşüklüğü açısından esnekliğinin az olması gerekir. Banka kaynaklarında faiz ödemek önemli bir kalem olduğu için getirinin de yeterli düzeyde olması gerekir. Bu sebeplerden dolayı varlıkların hem risk açısından hem de gelir açısından yeterli ve kaliteli olması önemlidir (Akgüç, 2007: 140).

2.1.3.1. Kullandırılan Fonlar/Toplam Aktifler

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait kullandırılan fonlar ve toplam aktiflerin yüzde payları Tablo 2.5.'te sunulmuştur.

Tablo 2.5: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlar, Toplam Aktifler İle Sektördeki Payları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Aktif Büyüklük (₺)	Katılım Kullandırılan Fonlar (₺)	Bankacılık Sektörü Toplam Aktif (₺)	Kullandırılan Fonlar /Katılım Bankaları Aktif Büyüklük (%)	Katılım Kullandırılan Fonlar/Bankacılık Sektörü Toplam Aktif (%)
2008	25.769.427	19.733.858	732.535.427	76,58	2,69
2009	33.628.038	24.911.209	833.915.038	74,08	2,99
2010	43.339.000	32.084.643	1.006.672.000	74,03	3,19
2011	56.153.000	41.103.435	1.217.700.000	73,20	3,38
2012	70.244.695	49.979.828	1.370.655.695	71,15	3,65
2013	96.075.000	67.415.970	1.732.401.000	70,17	3,39
2014	104.163.000	69.965.468	1.994.161.000	67,17	3,51
2015	120.183.000	79.191.000	2.357.433.000	65,89	3,36
2016	132.874.000	84.880.000	2.731.017.000	63,88	3,11

Kaynak: TKBB, Yıllık Sektör Raporları (2008 – 2016).

Kullandırılan fonların katılım bankaları toplam aktif payı incelendiğinde yıllar itibari ile bir düşüş eğilimde olduğu görülmektedir. 2008 yılında %76,58, 2016 yılında ise %63,88 seviyelerinde olduğu görülmektedir.

Kullandırılan fonların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı incelendiğinde yıllar itibari ile bir yükseliş olduğu gözlemlenmektedir. Fakat 2013 yılında bir azalma olduğu göze çarpmaktadır. Kullandırılan fonların bankacılık sektörü içerisindeki payı incelendiğinde, 2008 yılında % 2,6 ile en düşük seviye ve 2013 yılında % 3,8 ile en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün 2013 yılında kullandığı fonlar genel olarak yükselmiştir. 2010 ve 2011 hızlı bir şekilde büyüyen Türkiye ekonomisi karşılaştığı cari açık sorunu nedeniyle 2012 yılında para politikalarını değiştirdi. Bu nedenle yavaşlayan kredi hızı yükselmeye ve ekonominin büyümesine katkı sağladı (TKBB, 2013: 30).

2.1.3.2.Takipteki Krediler/Toplam Kullandırılan Fonlar

Takipteki krediler, bankalar tarafından kullandırılan kredilerin zamanı gelmesine rağmen ödenmemesi durumudur. Başka bir ifade ile banka ve borçlu arasında vade sözleşmesi yapılır. Bu vade sözleşmesine borçlu olan tarafın uymaması sonucunda meydana gelen gecikmedir. Bu durumda banka zarar etme durumuna düşebilir (Genç ve Şaşmaz, 2016: 121).

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait kullandırılan fonlar ve toplam aktiflerin yüzde payları Tablo 2.6.'de sunulmuştur.

Tablo 2.6: Katılım Bankalarının Takipteki Kredileri ve Kullandırılan Fonları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Kullandırılan Fonlar (₺)	Takipteki Krediler (Net) (₺)	Takipteki Krediler/Katılım Kullandırılan Fonlar (%)
2008	19.733.858	378.000.000	19,09
2009	24.911.209	379.000.000	15,22
2010	32.084.643	327.000.000	10,19
2011	41.103.435	430.000.000	10,46
2012	49.979.828	377.000.000	7,54
2013	67.415.970	832.000.000	12,34
2014	69.965.468	1.199.000.000	17,13
2015	79.191.000	1.775.000.000	22,41
2016	84.880.000	1.236.000.000	14,56

Kaynak: TKBB, Yıllık Sektör Raporları (2008 – 2016).

2.1.4. Kârlılık Durumu

Kârlılık durumu bankanın gelirlerini belirleme, yüksek kazançlı alanlarda faaliyetlerini sürdürmesi ve başarılı olması açısından önemli bir etkidir. Bankaların kârlılıkları ölçülürken gerçek mânada yeterli kâr edip etmediğine dikkat edilir. Bu nedenle banka kârları, varlık büyüklüleri, kârı elde etmek için kullandığı sermayeyi, bankacılık sektörü içerisindeki kârlılığının ne durumda olduğu, karlılık durumunu sektörlerle karşılaştırması gereklidir (Atan, 2002: 13-14). Bankaların karlılığı ölçülürken genel olarak kullanılan üç önemli değişken bulunmaktadır. Bunlar aktif kârlılığı, özsermaye kârlılığı ve net kâr marjıdır (Güneş, 2015: 271).

2.1.4.1. Aktif Karlılık

Kârlılığı ölçen ve aktif karlılığı oluşturan getiridir. Yapılan yatırımlardan verginin çıkarılması sonucu ne kadar gelir elde edildiğini gösterir. Başka bir ifadeyle bankanın yatırımlarından ne kadar kazanç elde ettiğini gösterir (Aktan ve Bodur, 2006: 60). Aktif kârlılık varlıklardan kazanılan kârı ifade eder. Daha dikkat çekici bir anlatımla yatırımların kâra dönüştürülebilme yeteneğini ifade eder. Aktif kârlılık

banka kararları, ekonomik düzenlemeler, hükümet düzenlemeleri gibi dış faktörlerden de etkilenebilir (Hassan ve Bashir, 2003: 11-12).

Aktif karlılık oranı net karın toplam aktiflere bölünmesi ile bulunur. Aktif kârlılık, ortalama aktif varlıkların her birisi üzerinden ne tutarda kâr elde ettiğini gösterdiğinden bankanın etkinliğini belirleyen önemli bir unsurdur (Petersen ve Schoeman, 2008: 1).

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait net kâr ve katılım bankalarının aktif karlılığı yüzde payları Tablo 2.7.'de sunulmuştur.

Tablo 2.7: Katılım Bankalarının Aktif Kârlılık Oranları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Net Kar (₺)	Katılım Toplam Aktif (₺)	Net Kar/Toplam Aktif (%)
2008	647.490	25.769.427	2,52
2009	705.081	33.628.038	2,10
2010	759.518	43.339.000	1,75
2011	803.589	56.153.000	1,43
2012	915.956	70.244.695	1,30
2013	1.051.633	96.075.000	1,09
2014	80.437	104.163.000	0,08
2015	409.000	120.183.000	0,34
2016	1.106.000	132.874.000	0,83

Kaynak: TKBB, Yıllık Sektör Raporları (2008 – 2016).

Katılım bankalarının net kârlarında 2008 ve 2013 yılları arasında bir artış olduğu görülmektedir. Net kâr 2008 yılında 647.490 ₺ iken 2016 yılında 1.106.000 ₺'ye kadar yükselmiştir. 2014 yılında ise net kârın belirgin bir şekilde düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi olarak 2013 yılının ikinci döneminden itibaren yaşanan gelişmeler gösterilebilir (TKBB, 2013: 47).

Net karın toplam aktif içindeki payı incelendiğinde yıllar itibari ile bir düşüş içerisinde olduğu görülmektedir. 2008 yılında % 2,5 iken 2016 yılında % 0,83'e

kadar düşmüştür. Net kârın toplam aktif içerisindeki payının en düşük olduğu 2014 yılı % 0,08 iken en yüksek olduğu 2008 yılında bu oran % 2,52'dir.

2.1.4.2. Öz Kaynak Karlılığı

Özkaynak karlılığı, bankaların öz kaynaklarının performanslarını göstermektedir. Özellikle aynı alanda faaliyet gösteren işletmeleri karşılaştırırken kullanılır. Eğer oran büyükse işletmenin yatırımının kaliteli olduğuna ve giderlerin kontrol altında olduğu yorumu yapılabilir (Aktan ve Bodur, 2006: 60). Özkaynak kârlılığı vergi sonrası net kârın toplam özkaynaklara oranlanması ile bulunur. Bankanın öz kaynakları ile elde ettiği getiri oranını göstermektedir. Bir bankanın özkaynak karlılığını, finansal kaldıraç oranının yanında aktif kârlılık oranı da etkilemektedir. Varlık getirisi bankalar açısından iyi bir ölçümleme aracı olmadığından bankalar özkaynak kârlılık oranını kullanırlar. Çünkü finansal kaldıraç etkisi varlık kârlılık oranı ile gözlenemez. (Khravish, Siam ve Khravish, 2011: 49-50).

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait Net Kar ve Özkaynak büyüklüğü yüzde payları Tablo 2.8.'de sunulmuştur.

Tablo 2.8: Katılım Bankalarının Özkaynak Kârlılık Oranları (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Net Kar (₺)	Öz Kaynak (₺)	Net Kar / Öz Kaynak (%)
2008	647.490	3.728.929	17,36
2009	705.081	4.419.564	15,95
2010	759.518	5.457.083	13,92
2011	803.589	6.193.314	12,98
2012	915.956	7.376.805	12,42
2013	1.051.633	8.832.644	11,91
2014	80.437	9.265.074	0,87
2015	409.000	10.642.000	3,84
2016	1.106.000	11.494.000	9,62

Kaynak: TKBB, Yıllık Sektör Raporları (2008 – 2016).

Katılım bankalarının özkaynakları incelendiğinde yıllar itibari ile bir artış içerisinde olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının kârları ise 2014 ve 2015 yılları hariç

artış eğilimindedir. Özkaynak kârlılık oranlarına bakıldığında ise yıllar itibariyle bir azalma söz konusudur. 2008 yılında özkaynak kârlılığı %17 iken, 2016 yılında % 9,6'ya kadar düşmüştür.

2.1.5. Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Hızla büyüyen ve gelişen finansal piyasalar, uluslararası bankaların bilançolarındaki kalemlerinden kaynaklanan sorunların oluşturduğu riskleri çözmek amacıyla bazı düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünmüşlerdir. Bankalar gerekli düzenlemeler ile sermayeyi finansal yapı içerisinde güvenli ve sürekli çalışmasını istemişlerdir. Sermaye yeterliliği kavramı çoğu ülkede farklılık göstermekteydi. Bu farklılıklardan dolayı belli başlı riskler oluştu. Bu riskleri gidermek için gerekli tedbirlerin alınması konusunda kararlar alındı (Ersoy, 2011: 55).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle sermaye yeterlilik rasyosunun önemi çok büyüktür. Karşılaşılabilecek riskler karşısında bankaların alması gereken tedbirler müşterileri koruma açısından büyük önem arz etmektedir.

Sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanması, Basel kriterleri ile yapılmaktadır. Bankalar 2011 Temmuz ayı ile beraber solo olarak ve 2012 Aralık ayı ile beraber Basel II'ye göre raporlanmaya başlamıştır. Basel kriterleri bir yıllık paralel uygulamadan sonra, 2012 Temmuz ayında bankalarla resmi görüşmeler yapılarak yayınlanmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonraki bazı düzenlemeler ile Basel III 'e geçilmiştir. Sermaye yeterlilik rasyosunun % 8'e eşit veya büyük olması esas alınmaktadır (TBB, 2013).

Katılım bankalarının 2008 – 2016 yıllarına ait Sermaye yeterlilik rasyosu ve bankacılık sektörü payları Tablo 2.9.'da sunulmuştur.

Tablo 2.9: Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Sermaye Yeterlilik Rasyosu (2008 – 2016 Dönemi)

Yıllar	Katılım Bankaları Sermaye Yeterlilik Rasyosu (%)	Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterlilik Rasyosu (%)
2008	15,31	18,00
2009	15,34	20,47
2010	15,05	18,94
2011	14,05	16,46
2012	13,91	17,86
2013	14,00	15,30
2014	14,53	16,30
2015	14,91	15,56
2016	16,17	15,57

Kaynak: TKBB, Yıllık Sektör Raporları (2008 – 2016).

Tablo 2.9. incelendiğinde katılım bankaları ortalama sermaye yeterlilik rasyolarının sektör ortalamasının altında olduğu görülmektedir. 2012 yılında sermaye yeterlilik rasyosundaki düşüşün nedeni olarak hızlı kredi genişlemesi, Basel III ile gündemde olan yüksek kaldıraç oranları gösterilebilir. Ancak yasal sınırın % 8, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK) hedef değerinin de % 12 olduğu düşünüldüğünde bankacılık sektörü sermaye yapısının sağlamlığı dikkat çekmektedir (TKBB, 2012).

2.2. Katılım Bankalarında Kârlılık Analizi

2.2.1. Kârlılık Analizinin Tanımı

Finansal piyasa içerisinde kâr amacı güden kuruluşların gelirlerinin giderlerinden fazla olması sonucuna kâr denir. Bu durumda kâr amacı güden işletmelerin elde ettikleri bu kârı mali tabloların içerisindeki bilançolara veya gelir tablolarına göre oranlaması durumu ise kârın oranlanması sonucunu vermektedir (Doğan İ. Ç., 2013: 34).

Bir işletmenin en önemli kuruluş sebebi kar elde etmektir. Bankalarda, faaliyetlerini devam ettirmek, piyasa içerisinde yer alabilmek ve kâr elde etmek için kurulan finansal kuruluşlardır (Atasoy, 2007). Aktif piyasa içerisindeki rekabet koşulları sürekli zorlaşmakta ve gelişmektedir. Bu piyasa içerisinde bankalar ellerindeki fonları düzgün kullanma konusunda zorlanmaktadır. Bu durum bankalar arasında rekabet ortamını geliştirmektedir ve bankaların etkinliklerini ölçmede önemli bir etkiye sahiptir (Budak, 2011: 96).

Katılım bankaları kâr/zarar esasına göre çalışan ve risk paylaşımlarını öngören bir sistemdir. Faizli bankacılık sisteminde oran önceden bilinen, belli faiz karşılığında alınan mevduatların faiz karşılığı ile kullanıcıya ödünç olarak verilmesidir. Faizin olmadığı sistemde ise tasarruf sahibinin sisteme katılmasını öngörmektedir. Bundan dolayı faizin alternatifi faizsizlik değildir. Faizin alternatifi kârdır (Doğan M., 2013: 176).

Ticari faaliyet gösteren bir kurumun mali yapısının incelenmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu incelemeler yapılırken temel göstergeler finansal tablolar içerisinde yer alır. Bunların içerisinde veriler bulunmaktadır. Kârlılık analizi için veriler bulunurken bilanço ve gelir tablosundan yararlanılır. Bu tablolardan alınan veriler aracılığı ile bankaların kârlılık analizini yapmak mümkündür. Bir katılım bankası, kâr elde edemez ise zamanla zarar eder, varlıkları düşer ve bu olumsuzluklarla beraber krizin eşiğine gelebilir. Bu durumlara karşı bir çözüm bulabilmek için bankalara kârlılık analizi yapılır. Yapılan bu analizler sonucunda bankalar gerekli önlemleri alabilir. Banka kârlılık analizleri yapılırken farklı veriler kullanılmaktadır (Haşim, 2013: 82).

2.2.2. Bankaların Kârlılık Analizi Kıstasları

Bankaların finansal süreklilik ve istikrar sağlayabilmesi, finansal kurumun finansal faaliyetleri sağlıklı ve düzenli yürütmesine bağlıdır. Faaliyetlerin sağlıklı ve düzenli bir şekilde yürütülmesi kurum kültürünün sağlamlılığına ve risk şartlarına bağlıdır. İşletmenin büyütülmesine katkı sağlayan en önemli kıstas kârdır. Bir bankanın kârlılık analizi kriteri seçilirken risk karşısında özkaynakların doğru şekilde

kullanılıp kullanılmadığına bakılır. Bankanın kârlılık analiz kriteri belirlenirken özkaynak kârlılığına, ortak iş grupları kârlılıklarına, farklı coğrafyalarda aynı işi yapan kurumların kârlılıklarına da bakılmalıdır (TBB, 2017).

Bir bankanın faaliyetlerini devam ettirebilmesi ve piyasada bulunduğu konumu koruyabilmesinde kârlılığın büyük bir yeri vardır. Geleneksel bankalardan elde edilen kârların sektör içerisinde ne durumda olduğunu değerlendirmek, yorumlamak ve sonuçlara ulaştırmak için dikkat edilmesi gereken kârlılık ölçütleri vardır. Bunlar aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir (Gündoğdu ve Aksu, 2011: 244);

- Sermayenin farklı faaliyet alanlarında kullanılması ve farklı faaliyet alanlarının getirmiş olduğu gelir.
- Piyasadaki gelişmeler sonucu mali koşulların değişmesi ve gelişmesi.
- Rekabet piyasası içerisinde banka karlarının, diğer bankaların kar hedef oranı olması.

Yukarıda da görüldüğü gibi bankaların karlılıkları değerlendirme yaparken farklı finansal performans kriterleri kullanılmaktadır.

2.2.3. Bankaların Kârlılığının Analizinde Kullanılan Finansal Oranlar

Bankalarda kârlılık analizi, özellikle aşağıda sıralanan oranlar üzerinden yapılmaktadır. Bunlar;

- Aktif Kârlılığı (Return On Assets – ROA)
- Özkaynak Kârlılığı (Return On Equity – ROE)
- Net Faiz Marjı (Net Interest Margin – NIM)
- Faiz Karşılama Oranı (Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri)
- Net Kâr Marjı (Net Profit Margin Ratio)
- Gider / Gelir Oranı (Cost to - Income Ratio)
- Brüt Faaliyet Gelirleri Oranı (Varlık Devir Hızı)
- Maddi Özkaynak Kârlılığı (Return On Tangible Equity)
- Hisse Başına Kâr ve Kâr Payı Oranları (Akgüç, 2012, s. 532).

Aşağıda çalışmamızda bağımlı değişken olarak alınan ROA ve ROE ile Net faiz marjı açıklanmıştır.

Aktif Kârlılığı (Return On Assets – ROA)

Aktif karlılık oranı vergi öncesi kârın toplam aktif (varlık)'a bölünmesiyle bulunmaktadır. Aktif karlılık oranı bankanın toplam varlıkları üzerinden ne kadar kâr elde ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı bankaların etkinliklerinin ölçülmesinde önemli bir değişkendir (Mark A. Petersen, 2008: 1). Oran aşağıdaki gibi formüle edilebilir:

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \text{Dönem Net Kârı} / \text{Toplam Aktif}$$

Özkaynak Kârlılığı (Return On Equity – ROE)

Bankaların öz kaynak karlılığına bakıldığında vergiden arındırılmış net kârın özkaynaklara oranlanmasıdır. ROE bankaların performans ölçümünde kullanılmaktadır ve sermaye birimi başına karı ölçmektedir. ROE ile beraber banka müşterileri bankaya yatırdıkları karşılığında ne kadar getiri elde edebileceklerini anlayabilirler (Güneş, 2015: 271). Özkaynak karlılığı aşağıdaki gibi formüle edilebilir:

$$\text{Özkaynak Kârlılık Oranı (ROE)} = \text{Dönem Net Kârı} / \text{Toplam Öz kaynak}$$

Net Faiz Marjı (Net Interest Margin – NIM)

Net faiz marjı bankacılık sistemindeki aracılık işlemlerinin maliyetlerine dayanmakta ve bunların sistemine etkilerini gösteren bir değişkendir. Genel olarak değerlendirildiğinde net faiz marjındaki artış, banka marjının artmasına ve sistemin daha düzenli olmasına neden olur. Bazen de net faiz marjının yüksek olması bankalarda riskli kredilerin yansımaları olarak görülebilir (Taşkın, 2011: 291). Net Faiz marjı aşağıdaki gibi formüle edilir:

$$\text{Net Faiz Marjı} = \text{Net Faiz Geliri} - \text{Net Faiz Gideri}$$

2.3. Kârlılık Analizine İlişkin Literatür Özeti

Literatür incelendiğinde geleneksel bankacılık, katılım bankacılığı ve hem geleneksel hem de katılım bankacılığı üzerine karlılık analizini konu alan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın bu bölümünde söz konusu araştırmalarda kullanılan yöntem ve teknikler ile elde edilen bulgular özetlenmektedir. Bu çalışmalar, konusuna göre üç ayrı başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar geleneksel bankalar üzerine yapılmış karlılık çalışmaları, katılım bankaları üzerine yapılmış karlılık çalışmaları , geleneksel ve katılım bankaları üzerine birlikte yapılmış çalışmalardır.

2.3.1. Geleneksel Bankalar Üzerine Yapılan Karlılık Analizi Çalışmaları

Kaya (2002)'nın Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların 1997-2000 yılları arasındaki verilerini kullanarak panel veri analizi yaptığı çalışmasında, bankaların mikro ve makro karlılık belirleyicileri tespit edilemeye çalışılmıştır. Makro değişkenlerin belirleyiciliğinin daha fazla olduğu sonucuna varmışlardır.

Camilleri (2005) çalışmasında, 2002 yılında Malta'da faaliyet gösteren küçük ve büyük bankaların karlılık, risk ve büyüme değişkenlerini incelemiştir. Çalışma ile büyük bankaların daha fazla kârlı oldukları ve faiz gelirine daha az bağımlı oldukları sonucuna varılmıştır. Küçük bankaların ise kredi zararlarına karşı yüksek oranda likit varlık tuttıkları sonucuna varılmıştır.

Kosmidou ve Zopounidis (2008) çalışmalarında 2003-2004 yılları arasında Yunanistan'daki bankaların verimliliklerini ve performanslarını ölçmüşlerdir. Yunan bankaları performanslarına göre derecelendirilmiştir. Ticari bankaların artan rekabet koşulları içerisinde daha fazla müşteri çekmek, mali durumlarını iyileştirmek, daha rekabetçi hale gelerek kârlılık seviyesini yükseltmeleri gerektiği sonucuna varmışlardır ve geleceğe yönelik almaları gereken tedbirleri belirlemişlerdir.

Vong ve Chan (2009) yaptıkları çalışmada makroekonomik değişkenlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Banka sermayesinin önemli olduğu, iyi aktifleştirilmiş bir bankanın daha az riskli olduğu ve bu avantajın daha yüksek bir

karlılık oluşturacağına, büyük mevduatlara sahip olan bankaların karlılık düzeylerinin yüksek olacağına, makroekonomik değişkenlerden ise sadece enflasyonun etkilediği sonucuna varmışlardır.

Bumin (2009)'in çalışmasında 2002-2008 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar alınmıştır. Karlılık, özkaynak karlılığı esas alınarak oran analizi yapılmıştır. Elde edilen oranlar ve veriler sonucunda bankaların kârlılık düzeylerinin yıllar itibariyle artmakta olduğu ancak 2008 yılında yaşanan global piyasa krizi yüzünden karlılıkta bir düşüş olduğu sonucuna varılmıştır.

Alp, Ban ve diğerlerinin (2010) yaptıkları çalışmalarında 2002-2009 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların içsel belirleyicileri araştırılmıştır. Türk bankalarının kriz döneminde bile başarılı oldukları, bankaların sermayelerinin büyümesinin kârlılığı pozitif yönde etkilediği, likidite ve giderlerin artması durumunda ise karlılığın negatif yönde etkilendiği sonucuna varmışlardır.

Rençber ve Bağcı (2014) çalışmalarında 2006-2012 yılları arasında faaliyet gösteren üç kamu ve on özel bankanın kârlılık performanslarını ölçüp karşılaştırmışlardır. Çalışmada PROMETHEE metodu kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda en karlı özel ve kamu bankaları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda kamu bankalarının daha karlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Saldanlı ve Aydın (2016) çalışmalarında 2004-2014 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren 23 mevduat bankasının ROA ve ROE'sini etkileyen faktörlerin analizini yapmışlardır. Ülke ekonomisindeki canlanmalar ve büyümeler göz önüne alındığında azalan net faiz marjı sebebi ile karlılıklarının da azaldığını bunu telafi etmek için faiz dışı gelirleri kullandıkları sonucuna varmışlardır.

2.3.2. Katılım Bankaları Üzerine Yapılan Karlılık Analizi Çalışmaları

(Haron, 1996) Çalışmasında 1982-1994 yılları arasında 14 ülkede bulunan İslami bankanın Bangladeş, Ürdün, Kuveyt, Malezya, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Sudan, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Brunei, Endonezya

karlılıkları analiz edilmiştir. Rekabet piyasası içerisinde İslami bankaların daha çok kazandığı ve tekeli pazarda faaliyet gösteren bankaların kar/zarar paylaşımı ilkesinin hem tasarruf sahiplerine hem de bankaya faydalı olduğunu gözlemlemişlerdir. İslami bankaları büyümede pozitif yönde etkilediği, pazar payı ve para arzı söz konusu olduğunda karları olumsuz etkilediği sonucuna varmıştır.

Zaman ve Movassaghi (2001) çalışmalarında İslami bankaların finansal performansları analiz etmiştir. Çalışmada İslami bankaların toplam aktifleri, toplam mevduatları, karlılıkları gibi değişkenler kullanılmıştır. İslami bankaların kullandığı bazı araçların geleneksel İslami ilkelere uymadığı ve iyileştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bashir (2003) çalışmasında Orta Doğu Ülkelerindeki İslami Bankaların 1993-1998 yılları arasındaki kârlılık analizini yapmıştır. Bankalardaki verileri kullanarak karlılığı ölçmüştür. Karlılığı ölçmek için Net Faiz Marjı, Vergi Öncesi Kârı, Varlık Getirisi (ROA) ve Özkaynak Kârlılığı (ROE) oranlarını kullanmıştır.

Hassan ve Bashir (2003) çalışmalarında 1994-2001 yılları arasında 21 ülkede (Cezayir, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Brunei, Darussalam, Mısır, Gambiya, Endonezya, İran, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Malezya, Moritanya, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık ve Yemen'de) bulunan 39 İslami bankanın kârlılık belirleyicileri analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak ROA, ROE, PBT (Profit Before Tax -Vergi Öncesi Kâr), NNIM (Net Faiz Dışı Marj - faiz dışı faaliyetlerden bankaya tahakkuk eden net gelir / toplam aktifler) kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenler üzerine etkisi ve yönü aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	ROA	ROE	PBT(Vergi Öncesi Kar)	NNIM(Net faiz Dışı Marj)
Sermaye Oranı(Toplam Özkaynak/Toplam Aktifler)		Negatif	Negatif	Negatif	Pozitif
EQTA*GDPPC		Negatif	Pozitif	Pozitif	Negatif
Likidite Oranı (Toplam Krediler/Toplam Aktifler)		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
Etkileşim Dönemi (Kredi*GSYİH)		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
NIEATA (Faizsiz Varlıkların Toplam Aktiflere Oranı)		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
Etkileşim Terimi (NIEATA*GDPPC)		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Negatif
CSTFTA,Fon Kaynak Yönetimi(Tüketici ve Kısa Vadeli Fonlar/ Toplam Aktifler)		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
Etkileşim Terimi (CSTFTA*GDPPC)		Negatif	Negatif	Negatif	Pozitif
Fon Kullanırma Yöntemi Oranı (Genel Giderler/ OVRHD,Toplam Varlıklar)		Negatif	Pozitif	Negatif	Pozitif
OVHRD*GDPPC(Kişi Başı GSYİH)		Pozitif	Negatif	Pozitif	Negatif
Risk Oranı(Toplam Yükümlülükler/LATA,Toplam Aktifler)		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
LATA*GDPPC		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
Kişi Başı GSYİH		Negatif	Negatif	Negatif	Pozitif
GSYİH Büyüme Oranı		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
INF (Enflasyon Oranı)		Negatif	Pozitif	Negatif	Negatif
INF*GDPPC		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
RES(Bankalar İçin Zorunlu Karşılık)		Pozitif	Negatif	Pozitif	Pozitif
RES*GDPPC		Negatif	Negatif	Negatif	Pozitif
Vergiler(Vergiler/Toplam Aktifler)		Negatif	Negatif	Negatif	Pozitif
TAX(Vergi)*GDPPC		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Negatif
Mali Yapı(Toplam Mevduat/GSYİH)		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Negatif
Banka*GDPPC		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
Bankaların Sayısı		Pozitif	Negatif	Negatif	Pozitif
Konsantrasyon Oranı(üç büyük bankanın toplam varlığı/toplam bankacılık varlığı)		Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
Reel Faiz Oranı		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
Toplam Bankacılık Aktifleri		Pozitif	Negatif	Negatif	Negatif

Yudistira (2004) çalışmasında konsolide olmayan yıllık veriler kullanarak 1997-2000 yıllar arasında faaliyet gösteren 18 İslami Bankanın bilançolarını incelemiştir. Çalışmada Veri Zarflama Yöntemi kullanılmıştır. Çalışma ile 1998 yılı küresel finansal krizin İslami Bankaları nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda kriz döneminde İslami Bankaların düzenli ve sürekli olarak ilerleme kaydettiği performanslarının da standartların üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Widagdo ve Ika (2008) çalışmalarında, 2004 yılında Endonezya Ulema Konseyi tarafından yayımlanan fetva öncesi ve sonrası dönemdeki İslami bankaların finansal performanslarında fark olup olmadığını araştırmışlardır. Banka performansları değerlendirilirken kârlılık, likidite, risk ve ödeme gücü değişkenleri kullanılmıştır ve t-testi yapılmıştır. Fetva dönemi öncesi ve sonrasına bakıldığında İslami banka performanslarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

Özgür (2008) çalışmasında 2001-2005 yıllarına ait veriler kullanılarak Türkiye'deki katılım bankalarını etkinlikleri ölçülmüştür. Çalışmada VZA yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılım bankalarının daha fazla faaliyet göstermesi gerektiği, toplam faktör verimliliğinin etkinlik ile ilişkisinin olmadığı, katılım bankalarının değişen şartlara ve koşullara ayak uydurması gerektiğini, getirileri yüksek tutup riski azaltması gerektiğini, yabancı kaynakları arttırıp, faaliyet alanlarını genişletmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Wasiuzzaman ve Tarmizi (2010) çalışmalarında 2005 - 2008 yılları arasında Malezya'daki 16 İslami bankanın kârlılık analizini yapmıştır. Çalışmada bağımsız değişken olarak ROA kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kârlılığı, bağımsız değişkenlerden aktif kalitesi oranı ve (kredi kayıp rezervi/toplam krediler) sermaye oranı (toplam özkaynak / toplam varlık) negatif yönde etkilerken; likidite oranı (toplam krediler/toplam aktifler), operasyonel verimlilik (faizsiz borç/toplam aktiflerden elde edilen gelir) GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) ve INF (Enflasyon)'in pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Asari, ve diğerleri (2011) çalışmalarında Malezya'daki 9 İslami Bankanın 2007-2009 yılları arasındaki kârlılıklarını analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda Özkaynak

toplaminın, likiditenin (toplam krediler) ve banka büyüklüğünün (toplam aktifler) ROA üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu saptanırken; kredi riski (şüpheli alacak karşılıkları) ve giderlerin (toplam giderler) negatif yönde etkilediği saptanmıştır.

Teng, Wei, Yong, ve Siew (2012) çalışmalarında 2006 ve 2010 yılları arasında Malezya'da bulunan 16 İslami Bankayı etkileyen iç ve dış faktörleri incelemiştir. İç faktörler olarak banka büyüklüğü, likidite, sermaye rasyosu, varlık kalitesi ve gider yönetimi, dış faktörler olarak ise Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH), enflasyon, para arzı verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda iç faktörlerden sermaye oranı, varlık kalitesi ve gider yönetimi negatif yönde, banka büyüklüğü ve likidite faktörlerinin ise pozitif yönde, etki ettiği sonucuna varılmıştır. Dış faktörlerden GSYİH ve para arzının pozitif yönde, enflasyon oranı ve rekabetin de negatif yönde etki ettiği sonucuna varmışlardır.

Hidayat ve Abduh (2012) çalışmalarında Bahreyn'de bulunan 8 İslami Bankanın 2005-2010 yılları arasındaki mali tablolar kullanarak, 2007-2008 küresel mali krizin etkilerini ölçmüşlerdir. 2007 - 2008 küresel mali kriz bankacılık sektörünün dünya çapındaki performansı üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Bu çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler olarak ROA ve ROE alınmıştır. İç faktörler olarak alınan LNTA (toplam varlıkların logaritmik değeri) ROA üzerinde negatif, ROE üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı; LEV (Banka yükümlülükleri) ROA üzerinde pozitif, ROE üzerinde olumlu; FIN (Toplam krediler) ROA üzerinde negatif ROE üzerinde olumlu; OHE (Genel giderler) ROA üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı, ROE üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı; Toplam özkaynak ROA üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı, ROE üzerinde olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçları bulunmuştur. Dış Faktörlerin ise Kişi başına düşen GSYİH üzerinde ROA ve ROE negatif; Finansal kriz için kukla değişkeninin düştüğü belli bir süreden sonra ROA ve ROE üzerinde negatif sonuçları bulunmuştur. Kriz döneminde mali krizin finansal performans üzerinde önemli bir etkisi olmadığını ancak krizden sonraki dönemde Bahreyn İslami Bankacılık sektörünün finansal performansını etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Ahangı (2013) çalışmasında, Malezya’da faaliyet gösteren on altı İslami bankanın 2008-2012 yıllarına ait verileriyle katılım bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri Regresyon analiziyle test etmiştir. Çalışmada ROA ve ROE bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bağımsız değişkenler de iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup içsel değişkenlerden (EQTA - Sermaye Varlık Oranı, DTA - Fon Kaynak Yönetimi Oranı, LTA -Likidite Oranı, SIZE - Banka Büyüklüğü, EXTA -Verimlilik Oranı), ikinci grup dışsal değişkenlerden (CON- Konsantrasyon Değişkeni), MS -Para Arzı TAX- Vergilendirme Göstergesi, GDP – Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve INF -Enflasyon Oranı) oluşmaktadır. Ayrıca 2008 yılı verileri de kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir.

Ada ve Dalkılıç (2014) çalışmalarında, 2009-2011 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren dört ve Malezya’da faaliyet gösteren on sekiz İslami bankanın analizini yapmışlardır. 2009 yılındaki verilerin analizi Türkiye’deki İslami bankaların Malezya’daki İslami bankalardan daha etkin oldukları, sonraki yılda ise etkin olmadığı gözlemlenmiştir. Toplam faktör verimliliğinin Türk İslami Bankalarında düşüş Malezya’daki 15 bankada ise artış gösterdiği sonucuna varmışlardır.

Esmer ve Bağcı (2016) çalışmalarında, 2005-2014 yılları arasında Türkiye’deki Katılım Bankalarının finansal performans analizini yapmışlardır. Yapılan bu analizi ile yatırımcıların geleceği öngörebilmesi, kriz, iflas, nakit sıkıntısı durumlarında yardımcı olabilme konusunda yapılmıştır.

2.3.3. Geleneksel ve Katılım Bankaları Üzerine Birlikte Yapılan Kârlılık Analizi Çalışmaları

Samad ve Hassan (1999) çalışmalarında, 1984-1997 yılları arasında Malezya’da faaliyet gösteren İslami bankalar ve sekiz geleneksel bankanın karlılık, likidite ve ödeme gücü değişkenlerini esas alarak performanslarını incelemişlerdir. Bu incelemede F-Testi kullanılmıştır. İslami bankaların geleneksel bankalara nispeten daha az riskli olduğu sonucuna varılmıştır.

Hassoune (2002) çalışmasında, İslami bankaların kârlılığını faiz döngüsü içerisinde incelemiştir. İslami bankalar geleneksel bankalardan farklı olarak kâr ve zarar paylaşımı temelinde faaliyet göstermektedir. Hassoune GCC (Gulf Cooperation Council) bölgesi, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Katar'da hem İslami hem de konvansiyonel bankalar için ROE ve ROA analizi yapmıştır. Faizsiz bankacılık sistemi kar ve zarar temeline dayandığı için yöneticilerin yatırımcılara yeterli miktarda getiri sağlamaları gerektiğini, kâr paylaşımı sayesinde etkin bir konumda olduğu, ampirik çalışmaların İslami Bankaların daha fazla olması eğiliminde olduğunu, İslami bankaların kârlılık gerekçesi ile İslam Dünyasında önemli bir konuma sahip olduğunu fakat likidite, konsantrasyon ve verimlilik açısından zayıf olduğu sonucuna varmıştır.

Samad (2004) çalışmasında, 1991-2011 yılları içerisinde Bahreyn'de bulunan İslami ve geleneksel bankaların Körfez Savaşı sonrası dönemindeki performansları karşılıklı olarak incelenmiştir. Performans ölçümünde kârlılık, likidite ve kredi riski değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada t-testi kullanılmıştır. İslami ve geleneksel bankaların kârlılık ve likidite açısından aralarında önemli bir fark bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Kredi kullanımı ve riski açısından katılım bankalarının daha önde olduğu görülmüştür.

Alkassim (2005) çalışmasında, 1997-2004 yılları arasında 16 İslami Banka ve 18 konvansiyonel banka için kârlılık çalışması yapmıştır. Kârlılık ölçütleri olarak ROA,ROE,NIM (net faiz marjı) kullanılmıştır. Toplam aktiflerin İslami bankaları ROA, ROE ve NIM üzerinden negatif, konvansiyonel bankalar için ise pozitif yönde etkilediği sonucuna varmıştır. İslami Bankaların toplam özkaynak oranının varlıklara oranı analizinde ise ROA'nın pozitif, ROE ve NIM'in ise olumsuz etkilendiği konvansiyonel bankalarda ise ROA ve NIM pozitif, ROE üzerinde negatif yönde etkilediği sonucu gözlemlenmiştir. Toplam kredilerin toplam aktiflere oranının İslami Bankaları ROA ve NIM üzerinde olumlu ROE üzerinde olumsuz, konvansiyonel bankalar da ise ROA, ROE ve NIM hepsinde olumlu yönde olduğu sonucuna varılmıştır. Aktif toplam yatırım mevduatının İslami bankaları ROA VE ROE'yi olumlu NIM'i ise olumsuz etkilediğini, diğer bankaları ise ROA ve ROE

üzerinden negatif, NIM üzerinde olumlu etkilemiştir. Toplam varlıkların toplam giderlere oranına bakıldığında istatistiksel olarak ROA ve ROE negatif, NIM üzerinden pozitif olduğu diğer bankalarda ise ROA ve ROE pozitif NIM üzerinde negatif etkilenmişlerdir. Son olarak faiz dışı giderlerin toplam giderlere oranına bakıldığında hepsinin pozitif yönde etkilendiği diğer bankalarda ise ROE ve ROA üzerinde pozitif NIM üzerinde ise olumlu olduğu sonucuna varmıştır.

Alpay ve Hassan (2007) çalışmalarında, 1990-2000 yılları arasında faaliyet gösteren 4 İslami banka ve 49 geleneksel bankanın finansal verileri veri zarflama metoduyla analiz edilmiştir. Çalışma ile, İslami bankaların geleneksel bankalardan daha verimli olduğu sonucuna varmışlardır.

Bader ve diğerleri (2008) çalışmalarında, 1990-2005 yılları arasında 21 ülkede faaliyet gösteren 80 bankanın verileri kullanılmıştır. 43 İslami banka ve 37 geleneksel banka üzerine kar, maliyet, gelir analizleri yapmışlardır. Bankaların büyüklük, yaş ve coğrafi bölgeye göre değerlendirilmiş; kaynakları kullanma noktasında hem İslami hem de geleneksel bankaların yeterli olduğu sonucuna varmışlardır.

Hasan ve Dridi (2010) çalışmalarında 2007-2010 yıllarında Körfez Arap Ülkeleri içerisinde yer alan İslami ve geleneksel bankalara ait veriler kullanılarak İslami ve geleneksel bankaların performanslarını incelemişlerdir. İslami ve geleneksel bankaların 2008 krizi sırasında bu krizin karlılık, kredi ve aktif büyümesi etkilerine bakılmıştır. Bu kriz döneminde Katılım bankalarının karlılığını arttırırken geleneksel bankaların ise karlılığının düştüğü sonucuna ve 2009 yılından ise risk üstlenme zayıflığı sebebiyle İslami bankaların kârlılığının düştüğü geleneksel bankaların kârlılığının ise artış gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Ansari ve Rehman (2011) çalışmalarında, 2006-2009 yılları arasında Pakistan'daki İslami ve geleneksel bankaların performanslarını karşılaştırmak için bir çalışma yapmışlardır. Bu performans karşılaştırması yapılırken kârlılık, likidite, risk ve ödeme gücü değişkenleri kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler için t-testi ve ortalama varansalar için ise anova testi kullanılmıştır. Yapılan analizler İslami Bankaların

daha likit, daha az riskli ve operasyonel açıdan daha verimli olduğu sonucuna varılmıştır.

Akhter ve diğerleri (2011) çalışmalarında, 2006 - 2010 yıllarına ait konvansiyonel(kamu ve özel) bankalar ile İslami bankaların performanslarını analiz etmişlerdir. Analizde 9 finansal oran kullanılmış ve bu finansal oranlar ile kârlılık, likidite riski, verimlilik riski üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada Trend analizi kullanılmıştır. Trend analizinin sonucunda konvansiyonel bankalar ve İslami bankalar arasında pek farklılık olmadığı ve çalışma sonuçlarının İslami bankalara yardımcı olabileceği sonucuna varmışlardır.

Akhtar, Ali ve Sadaqa (2011) çalışmalarında, 2006 - 2009 yıllarına ait Pakistan'da bulunan geleneksel ve İslami bankaları karşılaştırmışlardır. Firma büyüklüğü, net işletme sermayesi, özkaynak getirisi, sermaye yeterliliği ve varlık getirisi ile geleneksel ve İslami bankaların likidite riski yönetimi ölçülmeye çalışılmıştır. Banka ve işletme sermayesinin likidite riskine sahip net varlıklara dönüşebileceği, sermaye yeterliliği açısından ise geleneksel bankaların sermaye yeterlilik rasyosunun iyi olduğu, İslami bankaların varlık karlılığı pozitif ve anlamlı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Viverita (2011), Endonezya'daki İslami bankaların ve geleneksel bankaların performansları ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Çalışmada T-testi ve F-testi kullanılmıştır. Kâr verimliliği, maliyet etkinlik oranları, gelir verimliliği oranları göz önüne alınmış, İslami bankaların geleneksel bankalardan daha yüksek maliyet etkinliklerinin olduğu, İslami bankaların geleneksel bankalara oranla daha fazla gelir ve kâr elde ettiği, büyük İslami bankaların büyük geleneksel bankalardan daha fazla gelir ve kâr verimliliği oranlarına sahip olduğu saptanmıştır.

Jaffar ve Manarvi (2011) çalışmalarında 2005 - 2009 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankaları incelemiş ve karşılaştırmalar yapmıştır. Yöntem olarak CAMEL test analizi kullanılmış, 5 İslami ve 5 geleneksel banka verileri analiz edilmiştir. Sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim kalitesi, kazanma kabiliyeti ve likiditesi değişkenleri kullanılmıştır. İslami bankalar daha likit

ve yeterli sermayeye sahipken geleneksel bankalar ise yönetim kalitesi ve kârlılık kabiliyeti yönünde ön plana çıktığı, varlık kalitesi açısından İslami ve geleneksel bankalar arasında farklılık olmadığı, kredi açısından ise geleneksel bankaların İslami bankalara oranla daha düşük oranda olduğu sonucun varmışlardır.

Siraj ve Pillai (2012) çalışmalarında 2005-2010 yılları arasında GCC (Körfez Ülkeleri) bölgesinde faaliyet gösteren 12 bankanın verilerini analiz etmişlerdir. Bu bankaların 6'sı İslami banka ve diğer 6'sı ise geleneksel bankadır. Kâr, işletme giderleri, mevduat, aktifler, faaliyet giderleri, toplam özkaynak göstergeleri verileri alınarak Anova yöntemi ile analizler yapılmıştır. İslami bankaların geleneksel bankalardan daha fazla özsermaye ile finanse edildiğini ve daha fazla özsermaye finansı yapan İslami bankaların daha yüksek özsermaye kârlılığı oluşturduğu sonucuna varmışlardır.

Ryu, Piao ve Nam (2012) çalışmalarında 2006-2010 yılları içerisinde Malezya'da bulunan İslami ve geleneksel bankaların karlılık ve risk analizlerini karşılaştırılmalı olarak yapılmıştır. İslami finansal sistemin geleneksel finansal sistemden daha az riskli ve kârlı olduğu sonucuna varmışlardır.

Zeitun (2012) çalışmasında, 2002-2009 yılları arasındaki Körfez İşbirliği Konseyi'nde yer alan 13 İslami banka ve 38 geleneksel bankanın verileri kullanarak panel veri analizi yapmıştır. Çalışmada bankalara özgü iç ve dış faktörler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, bankaların öz sermayelerini arttırmalarının İslami bankalar için değil geleneksel bankaların karlılığı açısından daha ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır.

Hanif ve diğerleri (2012) çalışmalarında, 2005-2009 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankaların kârlılık, likidite, kredi riski gibi değişkenlerinin analizini yapmışlardır. İslami banka olarak 5 ve geleneksel banka olarak 22 bankanın verileri analiz edilmiştir. Çalışmada "Bankometer" modeli kullanılmıştır. Kârlılık ve likidite açısından geleneksel bankaların ön planda olduğu ve kredi riski yönetimi ve ödeme gücü bakımından ise İslami bankaların ön planda olduğu sonucuna varılmıştır.

Usman ve Khan (2012) çalışmalarında, 2007 - 2009 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankaların karşılaştırmaları yapılmıştır. Karşılaştırma yapılırken İslami ve geleneksel bankaların kârlılık ve likidite oranları kullanılmıştır. Metot olarak t-testi yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda İslami bankalarının yüksek büyüme oranına sahip oldukları, geleneksel bankalardan daha kârlı oldukları, İslami bankaların yüksek likidite gücüne sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

Sehrish ve diğerleri (2012) çalışmalarında, 2007- 2011 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankaların finansal performanslarını karşılatırmışlardır. İslami bankaların krediler açısından daha az riskli oldukları, harcama yönetimi konusunda geleneksel bankalara göre daha az etkili oldukları, her iki banka sektörünün kârlılıklarında çok büyük farklılıklar olmadığı sonucuna varmışlardır.

Doğan (2013) çalışmasında, 2005 - 2011 yılları içerisinde Türkiye'de faaliyet gösteren katılım ve geleneksel bankaların performans analizlerini yapmıştır. Çalışmada t-testinden yararlanılmıştır. Bu analizde geleneksel bankaların İslami bankalara göre likidite, borç ödeme ve sermaye yeterliliği yönünden daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Adnan ve Ramlan (2015) çalışmalarında, Malezya'daki İslami ve Konvansiyonel Bankaların 2006 ve 2011 yılları arasındaki kârlılıkları analiz etmişlerdir. Bu çalışmada T-Test Modeli, Regresyon ve Korelasyon modelleri kullanılarak İslami Bankaların konvansiyonel bankalardan daha kârlı oldukları gözlemlenmiştir.

Güneş (2015) çalışmasında, 2002 - 2012 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren kamu, yerli özel ve yabancı özel mevduat bankalarının verilerini kullanarak analiz yapmıştır. Karlılık belirleyicileri olarak içsel, dışsal ve sektörel olarak üç grupta toplanan değişkenlerin ROA ve ROE üzerindeki etkileri incelenmiştir. Sermayenin aktif karlılık ve özkaynak kârlılığı üzerinde etkili olduğunu, mali getirileri arttırmak için büyüme, takipteki kredilerin düşük seviyelerde olması, enflasyon oranının kârlılık üzerinde pozitif etkilerinin olduğu sonucuna varmıştır.

Rashwan ve Ehab (2016) çalışmalarında, 2009 - 2014 yılları arasında yer alan 66 İslami ve geleneksel bankayı analiz etmişlerdir. Çalışmada ROA, ROE, kâr verimliliği, maliyet etkinliği, gelir verimliliği gibi değişkenler kullanılmıştır. Yöntem olarak Anova metodu kullanılmıştır. Geleneksel bankaların maliyet sistemi açısından üstün olduğu, İslami bankaların verimliliğinin geleneksel muadillerine kıyasla kârlılık üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ KÂRLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kârlılıkları üzerinde etkili olan faktörlerin etki derecesini ve yönünü (negatif ya da pozitif), zaman serisi analizi ile saptamaktır. Bu amaçla katılım bankalarının 2008 – 2016 dönemlerine ait üçer aylık seçilmiş finansal tablo verileri ile yine ilgili dönemlere ait sektörel ve makroekonomik değişkenlerden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu araştırma, 2008 -2016 yıllarında Türkiye'de faizsizlik prensibine göre faaliyet gösteren katılım bankalarını kapsamaktadır. Bu araştırmanın başlangıcında Türkiye'de faaliyet gösteren tüm katılım bankalarının çalışmaya dâhil edilmesi planlanmıştır. Ancak verilerin toplanması aşamasında söz konusu dönemde kapatılan bir katılım bankası çalışmadan çıkarılmıştır. Dolayısıyla araştırma sözü edilen 2008 – 20016 döneminde faaliyet gösteren üç katılım bankası ile tamamlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

3.2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kullanılan serilerin birim kök içerip içermedikleri yani durağanlıkları Augmented Dickey Fuller (1981) (ADF) birim kök testi ve Zivot Andrews birim kök testi ile test edilmiştir. Birim kök testi ile serilerin durağanlığı sağlandıktan sonra seriler arasındaki eş bütünleşme varlığı Peseran vd.(2001) sınır testi ile araştırılmıştır. Seriler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkileri değerlendirilerek, ARDL(Autgressive Distributed Lag) sınır testi yaklaşımı ile incelenmiştir. Aşağıda

çalışmada kullanılan ADF birim kök testi, Zivot Andrews birim kök testi ve ARDL sınır testi yaklaşımı açıklanmaktadır.

Genişletilmiş Dickey - Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Dickey ve Fuller (Dickey ve A.Fuller, 1979),(DF testi, 1979, 1981) zaman serilerinde durağanlığı test (ölçmek) etmek üzere birim kök testini geliştirmişlerdir. DF testi zaman serisi değişkenlerinin otoregressif (AR) süreçle ifade edilemeyeceğini göstermekte olup, test sonucunda hata teriminde otokorelasyon bulunması halinde zaman serileri birinci dereceden otoregressif süreçle ifade edilememektedir (Göktaş, 2005: 35). Otokorelasyon problemini ortadan kaldırmak için DF testinde kullanılan test denklemlerine bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri ile eklenir ve ADF test denklemleri elde edilir (İnce,2015: 29).

Genişletilmiş Dickey – Fuller (ADF) birim kök testinde, bir zaman serisinin durağanlığını incelemek için aşağıda gösterilen sabitsiz, sabitli ve sabitli – trendli denklemler kullanılmaktadır:

$$\Delta y_t = \delta y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.1)$$

$$\Delta y_t = \mu + \delta y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.2)$$

$$\Delta y_t = \mu + \beta_t \delta y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.3)$$

Yukarıdaki denklemlerde Y_t , durağanlık testine tabi olan seriyi; Δ , serinin devresel farkını; p , gecikme uzunluğunu; t trendi ve e_t hata terimini göstermektedir. Değişkenin durağanlık kararı için yukarıdaki üç denklemdeki δ katsayının negatif olması ve katsayının t istatistiğinin MacKinnon (1996) tablo kritik değerinden mutlak değer olarak büyük olması gerekmektedir (Samut, 2016: 40).

Zivot Andrews Birim Kök Testi

Testlerdeki tahmin dönemindeki kırılmanın belirlenmesi amacıyla Zivot ve Andrews'un (1992) birim kök testi kullanılmaktadır. Zivot ve Andrews (1992),

Perron (1989) testindeki kırılmanın dışsal olarak bilindiği varsayımını eleştirerek, kırılma noktasının içsel olarak tahmin edildiği Zivot-Andrews (ZA) birim kök testini geliştirmişlerdir (Yılancı, 2009: 327) .

Zivot Andrews birim kök testi için aşağıdaki modeller kullanılır (Zivot ve Andrews,1992 : 254);

$$y_t = \mu + \beta_t + \alpha y_{t-1} + \theta_1 DU(\lambda) + \sum_{j=1}^k c_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.4)$$

$$y_t = \mu + \beta_t + \alpha y_{t-1} + \theta_2 DT(\lambda) + \sum_{j=1}^k c_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.5)$$

$$y_t = \mu + \beta_t + \alpha y_{t-1} + \theta_1 + DU_t(\lambda) + \theta_2 DT(\lambda) + \sum_{j=1}^k c_j \Delta y_{t-j} + e_t \quad (3.6)$$

Model 1, serinin düzeyinde (sabit teriminde) meydana gelen yapısal kırılmayı, Model 2 ise serinin eğimindeki yapısal kırılmayı göstermektedir. Model 3 ise, her iki etkiye izin veren modeldir.

ARDL Modeli

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin araştırılması için eşbütünleşme testleri kullanılmaktadır. Klasik eşbütünleşme testleri değişkenlerin aynı dereceden durağan olmasını gerektirir. Kurulan modelde kullanılan farklı serilerin farklı düzeylerde durağan olması durumunda Pesaran vd.(2001) (Pesaran, Shin, ve Smith, 2001) tarafından geliştirilen sınır testi uygulanmaktadır. Eş bütünleşme durumu sınır testi yaklaşımı ile analiz edilirken uzun ve kısa dönem uygulaması genel olarak ARDL (Autogressive Distributed Lag) testi ile gerçekleştirilmektedir. Çok değişkenli zaman serilerinde, değişkenlerin düzey değerlerinde bazı serilerinde birinci farklarının durağan olması durumunda ARDL testi uygulanır. ARDL testi iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada sınır testi ile değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi tespit edilmeye çalışılır ve ilişki söz konusu ise ikinci aşamaya geçilir. İkinci aşamada ise uzun ve kısa döneme ait bulgular değerlendirilmektedir (Saçık ve Karaçayır , 2015: 161). ARDL metodunda kullanılan sınır testi denklemi şu şekildedir (Esen, Yıldırım ve Kostakoğlu, 2012: 257):

$$\Delta y_t = \Psi_0 + \sum_{i=1}^m \Psi_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \Psi_{2i} \Delta x_{1t-i} + \dots + \sum_{i=0}^m \Psi_{ki} \Delta x_{kt-i} + \xi_1 y_{t-1} + \xi_2 x_{1t-1} + \dots + \xi_k x_{kt-1} + u_t \quad (3.7)$$

Kurulan modelde eşbütünleşme olup olmadığının belirlenmesi için öncelikle modelin uygun gecikme uzunluğunun tespit edilmesi gerekir. Bunu gerçekleştirirken Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerinden faydalanılır. Uygun gecikme uzunluğu saptandıktan sonra model en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilir. Bu modelde eşbütünleşmenin varlığının sınanması için aşağıdaki hipotez test edilir:

H0: $\xi_1 = \xi_2 = \dots = \xi_k = 0$ ve H1: ξ_i 'lerden en az biri sıfırdan farklı

Hipotezlerin sınanması için F-test veya Wald testi kullanılabilir. Fakat, F istatistiği standart olmadığı için Pesaran vd.'nin (2001) hesapladığı kritik değerlerin kullanılması gerekmektedir. Bu kritik değerler iki kısımdan oluşmaktadır: birincisinde bütün değişkenlerin I(1) olduğu varsayılır, diğerinde ise bütün değişkenlerin I(0) olduğu varsayılmaktadır. Bu durumda, bu değerler arasında bir bant oluşmaktadır. Eğer hesaplanan F-istatistiği üst sınır değerinin üzerinde kalıyorsa, boş hipotez reddedilir yani eşbütünleşme var demektir. Aksi durumda, eşbütünleşme yok demektir (Süslü ve Bekmez, 2010: 100).

3.2.2. Araştırmanın Veri Seti ve Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Araştırmada 2008 - 20016 döneminde faaliyet gösteren katılım bankalarının ara dönem (üç aylık) mali tablolarından seçilmiş mali tablo verileri, faaliyet raporlarından ve sektör raporlarından elde edilen veriler ve ilgili döneme ait makroekonomik değişkenlerden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Veriler Eviews 9 programı ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.1.'de araştırmada kullanılan değişkenlerin kısaltmaları (kodları), formül ve açıklamaları ile bağımlı değişkenler üzerine beklenen etkinin yönü açıklanmaktadır. Araştırmada, aktif kârlılık oranı ve özsermaye kârlılık oranı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bağımsız değişken olarak da banka ile ilgili (içsel) 5; sektör ve genel ekonomik durumla ilgili 4 değişken olmak üzere toplam 9 değişken belirlenmiştir.

Değişkenlerin belirlenmesinde yazındaki Ahangı (2013) ve Hassan ve Bashir (2003) çalışmaları esas alınmıştır.

Tablo 3.1: Araştırmada Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

KODU	Değişkenin Adı	Formül / Açıklama	Kârlılık Üzerine Beklenen Etki
ROA	<u>Bağımlı Değişkenler</u> Aktif Kârlılık Oranı	Net Kâr / Toplam Aktif	
ROE	Özsermaye Kârlılık Oranı	Net Kâr / Özsermaye	
	<u>Bağımsız Değişkenler</u>		
	A. İçsel Faktörler		
SERVA	1. Sermaye Varlık Oranı	Özsermaye / Toplam Aktif	Pozitif (+)
LİKOR	2. Likidite Oranı	Toplam Krediler / Toplam Aktif	Pozitif (+) / Negatif (-)
VEROR	3. Verimlilik Oranı	Faaliyet Giderleri / Toplam Aktif	Pozitif (+) / Negatif (-)
FONKAY	4. Fon Kaynak Yönetimi Oranı	Toplanan Fonlar /Toplam Aktif	Pozitif (+)
BANKBU	5. Banka Büyüklüğü	Banka Aktif Toplamı Logaritmik D.	Pozitif (+)
	B. Dışsal Faktörler		
KONSA	1. Konsantrasyon Değişkeni	Katılım Bankaları (Sektör) Varlık Toplamı / Bankacılık Sektörü Varlık Toplamı	Pozitif (+)
GSYİH	2. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Logaritmik Değeri	Pozitif (+)
ENFLSYN	3. Enflasyon Oranı	Enflasyon Oranı	Pozitif (+) / Negatif (-)
VERGİYÜ	4. Vergi Yüğü	Toplam Vergi / Vergi Öncesi Net Kar	Negatif (-)

Kaynak: Ahangı (2013) ve Hassan ve Bashir (2003) çalışmaları baz alınarak değişkenler belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Çıkarımsal Analizi

3.3.1. Birim Kök Testi

Tablo 3.2.'te üzerinden Albraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans katılım banklarına ait değişkenlerin birim kök testi sonuçları Dickey ve Fuller (1981) ve Zivot ve Andrews (2001) testleri kullanılarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Birim Kök Testleri

	Albaraka		Kuveyt		Türkiye Finans	
	ADF	Zivot-Andrews	ADF	Zivot-Andrews	ADF	Zivot-Andrews
ROA	-1.537	-5.560** [2010:Q2]	-3,984***	-7,311*** [2014:Q3]	0,264	-7,133*** [2014:Q2]
ROE	-3,084**	-5.038 [2010:Q3]	-5,570***	-6.989*** [2014:Q3]	0,313	-5,831*** [2011:Q3]
SERVAR	-1,090	-5.127** [2014:Q4]	-1,399	-7,030*** [2011:Q3]	-1,009	-3,234 [2013:Q2]
LİKOR	-2,179	-3.882 [2014:Q1]	-2,481	-4,995 [2012:Q2]	-1,402	-4,736 [2013:Q2]
VEROR	-3,104**	-4.907 [2014:Q3]	-1,298	-6.315*** [2012:Q3]	-1,424	-6,246*** [2011:Q2]
FONKAY	-0,802	-4.644*** [2011:Q3]	-1,312	-4,325 *** [2011:Q3]	-0,305	-3,226 *** [2013:Q2]
BANKBU	-0,745	-9.652*** [2014:Q4]	-1,444	-2,701 *** [2015:Q1]	-1,477	-1,747 *** [2014:Q2]
KONSA	-2,495	-6.726*** [2013:Q4]	-2,495	-6,726*** [2013:Q4]	-2,495	-6,726*** [2013:Q4]
GSYİH	1,013	-10.110*** [2010:Q2]	1,013	-10.110*** [2010:Q2]	1,013	-10.110*** [2010:Q2]
ENFLSYN	-2,965**	-9.137*** [2011:Q2]	-2,965**	-9.137*** [2011:Q2]	-2,965**	-9.137*** [2011:Q2]
VERGIYÜ	-4,075***	-6.770*** [2015:Q3]	-5,245***	-6.770*** [2015:Q3]	-5,867***	-6.770*** [2015:Q3]

Not: ***, **, * sırası ile değişkenlerin %1, %5 ve %10 önem düzeyinde durağan olduğunu ifade etmektedir.

Albaraka Türk katılım bankası için bağımlı değişkenlerden olan ROA (Return on Assets)'nın ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağan olmadığı fakat Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine göre durağan olduğu tespit edilmiştir. Tablo üzerinden kırılma tarihi olarak 2010:Q2 tarihi görülebilmektedir. Diğer taraftan, ROE (Return on Equities) bağımlı değişkeni ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağandır. Albaraka Türk katılım bankası için bağımsız değişkenlerden olan SERVA, LİKOR, VEROR, FONKAY, BANKBÜ, KONSDEĞ, GSYİH, ENFLSYN, PARA ARZI ve VERGİYÜ değişkenlerine ait ADF ve Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları tablo üzerinden görülebilmektedir. Birim kök testleri sonucunda Albaraka Türk'e ait değişkenler I(0) ve I(1) seviyelerinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Kuveyt Türk katılım bankası için bağımlı değişkenlerden olan ROA'nın hem ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağan hem de Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine göre durağan olduğu tespit edilmiştir. Kırılma yılı olarak 2014:Q3 tarihi tablo üzerinden görülebilmektedir. Öte yandan, ROE bağımlı değişkeninin hem ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağan, hem de Zivot –Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine göre durağan olduğu saptanmıştır. Kırılma tarihi olarak 2014:Q3 tarihi tablodan görülebilmektedir. Kuveyt Türk katılım bankası için bağımsız değişkenlerden olan SERVA, LİKOR, VEROR, FONKAY, BANKBÜ, KONSDEĞ, GSYİH, ENFLSYN, PARA ARZI ve VERGİYÜ değişkenlerine ait ADF ve Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları tablo üzerinden görülebilmektedir. Birim kök testleri sonucunda Kuveyt Türk'e ait değişkenlerin I(0) ve I(1) seviyelerinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası için bağımlı değişkenlerden olan ROA'nın ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağan olmadığı fakat Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine göre durağan olduğu tespit edilmiştir. Kırılma tarihi olarak 2014:Q2 tarihi tablo üzerinden görülebilmektedir. Diğer taraftan, ROE bağımlı değişkeninin de ADF birim kök testine göre seviye değerinde durağan olmadığı fakat Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine göre durağan olduğu tespit edilmiştir. Kırılma tarihi olarak 2011:Q3 tarihi tablo üzerinden

görülebilmektedir. Türkiye Finans Katılım Bankası için bağımsız değişkenlerden olan SERVA, LİKOR, VEROR, FONKAY, BANKBÜ, KONSDEĞ, GSYİH, ENFLSYN, PARA ARZI ve VERGİYÜ değişkenlerine ait ADF ve Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları tablo üzerinden görülebilmektedir. Birim kök testleri sonucunda Albaraka Türk'e ait değişkenler $I(0)$ ve $I(1)$ seviyelerinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye-Finans katılım bankaları için bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ADF ve Zivot-Andrews birim kök testleri sonucunda, $I(0)$ ve $I(1)$ seviyesinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Zaman serilerinde eşbütünleşme yazını incelediğinde $I(1)$ seviyesinde durağan olan seriler için Engle ve Granger (1987) ya da Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme testleri kullanılmaktadır. Öte yandan, farklı seviyelerde durağan olan serileri için Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından önerilen sınır testi kullanılmaktadır. Bu çalışma serilerin farklı seviyelerde ($I(0)$ ve $I(1)$) durağan olmasından dolayı Pesaran v.d (2001) tarafından önerilen eşbütünleşme (sınır) testi kullanılmıştır.

3.3.2. Albaraka Türk Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi

3.3.2.1. Albaraka Türk ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.3.'te Albaraka Türk katılım bankasında ROA bağımlı değişken için kurulan sınır testi modeli görülmektedir. ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi kriterine göre optimal model belirlenmiştir. ARDL modelinde elde edilen optimal modelin hata teriminin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini içermemesi gerekmektedir. Modellerde otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Tablo 3.3: Albaraka Türk ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
C	0.014202	0.056887	0.249663	0.8053
ROA(-1)*	-0.795270	0.151057	-5.264705	0.0000
SERVAR**	0.126336	0.027581	4.580560	0.0002
LIKOR**	0.005934	0.005756	1.030838	0.3143
FONKAY(-1)	-0.015583	0.010068	-1.547791	0.1366
GSYH(-1)	-0.000697	0.004328	-0.160981	0.8736
KONSA(-1)	0.013044	0.025688	0.507806	0.6169
VEROR**	-1.159195	0.240194	-4.826079	0.0001
D(FONKAY)	-0.002673	0.007796	-0.342844	0.7351
D(FONKAY(-1))	0.016079	0.007254	2.216700	0.0378
D(GSYH)	-0.006767	0.003941	-1.717114	0.1007
D(KONSA)	0.061656	0.021788	2.829786	0.0100
D(KONSA(-1))	0.026047	0.022788	1.142974	0.2659
R ²	0.882615	Akaike Bilgi Kriteri	-11.44483	
A.R ²	0.815537	Schwarz Bilgi Kriteri	-10.86122	
F-istatistiği	13.15815	Durbin-Watson İstatistiği	1.923756	
	(0.00000)	Lm-Test	0.033	(0.807)
ARCH	0.151			(0.697)

Buna göre Albaraka Türk katılım bankasında ROA değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM (0.807>0.05) ve ARCH (0.697>0.05) testi sonuçlarına göre otokorelasyon ve değişen varyans problemleri olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.3.'te optimal modelin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin olmadığını tespit edilmesinin ardından seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanılarak test edilmiştir. Tablo 3.4.'de eş bütünleşme (sınır) testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.4: Albaraka Türk ROA için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-istatistiği	8.663*	5

Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.12	3.23
5%	2.45	3.79
2.5%	2.75	3.99
1%	3.15	4.43

Not: ****,***,**,* sırası ile modelin %10, %5, % 2.5 ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Tablo 3.4.'te görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (8.663), tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığı zaman % 1 anlamlılık seviyesinde serilerin eş bütünleşik olduğu görülmüştür. Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.5.'de sunulmuştur.

Tablo 3.5: Albaraka Türk ROA için Uzun Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
SERVAR	0.158859	0.032648	4.865837	0.0001
LIKOR	0.007461	0.007700	0.969043	0.3436
FONKAY	-0.019595	0.012628	-1.551722	0.1357
GSYH	-0.000876	0.005425	-0.161488	0.8733
KONSA	0.016402	0.032191	0.509533	0.6157
VEROR	-1.457612	0.425463	-3.425947	0.0025

Tablo 3.5.'te görüleceği üzere SERVAR ve VEROR, değişkenleri ROA bağımlı değişkenini istatistiki olarak anlamlı (prob<0.10) bir şekilde etkilemektedir. SERVAR değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış ROA değişkenini 0.159 birim artırmaktadır. Diğer taraftan, VEROR değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış ROA değişkenini 1.458 birim azaltmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.6.'da sunulmuştur.

Tablo 3.6: Albaraka Türk ROA için Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
C	0.014202	0.001643	8.644141	0.0000
D(FONKAY)	-0.002673	0.005237	-0.510435	0.6151
D(FONKAY(-1))	0.016079	0.005246	3.065309	0.0059
D(GSYH)	-0.006767	0.002982	-2.268995	0.0339
D(KONSA)	0.061656	0.017245	3.575338	0.0018
D(KONSA(-1))	0.026047	0.017459	1.491881	0.1506
CointEq(-1)*	-0.795270	0.090064	-8.830077	0.0000

Albaraka Türk Katılım Bankası ROA değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısı negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuçlardan elde edilen hata düzeltme katsayısına göre modelde meydana gelecek sapmalar ($1/0.79527$) 1,27 dönem sonra dengeye gelmektedir.

3.3.2.2. Albaraka Türk ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.7.'de Albaraka Türk Katılım Bankasının ROE değişkeni için kurulan sınır testi sonuçları verilmiştir. ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi kriterine göre optimal model belirlenmiştir. Modellerde otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Tablo 3.7: Albaraka Türk ROE İçin ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
C	0.765549	0.485560	1.576630	0.1298
ROE(-1)*	-0.750657	0.191035	-3.929420	0.0008
SERVAR**	0.549486	0.247610	2.219154	0.0376
LIKOR(-1)	0.083194	0.065414	1.271803	0.2173
FONKAY(-1)	-0.181562	0.093377	-1.944399	0.0654
GSYH**	-0.056075	0.036908	-1.519329	0.1436
KONSA(-1)	0.178898	0.260413	0.686978	0.4996
VEROR**	-9.730397	2.450811	-3.970277	0.0007
D(LIKOR)	0.020939	0.059137	0.354072	0.7268
D(FONKAY)	0.000813	0.077391	0.010502	0.9917
D(FONKAY(-1))	0.156642	0.069433	2.256030	0.0349
D(KONSA)	0.687696	0.230533	2.983075	0.0071
D(KONSA(-1))	0.300639	0.219482	1.369763	0.1852
R ²	0.717676	Akaike Bilgi Kriteri		-6.867743
A. R ²	0.556348	Schwarz Bilgi Kriteri		-6.284135
F-statistic	4.448555	Durbin-Watson İstatistiği		1.811503
	(0.001413)	Lm-Test		0.0399 (0.527)
ARCH	0.069 (0.792)			

Buna göre Albaraka Türk katılım bankasında ROE değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM (0.527>0.05) ve ARCH (0.792>0.05) testi sonuçlarına göre otokorelasyon ve değişen varyans problemleri olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3.7.'de optimal modelin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin olmadığını tespit edilmesinden sonra seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanarak test edilmiştir. Tablo 3.8.'de sınır testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.8: Albaraka Türk ROE için ARDL Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-statistic	6.6144*	5
Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.12	3.23
5%	2.45	3.61
2.5%	2.75	3.99
1%	3.15	4.43

Not: ****,***,**,* sırası ile modelin %10, %5, % 2.5 ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Tablo 3.8.'de görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (6.614), tablo kritik değerleriyle karşılaştırıldığı zaman % 1 anlamlılık seviyesinde serilerin eşbütünleşik olduğu görülmüştür. Eşbütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.9. da sunulmuştur.

Tablo 3.9: Albaraka Türk ROE için Uzun Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
SERVAR	0.732006	0.368670	1.985531	0.0603
LIKOR	0.110828	0.091258	1.214446	0.2381
FONKAY	-0.241871	0.117665	-2.055588	0.0525
GSYH	-0.074701	0.044221	-1.689243	0.1060
KONSA	0.238322	0.347158	0.686492	0.4999
VEROR	-12.96250	5.167838	-2.508302	0.0204

Tablo 3.9. incelendiğinde, SERVA, değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış ROE değişkenini yaklaşık 0.732 artırmaktadır. Buna karşılık FONKAY ve VEROR değişkenlerinde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROE değişkenini yaklaşık 0.242 ve 12.963 birim azaltmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.10'da sunulmuştur.

Tablo 3.10: Albaraka Türk ROE için Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
C	0.765549	0.099431	7.699324	0.0000
D(LIKOR)	0.020939	0.037767	0.554417	0.5852
D(FONKAY)	0.000813	0.050266	0.016169	0.9873
D(FONKAY(-1))	0.156642	0.053322	2.937679	0.0079
D(KONSA)	0.687696	0.170924	4.023395	0.0006
D(KONSA(-1))	0.300639	0.169573	1.772919	0.0907
CointEq(-1)*	-0.750657	0.097291	-7.715567	0.0000

Albaraka Türk katılım bankası ROE değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısı negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması hata düzeltme mekanizmasının çalıştığını göstermektedir. Buna göre modelde meydana gelecek sapmalar ($1/0.751$) 1.33 dönem sonra dengeye gelmektedir.

3.3.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi

3.3.3.1. Kuveyt Türk ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.11.'de Kuveyt Türk katılım bankasında ROA bağımlı değişkeni için kurulan sınır testi modeli verilmiştir.

Tablo 3.11: Kuveyt Türk ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(ROA(-1))	0.445669	0.124342	3.584226	0.0089
D(SERVAR)	0.096912	0.032836	2.951428	0.0214
D(SERVAR(-1))	0.019557	0.029743	0.657523	0.5319
D(SERVAR(-2))	-0.092138	0.024576	-3.749089	0.0072
D(LIKOR)	0.006048	0.010634	0.568758	0.5873
D(LIKOR(-1))	-0.036267	0.008858	-4.094402	0.0046
D(LIKOR(-2))	-0.039721	0.008484	-4.681819	0.0023
D(VEROR)	0.555231	0.340811	1.629144	0.1473
D(VEROR(-1))	-1.011679	0.289610	-3.493248	0.0101
D(FONKAY)	-0.001536	0.006665	-0.230515	0.8243
D(FONKAY(-1))	0.033981	0.012526	2.712901	0.0301
D(FONKAY(-2))	0.021028	0.007204	2.918762	0.0224
D(BANKABU)	-0.010053	0.011366	-0.884539	0.4058
D(BANKABU(-1))	-0.002357	0.010205	-0.230949	0.8240
D(BANKABU(-2))	-0.047325	0.009158	-5.167582	0.0013
KONSA	0.085774	0.019250	4.455687	0.0030
GSYH	-0.007318	0.005467	-1.338633	0.2225
VERGI	-0.003179	0.000775	-4.101595	0.0046
ENFLA	-0.123482	0.033976	-3.634346	0.0083
C	0.018807	0.056593	0.332330	0.7494
SERVAR(-1)	0.125738	0.045025	2.792609	0.0268
LIKOR(-1)	0.072945	0.017397	4.192968	0.0041
VEROR(-1)	0.863851	0.666667	1.295776	0.2361
FONKAY(-1)	-0.070666	0.019912	-3.548847	0.0094
BANKABU(-1)	0.008571	0.003824	2.241448	0.0599
ROA(-1)	-1.740192	0.210650	-8.261049	0.0001
R ²	0.986089	Akaike info criterion		-12.44554
A. R ²	0.936406	Schwarz criterion		-11.26647
F-istatistiği	19.84764	Durbin-Watson stat		2.194215
	(0.000)	Lm-Test		2.616 (0.105)
ARCH	2.454			
	(0.117)			

ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi kriterine göre optimal model belirlenmiştir. ARDL modelinde elde edilen optimal modelin hata teriminin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini içermemesi gerekmektedir. Modellerde otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Buna göre Kuveyt Türk katılım bankasında ROA değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM ($0.105 > 0.05$) ve ARCH ($0.117 > 0.05$) testi sonuçlarına göre otokorelasyon ve değişen varyans problemleri olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.11’de optimal modelin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin olmadığını tespit edilmesinin ardından seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanarak test edilmiştir. Tablo 3.12’de eş bütünleşme (sınır) testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.12: Kuveyt Türk ROA için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-statistic	19.60047*	5
Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.26	3.35
5%	2.62	3.79
1%	3.41	4.68

Not: ***, **, * sırası ile modelin %10, %5, ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Tablo 3.12’de görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (19.60047), tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığı zaman %1 anlamlılık seviyesinde serilerin eş bütünleşik olduğu görülmüştür.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.13’de sunulmuştur.

Tablo 3.13: Kuveyt Türk ROA için Uzun Dönem Katsayılar

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
SERVAR	0.072256	0.026915	2.684598	0.0313
LIKOR	0.041918	0.009750	4.299113	0.0036
VEROR	0.496411	0.398951	1.244291	0.2534
FONKAY	-0.040608	0.011341	-3.580684	0.0090
BANKABU	0.004925	0.002516	1.957741	0.0911
KONSA	0.049290	0.011913	4.137354	0.0044
GSYH	-0.004205	0.003359	-1.251827	0.2508
VERGİ	-0.001827	0.000497	-3.676192	0.0079
ENFLA	-0.070959	0.018994	-3.735797	0.0073
C	0.010808	0.032751	0.330001	0.7511

Tablo 3.13.'den görüleceği üzere SERVAR, LIKOR, FONKAY, BANKABU, KONSA, VERGİ ve ENFLA değişkenleri ROA bağımlı değişkenini istatistiki olarak anlamlı (prob<0.10) bir şekilde etkilemektedir. SERVAR, LIKOR, BANKABU VE KONSA değişkenlerinde meydana gelecek 1 birimlik artış ROA değişkenini sırasıyla 0.072, 0.042, 0.0049 ve 0.049 birim artırmaktadır. Diğer taraftan, FONKAY, VERGİ ve ENFLA değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROA değişkenini 0.041, 0.002 ve 0.071 birim azalmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.14'de sunulmuştur.

Kuveyt Türk katılım bankası ROA değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısına göre modelde meydana gelecek sapmalar bir çeyrekte daha kısa sürede dengeye gelmektedir. Bunun nedeni olarak, ele alınan serilerin bankacılık sektöründe olmasından kaynakladığı ileri sürülebilir.

Tablo 3.14: Kuveyt Türk ROA İçin Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(ROA(-1))	0.445669	0.124342	3.584226	0.0089
D(SERVAR)	0.096912	0.032836	2.951428	0.0214
D(SERVAR(-1))	0.111695	0.029528	3.782750	0.0069
D(SERVAR(-2))	-0.092138	0.024576	-3.749089	0.0072
D(LIKOR)	0.006048	0.010634	0.568758	0.5873
D(LIKOR(-1))	0.003453	0.005741	0.601587	0.5664
D(LIKOR(-2))	-0.039721	0.008484	-4.681819	0.0023
D(VEROR)	0.555231	0.340811	1.629144	0.1473
D(VEROR(-1))	-1.011679	0.289610	-3.493248	0.0101
D(FONKAY)	-0.001536	0.006665	-0.230515	0.8243
D(FONKAY(-1))	0.012952	0.011425	1.133653	0.2943
D(FONKAY(-2))	0.021028	0.007204	2.918762	0.0224
D(BANKABU)	-0.010053	0.011366	-0.884539	0.4058
D(BANKABU(-1))	0.044969	0.013894	3.236444	0.0143
D(BANKABU(-2))	-0.047325	0.009158	-5.167582	0.0013
D(KONSA)	0.085774	0.019250	4.455687	0.0030
D(GSYH)	-0.007318	0.005467	-1.338633	0.2225
D(VERGI)	-0.003179	0.000775	-4.101595	0.0046
D(ENFLA)	-0.123482	0.033976	-3.634346	0.0083
CointEq(-1)	-1.740192	0.210650	-8.261049	0.0001

Hata düzeltme değişkenin katsayısı (CointEq) -1.740 olarak bulunmuştur. Narayan ve Smyth (2006)'in çalışmasında belirttiği gibi hata düzeltme katsayısının -1 ve -2 arasında olması sistemin dalgalanarak dengeye geldiğini ifade etmektedir. Bu dalgalanma her seferinde giderek azalarak uzun dönemde dengeye gelmektedir. Sonuç olarak beklendiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır (Karagöl, Erbaykal, ve Ertuğrul, 2007: 78)

3.3.3.2. Kuveyt Türk ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.15.'de Kuveyt Türk Katılım Bankasının ROE değişkeni için kurulan sınır testi sonuçları verilmiştir. ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi kriterine göre optimal model belirlenmiştir. Modellerde otokorelasyon ve değişen

varyans problemlerinin test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Tablo 3.15: Kuveyt Türk ROE için ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(ROE(-1))	0.454113	0.123211	3.685662	0.0078
D(SERVAR)	0.614647	0.317356	1.936774	0.0940
D(SERVAR(-1))	0.445013	0.289166	1.538955	0.1677
D(SERVAR(-2))	-0.810541	0.233405	-3.472674	0.0104
D(LIKOR)	0.055507	0.102134	0.543473	0.6037
D(LIKOR(-1))	-0.335260	0.087906	-3.813831	0.0066
D(LIKOR(-2))	-0.371903	0.083119	-4.474341	0.0029
D(VEROR)	5.247954	3.224332	1.627610	0.1476
D(VEROR(-1))	-9.198080	2.813106	-3.269724	0.0137
D(FONKAY)	-0.032807	0.063589	-0.515931	0.6218
D(FONKAY(-1))	0.311157	0.120251	2.587557	0.0361
D(FONKAY(-2))	0.177342	0.067931	2.610623	0.0349
D(BANKABU)	-0.067393	0.109058	-0.617963	0.5562
D(BANKABU(-1))	-0.004194	0.097158	-0.043169	0.9668
D(BANKABU(-2))	-0.449865	0.087531	-5.139482	0.0013
KONSA	0.778997	0.185925	4.189852	0.0041
GSYH	-0.072322	0.052318	-1.382356	0.2094
VERGI	-0.035242	0.007349	-4.795714	0.0020
ENFLA	-1.230981	0.335199	-3.672389	0.0079
C	0.323221	0.536818	0.602105	0.5661
SERVAR(-1)	0.582690	0.427313	1.363613	0.2149
LIKOR(-1)	0.680010	0.169262	4.017505	0.0051
VEROR(-1)	6.890824	6.334045	1.087903	0.3127
FONKAY(-1)	-0.659610	0.191341	-3.447303	0.0107
BANKABU(-1)	0.077282	0.036358	2.125617	0.0711
ROE(-1)	-1.793146	0.218779	-8.196166	0.0001
R ²	0.984625	Akaike info criterion		-7.932221
A. R ²	0.929715	Schwarz criterion		-6.753154
F-statistic	17.93168	Durbin-Watson stat		2.595375
	0.000323	Lm-Test		15.722 (0.07)
ARCH	0.318			
	(0.572)			

Buna göre Kuveyt Türk katılım bankasında ROE değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM (0.07>0.05) ve ARCH (0.572>0.05) testi sonuçlarına göre otokorelasyon problemi olduğu ancak değişen varyans problemi olmadığı saptanmıştır.

Seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanarak test edilmiştir. Tablo 3.16’de eş bütünleşme (sınır) testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. 16: Kuveyt Türk ROE için ARDL Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-statistic	19.31724*	5
Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.26	3.35
5%	2.62	3.79
1%	3.41	4.68

Not: ***,**,* sırası ile modelin %10, %5, ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Tablo 3.16.’da görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (19.31724), tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığı zaman % 1 anlamlılık seviyesinde serilerin eş bütünleşik olduğu görülmüştür.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.17’de sunulmuştur.

Tablo 3. 17: Kuveyt Türk ROE İçin Uzun Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
SERVAR	0.324954	0.245646	1.322857	0.2275
LIKOR	0.379228	0.089438	4.240101	0.0038
VEROR	3.842869	3.665773	1.048311	0.3293
FONKAY	-0.367851	0.104146	-3.532076	0.0096
BANKABU	0.043099	0.023042	1.870461	0.1036
KONSA	0.434431	0.107333	4.047493	0.0049
GSYH	-0.040332	0.031309	-1.288191	0.2386
VERGI	-0.019654	0.004738	-4.148250	0.0043
ENFLA	-0.686492	0.174537	-3.933218	0.0057
C	0.180254	0.303416	0.594081	0.5711

Tablo 3.17.'den görüleceği üzere LIKOR, FONKAY, KONSA, VERGİ ve ENFLA değişkenleri ROE bağımlı değişkenini istatistiki olarak anlamlı (prob<0.10) bir şekilde etkilemektedir.

Tablo 3.15. incelendiğinde, LIKOR ve KONSA değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROE değişkenini yaklaşık 0.379 ve 0.434 birim artırmaktadır. Buna karşılık FONKAY, VERGİ ve ENFLA değişkenlerinde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROE değişkenini yaklaşık 0.368, 0.0197 ve 0.686 birim azaltmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.18'de sunulmuştur.

Tablo 3. 18: Kuveyt Türk ROE İçin Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(ROE(-1))	0.454113	0.123211	3.685662	0.0078
D(SERVAR)	0.614647	0.317356	1.936774	0.0940
D(SERVAR(-1))	1.255553	0.284594	4.411729	0.0031
D(SERVAR(-2))	-0.810541	0.233405	-3.472674	0.0104
D(LIKOR)	0.055507	0.102134	0.543473	0.6037
D(LIKOR(-1))	0.036643	0.055048	0.665662	0.5269
D(LIKOR(-2))	-0.371903	0.083119	-4.474341	0.0029
D(VEROR)	5.247954	3.224332	1.627610	0.1476
D(VEROR(-1))	-9.198080	2.813106	-3.269724	0.0137
D(FONKAY)	-0.032807	0.063589	-0.515931	0.6218
D(FONKAY(-1))	0.133815	0.108463	1.233738	0.2571
D(FONKAY(-2))	0.177342	0.067931	2.610623	0.0349
D(BANKABU)	-0.067393	0.109058	-0.617963	0.5562
D(BANKABU(-1))	0.445670	0.131964	3.377216	0.0118
D(BANKABU(-2))	-0.449865	0.087531	-5.139482	0.0013
D(KONSA)	0.778997	0.185925	4.189852	0.0041
D(GSYH)	-0.072322	0.052318	-1.382356	0.2094
D(VERGI)	-0.035242	0.007349	-4.795714	0.0020
D(ENFLA)	-1.230981	0.335199	-3.672389	0.0079
CointEq(-1)	-1.793146	0.218779	-8.196166	0.0001

Kuveyt Türk katılım bankası ROE değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısı negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması hata düzeltme mekanizmasının çalıştığını göstermektedir. Buna göre modelde meydana gelecek sapmalar (1/1.793) 0.55 dönem sonra dengeye gelmektedir.

3.3.4. Türkiye Finans Katılım Bankası İçin Eş Bütünleşme Analizi

3.3.4.1. Türkiye Finans ROA Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.19.'da Türkiye Finans Katılım Bankasında ROA bağımlı değişkeni için kurulan sınır testi modeli görölmektedir. ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi kriterine göre optimal model belirlenmiştir. ARDL modelinde elde edilen optimal modelin hata teriminin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini içermemesi gerekmektedir. Modellerde otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Tablo 3. 19: Türkiye Finans ROA için ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(FONKAY)	-0.000733	0.007361	-0.099543	0.9218
D(FONKAY(-1))	0.025912	0.009273	2.794406	0.0120
D(FONKAY(-2))	0.014900	0.008228	1.810883	0.0869
D(SERVAR)	0.053079	0.024632	2.154851	0.0450
KONSA	0.050565	0.019689	2.568250	0.0193
GSYH	0.003538	0.003788	0.933900	0.3627
VERGI	0.002276	0.002844	0.800394	0.4339
ENFLA	-0.032508	0.014367	-2.262645	0.0363
C	0.089154	0.041357	2.155719	0.0449
BANKABU(-1)	-0.015790	0.004612	-3.423977	0.0030
FONKAY(-1)	-0.015408	0.009151	-1.683816	0.1095
VEROR(-1)	-0.423994	0.257069	-1.649340	0.1164
LIKOR(-1)	0.000689	0.006260	0.110036	0.9136
SERVAR(-1)	0.019630	0.025240	0.777761	0.4468
ROA(-1)	-1.369191	0.173761	-7.879726	0.0000
R-squared	0.869207	Akaike info criterion		-11.79204
Adjusted R-squared	0.767479	Schwarz criterion		-11.11181
F-statistic	8.544442	Durbin-Watson stat		2.190123
	(0.000027)	Lm-Test		1.528 (0.216)
		3.857		
ARCH	(0.05)			

Buna göre Türkiye Finans Katılım bankasında ROA değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM (0.216>0.05) ve ARCH (0.05 = 0.05) testi sonuçlarına göre otokorelasyon ve değişen varyans problemi olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3.20.'de seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanılarak test edilmiştir. Eş bütünleşme (sınır) testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. 20: Türkiye Finans ROA için Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-statistic	10.56791*	5
Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.26	3.35
5%	2.62	3.79
1%	3.41	4.68

Not: ***,**, * sırası ile modelin %10, %5, ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Tablo 3.20'den görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (10.56791), tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığı zaman % 1 anlamlılık seviyesinde seriler eş bütünleşiktir. Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.21.'de sunulmuştur.

Tablo 3. 21: Türkiye Finans ROA İçin Uzun Dönem Katsayılar

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
BANKABU	-0.013851	0.003866	-3.582843	0.0021
FONKAY	-0.018606	0.008801	-2.113986	0.0487
VEROR	-0.280866	0.243749	-1.152278	0.2643
LIKOR	0.003908	0.005518	0.708198	0.4879
SERVAR	0.007682	0.021149	0.363227	0.7207
KONSA	0.055838	0.015354	3.636851	0.0019
GSYH	0.002329	0.003132	0.743464	0.4668
VERGI	0.004737	0.002912	1.626806	0.1212
ENFLA	-0.031140	0.013051	-2.386052	0.0282
C	0.087113	0.035475	2.455653	0.0245

Tablo 3.21.'den görüleceği üzere BANKABU, FONKAY, KONSA VE ENFLA değişkenleri ROA bağımlı değişkenini istatistiki olarak anlamlı (prob<0.10) bir şekilde etkilemektedir. KONSA değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış ROA değişkenini 0.056 birim artırmaktadır. Diğer taraftan, BANKABU, FONKAY ve

ENFLA değişkeninde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROA değişkenini 0.014, 0.019 ve 0.031 birim azaltmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.22’de sunulmuştur.

Tablo 3. 22: Türkiye Finans ROA için Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(BANKABU)	-0.015997	0.004501	-3.553950	0.0023
D(FONKAY)	-0.007361	0.008916	-0.825569	0.4199
D(FONKAY(-1))	0.012514	0.006986	1.791310	0.0901
D(FONKAY(-2))	0.013426	0.007681	1.747917	0.0975
D(VEROR)	-0.324382	0.269804	-1.202286	0.2448
D(LIKOR)	0.004513	0.006352	0.710551	0.4865
D(SERVAR)	0.055316	0.026771	2.066218	0.0535
D(KONSA)	0.064490	0.018943	3.404462	0.0032
D(GSYH)	0.002689	0.003674	0.732018	0.4736
D(VERGI)	0.005470	0.003185	1.717659	0.1030
D(ENFLA)	-0.035964	0.013709	-2.623437	0.0172
CointEq(-1)	-1.154933	0.152562	-7.570241	0.0000

Türkiye Finans Katılım Bankası ROA değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Sonuçlardan elde edilen hata düzeltme katsayısına göre modelde meydana gelecek sapmalar (1/ 1.154) 0.86 dönem sonra dengeye gelmektedir. Bunun nedeni olarak, ele alınan serilerin bankacılık sektöründe olmasından kaynakladığı ileri sürülebilir.

3.3.4.2. Türkiye Finans ROE Değişkeni İçin Kurulan Sınır Testi

Tablo 3.23.’de Türkiye Finans Katılım Bankasının ROE değişkeni için kurulan sınır testi sonuçları verilmiştir. ARDL sınır testi modeli kurulurken Schwartz bilgi

kriterine göre optimal model belirlenmiştir. Modellerde otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini test etmek için sırasıyla LM testi ve ARCH testi kullanılmıştır.

Tablo 3. 23: Türkiye Finans ROE için ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(FONKAY)	-0.009322	0.063082	-0.147783	0.8843
D(FONKAY(-1))	0.181351	0.079744	2.274155	0.0362
D(FONKAY(-2))	0.072970	0.071331	1.022971	0.3207
D(SERVAR)	0.133136	0.209080	0.636770	0.5328
D(SERVAR(-1))	-0.164656	0.200212	-0.822407	0.4222
KONSA	0.369467	0.197244	1.873144	0.0783
GSYH	0.024590	0.033396	0.736312	0.4716
VERGI	0.034068	0.024584	1.385778	0.1837
ENFLA	-0.263828	0.133164	-1.981223	0.0640
C	0.758835	0.368777	2.057705	0.0553
BANKABU(-1)	-0.121961	0.044575	-2.736058	0.0141
FONKAY(-1)	-0.097230	0.078218	-1.243067	0.2307
VEROR(-1)	-4.624017	2.619687	-1.765103	0.0955
LIKOR(-1)	-0.020417	0.055794	-0.365938	0.7189
SERVAR(-1)	-0.123470	0.224767	-0.549323	0.5899
ROE(-1)	-1.078801	0.221367	-4.873360	0.0001
R-squared	0.827455	Akaike info criterion		-7.497346
Adjusted R-squared	0.675210	Schwarz criterion		-6.771766
F-statistic	5.435012	Durbin-Watson stat		2.023360
	0.000647	Lm-Test		0.368 (0.543)
		0.110		
ARCH		(0.740)		

Buna göre Türkiye Finans Katılım Bankasında ROE değişkeni için kurulan ARDL sınır testinde LM ($0.543 > 0.05$) ve ARCH ($0.740 > 0.05$) testi sonuçlarına göre otokorelasyon ve değişen varyans problemleri olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3.23.'de optimal modelin otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin olmadığı tespit edilmesinden sonra seriler arasında eş bütünleşme olup olmadığı sınır testi kullanılarak test edilmiştir. Tablo 3.24.'de sınır testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.24.'de görüleceği üzere elde edilen F istatistiği (4.6259), tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığı zaman % 2,5 anlamlılık seviyesinde serilerin eş bütünleşik olduğu görülmüştür.

Tablo 3. 24: Türkiye Finans ROE için Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Regresör
F-statistic	4.625994**	5
Kritik Değerler (Pesaran vd. 2001)		
	I(0)	I(1)
10%	2.26	3.35
5%	2.62	3.79
2.5%	2.96	4.18
1%	3.41	4.68

Not: ***,**,*,* sırası ile modelin %10, %5, % 2.5 ve %1 önem düzeyinde eş bütünleşik olduğunu ifade etmektedir

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayıları Tablo 3.25.'de sunulmuştur.

Tablo 3. 25: Türkiye Finans ROE İçin Uzun Dönem Katsayılar

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
BANKABU	-0.167517	0.045508	-3.681059	0.0019
FONKAY	-0.195677	0.096745	-2.022606	0.0591
VEROR	-8.110979	3.494327	-2.321185	0.0330
LIKOR	-0.013799	0.068715	-0.200814	0.8432
SERVAR	-0.068767	0.266164	-0.258362	0.7992
KONSA	0.468143	0.187439	2.497574	0.0231
GSYH	0.015799	0.033603	0.470169	0.6442
VERGI	0.067103	0.033361	2.011440	0.0604
ENFLA	-0.337471	0.155452	-2.170908	0.0444
C	1.265597	0.423346	2.989509	0.0082

Tablo 3.25.'den görüleceği üzere BANKABU, FONKAY, VEROR, KONSA, VERGİ ve ENFLA değişkenleri ROE bağımlı değişkenini istatistiki olarak anlamlı (prob<0.10) bir şekilde etkilemektedir.

Tablo 3.25. incelendiğinde, BANKABU, FONKAY, VEROR ve ENFLA değişkenlerinde meydana gelecek 1 birimlik artış sırasıyla ROE değişkenini yaklaşık 0.168, 0.196, 8,111 ve 0,337 birim azaltmaktadır. Diğer taraftan, KONSA ve VERGİ değişkenlerinde meydana gelecek 1 birimlik artış ROE değişkenini sırasıyla 0.468 ve 0.067 birim artırmaktadır.

Eş bütünleşik olan serilerin uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçları Tablo 3.26'da sunulmuştur.

Tablo 3. 26: Türkiye Finans ROE İçin Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart H.	T istatistiği	Prob.
D(BANKABU)	-0.125622	0.032053	-3.919128	0.0011
D(FONKAY)	-0.001222	0.070955	-0.017224	0.9865
D(FONKAY(-1))	0.123975	0.049080	2.525978	0.0218
D(FONKAY(-2))	0.080466	0.052090	1.544747	0.1408
D(VEROR)	-6.082471	1.978000	-3.075062	0.0069
D(LIKOR)	-0.010348	0.050838	-0.203547	0.8411
D(SERVAR)	0.253070	0.185585	1.363630	0.1905
D(SERVAR(-1))	-0.281937	0.164040	-1.718715	0.1038
D(KONSA)	0.351063	0.171117	2.051596	0.0559
D(GSYH)	0.011848	0.025503	0.464559	0.6481
D(VERGI)	0.050321	0.024512	2.052880	0.0558
D(ENFLA)	-0.253072	0.119953	-2.109758	0.0500
CointEq(-1)	-0.749906	0.145728	-5.145928	0.0001

Türkiye finans katılım bankası ROE değişkeni için hata düzeltme modeli sonuçlarından elde edilen hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiki olarak

anlamli olması hata düzeltme mekanizmasının çalıştığını göstermektedir. Buna göre modelde meydana gelecek sapmalar ($1/0.749$) yaklaşık 1.5 dönem sonra dengeye gelmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada Türkiye’deki katılım bankalarının kârlılığı üzerinde etkili olan iç ve dış faktörler incelenerek, bu faktörlerin etkileri pozitif ya da negatif yönlü olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz döneminde (2008 – 2016) ülkemizde faaliyet gösteren 6 katılım bankası olmasına rağmen, sadece üç bankanın ilgili dönemdeki tüm verilerine ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla veri seti panel veri analizine uygun olmadığından analizler her banka için ayrı ayrı yapılmıştır.

Aşağıdaki tabloda katılım bankalarının kârlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin her üç banka için ayrı ayrı yapılan analizlerinin sonuçları sunulmuştur.

	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI		KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI		TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
SERVA	Pozitif	Pozitif	Pozitif			
LİKOR			Pozitif	Pozitif		
VEROR	Negatif	Negatif				Negatif
FONKAY		Negatif	Negatif	Negatif	Negatif	Negatif
BANKABU			Pozitif		Negatif	Negatif
KONSA			Pozitif	Pozitif	Pozitif	Pozitif
GSYİH						
VERGİYÜ			Negatif	Negatif		
ENFLSYN			Negatif	Negatif	Negatif	Negatif

Tablo incelendiğinde, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk katılım bankaları için sermaye varlık oranı sonuçları değerlendirildiğinde; her ikisinde de ROA üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etki yarattığı gözlemlenmiştir. Ancak sermaye varlık oranı Albaraka Türk ROE’yi pozitif yönlü etkilerken diğer iki katılım bankası için ROE üzerine bir etki saptanmamıştır.

Likidite oranı (LİKOR) değişkeninin sadece Kuveyt Türk katılım bankasının hem ROA hem de ROE'si üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı gözlenmiştir.

Verimlilik oranı (VEROR) değişkeninin Albaraka Türk Katılım Bankası hem ROA hem de ROE üzerinde negatif yönlü etkilediği saptanmışken, Türkiye Finans Katılım Bankasında sadece ROE üzerinde negatif yönlü bir etki saptanmıştır.

Albaraka Türk Katılım Bankası için, fon kaynak yönetim oranı (FONKAY) sonuçları değerlendirildiğinde ROE üzerinde olumsuz ve belirgin bir etki yaratmaktadır. Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım için, fon kaynak yönetim oranı sonuçları değerlendirildiğinde ise hem ROA hem de ROE üzerinde olumsuz ve belirgin bir etki yaratmaktadır. Yazındaki çalışmalar incelendiğinde, bazı çalışmalarda FONKAY değişkeninin ROA üzerinde olumlu (Ahangı, 2013), ROE üzerinde ise negatif etki yarattığı (Hassan ve Bashir, 2003) saptanmıştır. Çalışmada, sonuçların negatif çıkması katılım bankalarının müşterilerden topladıkları fonları etkin kullanmadıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Banka büyüklüğü (BANKABU) değişkeninin Kuveyt Türk Katılım Bankası ROA üzerinde pozitif yönlü, Türkiye Finans Katılım Bankası ROA ve ROE üzerinde negatif yönlü bir etki saptanmıştır.

Konsantrasyon değişkeni (KONSA) sonuçları değerlendirildiğinde; Kuveyt Türk ve Türkiye Finans katılım bankaları ROA ve ROE üzerinde pozitif bir etki saptanmıştır. Albaraka Türk Katılım Bankası'nda ise herhangi bir etki saptanmamıştır.(Ahangı, 2013) ve (Hassan ve Bashir, 2003) çalışmalarında KONSA değişkeni sonuçları değerlendirildiğinde ROA ve ROE üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yaptığını saptamışlardır.

GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) değişkeninin katılım bankaları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Vergi yükü (VERGİYÜ) değişkeninin Kuveyt Türk Katılım Bankası ROA ve ROE üzerinde negatif yönlü bir etki saptanmıştır. Albaraka Türk ve Türkiye Finans katılım

bankaları üzerinde herhangi bir etki saptanmamıştır. (Ahangı, 2013) çalışmasında vergi yükü sonuçları değerlendirildiğinde ROA ve ROE üzerinde olumsuz ve istatistiksel olarak önemli bir etki saptamıştır. (Hassan ve Bashir, 2003) çalışmasında da benzer sonuçlar saptamıştır.

Enflasyon (ENF) değişkeninin Kuveyt Türk ve Türkiye Finans katılım bankaları ROA ve ROE üzerinde negatif yönlü bir etki saptanmıştır. Albaraka Türk Katılım Bankası üzerinde herhangi bir etki saptanmamıştır. (Ahangı, 2013) çalışmasında enflasyon değişkeni sonuçları değerlendirildiğinde ROA ve ROE üzerinde negatif bir etki saptamıştır. (Hassan ve Bashir, 2003) ROA üzerinde olumsuz ve ROE üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki saptamıştır.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, büyük bir kısmında yazındaki çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bununla birlikte bazı değişkenlerden beklenenin aksine bir etkinin saptanması veya bir ilişki çıkmaması; banka sayısının az olması, incelemeye tabi tutulan dönemin uzunluğu ve veri setinin panel veri analizi için yeterli olmaması nedeniyle tek tek bankalar bazında analiz yapılması gibi kısıtlara bağlanabilir. Ancak araştırma, bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ada, A. A. ve Dalkılıç, N. (2014). Efficiency Analysis in Islamic Banks:A Study for Malaysia and Turkey. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*,Cilt: 8, Sayı: 1, 9-33.
- Adnan, M. S. ve Ramlan, H. (2015). The Profitability of Islamic and Conventional Bank: Case study in Malaysia. *7th International Economics & Business Management Conference*, 5th & 6th October 2015 (s. 359-367). Pahang: Procedia Economics and Finance
- Ahangı, P. (2013). *Profitability Of Islamic Banks In Malaysia*. Lethbridge ,University of Lethbridge,Master Thesis, Alberta, Canada.
- Akgüç, Ö. (1989). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık* . İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akgüç, Ö. (2007). *İstanbul: Banka Yönetimi ve Performans Analizi*,Arayış Yayınevi.
- Akgüç, Ö. (2012). *Banka Finansal Tabloların Analizi*. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Akhtar, M. F., Ali, K. ve Sadaqa, S. (2011). Pakistan, Liquidity Risk Management: A comparative study between Conventional and Islamic Banks of. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*,Vol. 1, Issue. 1, 35-44.
- Akhter, W., Raza, A., Orangzab ve Akram, M. (2011). Efficiency and Performance of Islamic Banking. The Case of Pakistan. *Far East Journal of Psychology and Business*, Vol. 2 No 2, 54-70.
- Aktan, B. ve Bodur, B. (2006). Oranlar Aracılığı İle Finansal Durumunuzu Nasıl Çözümlersiniz ? “Küçük İşletmelerde İçin Bir Rehber “. *Yaşar Üniversitesi E- Dergi*, 49-67.
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslâm Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Alkassim, F. A. (2005). The profitability of Islamic and conventional banking in the GCC Countries: *A Comparative Study* ,Unpublished master’s thesis

,http://blog.uny.ac.id/sukirno/files/2011/09/Profitability_Islamic_and-Traditional-Banking.pdf.

- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, K. ve Kılıç, S. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın İçsel Belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, Cilt:12, Sayı:46, 1-13.
- Alpaslan, H. İ. (2014). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk(Kira sözleşmesi) ve Muhasebeleştirilmesi, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 16-17.
- Alpaslan, H. İ. ve Kudun, C. (2016). Türkiye’de Sukuk Uygulamaları ve Vergisel Boyutu . *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 6 Sayı 2/1, 319-337.
- Alpay, S. ve Hassan, M. K. (2007, 11). A Comparative Efficiency Analysis of Interest Free Financial Institutions and Conventional Banks: A Case Study on Turkey” *Economic Research Forum Working Paper Series* .
- Altan, M. (1998). *Modern Bankacılık Fonksiyonları Açısından Özel Finans Kurumlarının Değerlendirilmesi*. Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Andrews, D. W. ve Zivot E. (1992). Further Evidence on the Great Crash, The Oil Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business and Economic Statistics*, July 1992, Vol. 10, No. 3.
- Ansari, S. ve Rehman, A. (2011). Financial Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study. *International Conference on Islamic Economics and Finance, Qatar Faculty of Islamic studies, Doha, Qatar, 19-21 December, 1-19.*
- Asari, F. F., Idris, R., Taufik, N. A., Salim, N. J., Mustafa, R., Jusoff, K. ve Asma. (2011). Determinant of Islamic banking institutions’ profitability in Malaysia, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.390.3689&rep=rep1&type=pdf>. *World Applied Sciences Journal 12 (Special Issue on Bolstering Economic Sustainability)*, 1-7.

- Atan, M. (2002). *Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasoy, H. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Karlılık Performansının Belirleyicileri*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü ,Uzman Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Bader, M. K., Mohamad, S., Ariff, M. ve Hassan, T. (2008). Cost, Revenue, and Profit Efficiency of Islamic Versus Conventional Banks: International Evidence Using Data Envelopment Analysis. *Islamic Economic Studies*, Vol. 15, No. 2, 23-76.
- Bakkal, A. (2016). Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:36 , 12.
- Bashır, A.-H. M. (2003). Determinants of profitability in Islamic banks: *Some evidence from the Middle East Islamic Economic Studies*, s. 31-57.
- Bayındır, S. (2005). Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Sermaye Ortaklığının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi . *Usûl Dergisi*, <http://www.usuldergisi.com/img/USL2005106-SBayindir.pdf>, 140, 3
- Bilir, A. (2010). *Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Adana Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayımlanmış Yüksek lisans Tezi, Adana.
- Bouheni, W.-I. B., C. A., & A. L. (2016). *Banking Governance, Performance and Risk-Taking* . Wiley-ISTE .
- Budak, H. (2011). Veri Zarflama Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 96.
- Buğan, M. F. (2015, 1). *Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin Vza ve Malmquist Tfv Endeksi ile Karşılaştırılması*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayımlanmış Yüksek lisans Tezi, Gaziantep.

- Bumin, M. (2009, Temmuz). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi: 2002-2008. *Maliye Finans Yazıları*, Yıl:23, Sayı:84.
- Camilleri, S. J. (2005). An Analysis Of The Profitability Risk And Growth Indicators Of Banks Operating In Malta. *hn Camilleri Bank of Valletta Review*, No. 31, 32-48.
- Çizakça, M. (1993). *Risk Sermayesi ve Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*. İstanbul: İSAV Yayınları.
- Çobankaya, F. T. (2014). *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma*. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Çolak, F. (2013). İstanbul: *Katılım Bankacılığının Sektördeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Demiral, E., Atakişi, A. ve Abacıoğlu, S. (2013). Bankacılık Faaliyet Oranlarının Panel Veri Analizi: Türkiye'deki Kamu, Özel Ve Yabancı Sermayeli Bankaların Durumu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:59, 101-112.
- Deran, A. ve Özulucan, A. (2009). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 88-89.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of American Statistical Association*, vol.74, 427-431
- Dickey, D. A. W. A. Fuller (1981), Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root, *Econometrica*, Vol. 49, No. 4., pp. 1057-1072.

- Doğan, İ. Ç. (2013). *Katılım Bankaları Performans Analizi*. Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı ve Muhasebe Bilim Dalı, Ankara.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği . *Muhasebe ve Finansman Dergisi* , 176.
- Doğru, C. (2011). Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması. *Maliye Finans Yazıları*, <http://mehmetakif.dergipark.gov.tr/download/article-file/150739>, Yıl.25, Sayı.9147-75.
- Döndüren, H. (1992). *İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri* içinde İstanbul : Ensar Neşriyat .
- Ece, N. (2011). Dünya'da Ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 3.
- Engle, R.F. ve Granger, C.W. (1987). Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 251–276.
- Ersoy, H. (2011). Türk Bankacılık Sistemindeki Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:9, 54-72.
- Esen E., Yıldırım S. ve Kostakoğlu S. Feldstein-Horioka Hipotezinin Türkiye Ekonomisi İçin Sınanması: *ARDL Modeli Uygulaması*. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 2012, 7(1), 251-267.
- Esmer, Y. ve Haşım Bağcı. (2016). Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.8 Sayı. 17-30.
- Gedikli, F. (1998). *Osmanlı Şirket Kültürü, XVI.-XVII. Yüzyıllarda Mudârabeye*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Genç, E. ve Şaşmaz, M. Ü. (2016). Takipteki Banka Kredilerinin Makroekonomik Belirleyicileri: Ticari Krediler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 119-129.

- Gödeş, M. (2016). *Basel-III Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri: Türkiye Örneği*. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Göktaş, Ö. (2005). *Teorik ve Uygulamaları Zaman Serileri Analizi*. İstanbul: Beşir Kitapevi.
- Gül, A. R. (2005). Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLVI Sayı:1, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/738/9417.pdf>).
- Güler, R. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gündoğdu, F. ve Aksu, H. (2011). Mevduat Bankacılığında Karlılık ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 243.
- Güneş, N. (2015). Banka Karlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:20, Sayı:3, 265-282.
- Hanif, M., Tariq, M., Tahir, A. ve Wajeeh-ul-Momeneen. (2012). Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, No.83, 62-72.
- Haron, S. (1996). Competition and other external determinants of the profitability of Islamic banks. *Islamic Economic Studies*, Vol.4, No.1, 49-64.
- Hasan, M. ve Dridi, J. (2010). The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks. *International Monetary Fund* .
- Hassan, M. K. ve Bashir, A.-H. M. (2003). Determinants of Islamic Banking Profitability . *Paper presented at the 10th ERF Annual Conference* ,https://www.researchgate.net/profile/Abdel_Hameed_Bashir/publication/228846468_Determinants_of_Islamic_Banking_Profitability/links/0f317534633668a3f4000000.pdf, s. 1-18.

- Hassoune, A. (2002). Islamic banks' profitability in an interest rate cycle. *International Journal of Islamic Financial Services*, Vol.4,No.2. s. 1-13.
- Haşim, B. (2013). *Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Programı, İzmir.
- Hidayat , S. ve Abduh, M. (2012). Does Financial Crisis Give Impacts on Bahrain Islamic Banking Performance? A Panel Regression Analysis. *International Journal of Economics and Finance*, Vol:4,No:7, 79-86.
- ICD (2016). Thomson Reuters Islamic Finance Development Report, Resilient Growth.
- Iqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2011). *An Introduction to Islamic Finance*. WILEY..
- İnce, T. (2015) AB'ye Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine Yakınsama Analizi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Jaffar, M. ve Manarvi, I. (2011). Performance comparison of Islamic and Conventional banks in Pakistan. *Global Journal of Management And Business*, Vol:11,No:1, 60-66.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990), "Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration-with Application to the Demand for Money". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210.
- Kalaycı, İ. (2013). Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek . *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9 , Sayı 19, 51-59.
- Karabacak, A. (2015). *Katılım Bankacılığı Ürün ve Hizmetleri Kapsamında Türkiye'deki Sukuk Uygulamaları*. Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Karagöl, E., Erbaykal, E. ve Ertuğrul, H. M. (2007). Türkiye'de Ekonomik Büyüme İle Elektrik Tüketim İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 72-80.

- Karakuş, A. (2016, 2). *Katılım Bankacılığında Dış Ticaret Finansmanı ve Ürünleri*. Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Neccar ve M. Ez Zerka. (2009). *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* (H.Karaman). İz Yayıncılık, 2009.
- Karapınar, A. (2003). *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaya, Y. T. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000*. BDDK, MSPD Çalışma Raporları : 2002/1.
- Khan, M. F. (1997). *Islamic Futures and Their Markets*, Islamic Development Bank Islamic Research and Training Institute Research Paper, No.32.
- Khrawish, H., Siam, W. Z. ve Khrawish, A. (2011). Determinants of Islamic bank profitability: Evidence from Jordan. *Middle Eastern Finance and Economics*, 43-57.
- Kınalı, F. (2012). *Faizsiz Sistemde Bankacılık Anlayışı ve Kredi İşlemleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Konya.
- Kosmidou, K. ve Zopounidis, C. (2008). Measurement Of Bank Performance In Greece . *South-Eastern Europe Journal of Economics* 1, 79-95.
- Kumaş, M. S. (2006). Bir Finansman Yöntemi Olarak İş Ortaklığı Uygulanması "Mudârabe-Commenda Karşılaştırması". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 377.
- Mahmud, F. L. (2016, Ocak). *Türkiye'de Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etme Nedenleri*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Mark A. Petersen, I. S. (2008). Modeling of Banking Profit Via Return-on-Assets and Return-on-Equity, Proceedings of the World Congress on Engineering.

Proceedings of the World Congress on Engineering 2008 Vol II WCE 2008, July 2 - 4, 2008, London, U.K., 1-6.

Mohd Sharrizat Adnana ve Ramlan, H. (2015). The Profitability of Islamic and Conventional Bank: Case study in Malaysia. *7th International Economics & Business Management Conference, 5th & 6th October 2015* (s. 359-367). Pahang: Procedia Economics and Finance.

Narayan, P.K. ve Smyth, R. (2006) What determines migration flows from lowincome to high-income countries? An empirical investigation of Fiji-US Migration 1972–2001. *Contemporary Economic Policy*, vol. 24, No.2, pp. 332– 342.

Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik. (24529). Başbakanlık. T.C. Resmi Gazete. (2001, 09 20).

Özgür, E. (2008). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt:10,Sayı:1, 159-172.

Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi,Niğde.

Özsoy, İ. (2012). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB.

Parlakkaya, R. ve Çürük, S. A. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:11,Sayı:3, 398.

Pehlivan, P. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi . *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:31, 302.

Perron, Pierre (1989), The Great Crash, The Oil Price Shock, And The Unit Root Hypothesis. *Econometrica*, Vol. 57, No. 6, pp. 1361-1401

- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). Bound Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics* vol:16, 239-326.
- Petersen, M. A., Schoeman, I. (2008). Modeling of Banking Profit Via Return-onAssets and Return-on-Equity. *Proceedings of the World Congress on Engineering*, London UK, WCE, 2(4): 1-6.
- Rashwan, M. H., Ehab, H. (2016). Comparative Efficiency Study between Islamic and Traditional Banks Traditional. *Journal of Finance and Economics*, 2016, Vol. 4, No. 3, 74-87.
- Rençber, Ö. F., Bağcı, H. (2014). Kamu Bankaları ve Halka Açık Özel Bankaların Promethee Yöntemi İle Kârlılıklarının Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 39-47.
- Ryu, K. P., Piao, S. Z. ve Nam, D. (2012). A Comparative Study between the Islamic and Conventional Banking Systems and Its Implications. *Scholarly Journal of Business Administration*, Vol. 2, No. 5, 48-54.
- Saçık, S. Y., Karaçayır, E. (2015). Türkiye’de Cari İşlemler Hesabının Finansmanı: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 33, 2015, 155-166.
- Salah, O. (2014). *Sukuk Structures: Legal Engineering Under Dutch Law*.
- Saldanlı, A. ve Aydın, M. (2016). Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerden Panel Veri Analizi ile İncelenmesi: Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:24, 1-9.
- Samad, A. (2004). *IIUM Journal of Economics and Management*, c:12, n:2, 1-16.
- Samad, A., Hassan, M. (1999). The Performance Of Malaysian Islamic Bank During 1984-1997: An Exploratory Study, *International Journal of Islamic Financial Services*, https://www.researchgate.net/publication/237383273_The_performance_of_Malaysian_Islamic_bank_during_1984-1997_ , Vol. 1 No.3.

- Samut,S. (2016). *Döviz Kuru ve Parite Oynaklığının Dış Ticaret Sektörü Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Seçil, M. (2016). *Türkiye'de Mikro Kredi Uygulamaları ve Katılım Bankacılığında Bir Ürün Önerisi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sehrish, S., Saleem, F., Yasir, M., Shehzad, F. ve Ahmed, K. (2012). Financial Performance Analysis of Islamic Banks and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, Vol:4 No:5, 186-200.
- Sıddıqı, M. N. (1983). *Banking Without Interest, The Islamic Foundation, Islamic Economics Series-5*. London.
- Siraj, K. ve Pillai, P. S. (2012). Comparative study on performance of Islamic banks and conventional banks in GCC region. *Journal of Applied Finance & Banking*, Vol.2, No.3, 123-161.
- Söyler, İ. (2014). *Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk(Kira Sertifikaları)*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Sümer, G. ve Onan, F. (2015). Dünya'da Faizsiz Bankacılığı Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişim Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:17, Sayı:3, 297-308.
- Süslü B. ve Bekmez S. (2010) Türkiye'de Zaman Tutarsızlığının ARDL Yöntemi İle İncelenmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, Cilt:4, Sayı:2, 85-110.
- Takan, M. ve Boyacıoğlu, M. A. (2013). *Bankacılık, Teori, Uygulama ve Yöntem*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık (6. Baskı).
- Tanaydı, Y. (2016). *Türk Katılım Bankacılığının Kurumsal Performansı Ve Sürdürülebilir Rekabetteki Strateji Hedefleri; Türkiye Uygulama Örnekleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

- Taşkın, D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Dergi Bakış*, Cilt:11,Sayı:2, 289-298.
- Teng, K. Y., Wei, T. K., Yong, T. S. ve Siew, Y. M. (2012, 5). The determinants of Islamic banks profitability in Malaysia, Doctoral dissertation, University Tunku AbdulRahman, https://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+determinants+of+Islamic+banks+profitability+in+Malaysia.&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=. Malaysia.
- TKBB. (2015, 3). *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Tok, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk(İslami Tahvil)Uygulamaları,Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmeler. (<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/992>)Yeterlilik Etüdü,Ankara .
- Tosun, M. (2000). *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Bankacılık Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*”, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*. İstanbul: Albaraka Türk Yayınları.
- Tunç, H. (2000). Soru ve Cevaplarla ÖFK’lar *Bereket Dergisi*, , Yıl: 3, Sayı:10, s.13.
- Türkmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi,Kırıkkale.
- Uçar, M. (1994). *Türkiye’de-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri* . İstanbul : Fey Vakıf Yayınları.
- Usman, A. ve Khan, M. K. (2012). Evaluating the Financial Performance of Islamic and Conventional Banks of Pakistan: A Comparative Analysis . *International Journal of Business and Social Science* Vol. 3 No. 7, 253-257.
- Usmani, M. M. (2002). *An Introduction to Islamic Finance*.

- Ustaoglu, D. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektöründeki Yeri ve Önemi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Viverita. (2011). Performance Analysis of Indonesian Islamic and Conventional Banks. Retrieved, <http://ssrn.com/abstract=1868938>, 4.4.2017.
- Vong, A. P. ve Chan, H. S. (2009). Determinants of Bank Profitability in Macao. *Macau Monetary Research Bulletin*, 93-113.
- Wasiuzzaman, S. ve Tarmizi, H.-A. (2010). Profitability of Islamic banks in Malaysia: An empirical analysis. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, s. 53-68.
- Widagdo, A. K. ve Ika, S. R. (2008). The Interest Prohibition and Financial Performance of Islamic Banks: Indonesian Evidence. *International Business Research*, Vol:1, No:3, 98-109.
- Yanpar, A. (2014). *İslami Finans İlkeleri, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yardımcıoğlu, M., Aygıçay, Y., Sabuncu, İ. ve Gerekli, İ. (2014). Türkiye'de Sukuk: Kira Sertifikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107705>, Cilt:4, Sayı:1.
- Yardımcıoğlu, M., Çoşkun, S. ve Hilal, K. (2014). Özellikli Varlık Yatırımının Finansmanında Murabaha Kredisi (Üretim Desteği) Kullanımı ve Kar Payı Ödemelerinin TMS-23'e göre Muhasebeleştirilmesi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 121-129.
- Yeşilyaprak, M. (2012). *Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yılancı, (2009). Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınaması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı:10(2), 324-335.

- Yılmaz, O. N. (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Antalya (27-28).
- Yudistira, D. (2004). Efficiency InIslamic Banking: An Empirical Analysis of Eighteen,*Islamic Economic Studies*,Vol.12,No.1. s. 1-19.
- Zaman, M. R. ve Movassaghi, H. (2001). İslamic Banking A Performance Analysis. *The Journal of Global Business*,Vol:12,No:22, 31-38.
- Zeitun, R. (2012). Determinants of Islamic and Conventional Banks Performance in GCC Countries Using Panel Data Analysis. *Global Economy and Finance Journal*,Vol.5. No.1, 53-72.

İnternet Kaynakları

- Albaraka Türk. www.albaraka.com.tr adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 2 21).
- Kuveyt Türk Katılım Bankası. *Faizsiz Bankacılık* <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/faizsiz-bankacilik>. adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 2 23)
- KuveytTürk. Faizsiz Bankacılık. <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/faizsiz-bankacilik>. adresinden alındı(erişim tarihi : 2017, 5 27).
- <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/faizsiz-bankacilik>. (erişim tarihi : 2017, 2 2).
- https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf(erişim tarihi: 2018, 1 21).
- https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/2073/Bankacilik_sektoru_karlilikigi_nasi_degerlendirilmelidir.pdf. TBB.(erişim tarihi. 2017,4 5).
- <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri> (erişim tarihi: 2018, 1 20).
- <http://www.tkbb.org.tr/denetim-raporlari> (erişim tarihi: 2017, 5 1).
- TBB. (2013). *Basel II ve III nedir Basel II ve Türk Eximbank Semineri*. tarihindehttps://www.tbb.org.tr:https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 12 12).

- Türkiye Finans Katılım Bankası, www.turkiyefinans.com: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/katilma-hesaplari/sayfalar/katilma-hesaplari.aspx> adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 12 13).
- TKBB. <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> adresinden alındı(erişim tarihi: 2017, 3 2).
- TKBB. <http://www.tkbb.org.tr/tarihce>. (erişim tarihi: 2017, 2 24).
- TKBB. *Katılım Bankacılığı Nedir ? Nasıl Çalışır ?* www.tkbb.com adresinden alındı(erişim tarihi: 2017, 2 21).
- TKBB. *Katılım Bankacılığı Nedir ? Nasıl Çalışır ?* TKBB: www.tkbb.com adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 2 21).
- TKBB. *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Tarihçesi*. Mayıs 27, 2017 tarihinde www.tkbb.org.tr/tarihce. adresinden alındı (erişim tarihi: 2017, 5 27).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2008). www.tkbb.com: <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> (erişim tarihi: 2017, 8 20).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2009). www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2009_TR_final.pdf (erişim tarihi: 2017, 8 20).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2010). www.tkbb.com: <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> (erişim tarih: 2017, 8 20).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2011). www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2011_TR_final.pdf (erişim tarih: 2017, 8 20).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2012). www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2012_TR_final.pdf (erişim tarih: 2017, 8 21).
- TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2013). www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2013_TR_final.pdf (erişim tarih: 2017, 8 22).

TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2014). [www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2014_TR_final.pdf](http://www.tkbb.com:www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2014_TR_final.pdf) (erişim tarih: 2017, 8 22).

TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2015). [www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf](http://www.tkbb.com:www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf) (erişim tarih: 2017, 8 22).

TKBB. *Yıllık Sektör Raporları* (2016). [www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf](http://www.tkbb.com:www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf) (erişim tarih: 2017, 8 22).

TKBB. *Katılım Bankaları 2016*. Aralık 14, 2017 tarihinde [www.tkbb.org.tr: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf](http://www.tkbb.org.tr:www.tkbb.org.tr: http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf) adresinden alındı (erişim tarihi: 2016, 8 23).

TKBB. *Yıllık Sektör Raporları*. Haziran 2, 2017 tarihinde [www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari](http://www.tkbb.com:www.tkbb.com: http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari) adresinden alındı (erişim tarihi: 2013, 6 9).

Kur'an Ayetleri

Nisa Suresi 161. Ayet

Ali İmran Suresi 130. Ayet

Bakara Suresi 275. Ayet – 278. Ayet

Rum Suresi 39. Ayet

Kanunlar

5411 Bankacılık Kanunu

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Sinan Emre KURTAAL
Doğum Yeri	Kars
Doğum Tarihi	1993

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kafkas Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	İşletme

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Finansbank e bebek
Görevi/Pozisyonu	Yetkili Yardımcısı Müdür Yardımcısı

İLETİŞİM

Adres	Kars/Merkez
E-mail	kurtaal@hotmail.com